

OROSZORSZÁG PUSZTULÁSA A BOLSEVIKI URALOM ALATT

ÍRTA
DR. FÁBIÁN BÉLA

1919. BUDAPEST, AZ ATHENAEUM IRODALMI
ÉS NYOMDAI RESZVENYTÁRSULAT KIADÁSA

9912.— Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

Március 21-én ez a könyv márki volt szedve. Megjelenését a proletárdiktatúra akadályozta meg. Most minden változtatás nélkül kerül a közönség elé. Az olvasó a könyv minden mondatában megtalálja a magyar bolsevizmust és úgy fogja érezni, hogy csak a neveket kell behelyettesítenie és szinte kész a magyar bolsevizmus története.

Budapest, 1919. augusztus hó.

Dr. Fábrián Béla.

ELŐSZÓ.

Kerítés, három méter magas, a szegleteken a kerítésből mindenütt kiemelkedő tornyok szuronyos-fegyveres orosz katonákkal és nekünk nem volt szabad még közelednünk se a drótsövényhez, mely a fogolytábor belsejét a külvilágtól elzáró nagy falaktól elválasztotta. Ez volt a mi életünk. Künn, tőlünk irtózatos távolok messzeségeiben egymásra kergetett szerencsétlen emberek milliói vitték egymásnak a halált és mi nyomorultak, a kina-kamcsatkai határon, messzire elhajítva minden lélettől, lázas izgalommal vártunk valamire, valami nagyra, ami felvágja a mi koporsóink fedejét és ismét kihajít minket az életbe.

Éjszaka jött az első hír és reggel lázzal kelünk. Csillogott a szegény rabok szeme, tekintetünkben újból felragyogott az élet: forradalom, forradalom. Pusztulása mindenneknek, ami eddig volt, vége az embergyilkolásoknak és szabadság az élve eltemetetteknek. Hogy daloltak nekünk ezek a szavak: forradalom-szabadság, revoljuciaszoboda. Az első vörös betűkkel nyomtatott példányát a chabarovszki újságnak csókoltuk a szemünkkel, a betűknek zengő muzsikájából kiérez-tük a világszabadságot, zsarnokok bukását, elnyomottaknak felboldogulását és a mi börtönünk csukott ajtóinak zárjában a kulcs fordulását. Jaj

de jó volt boldognak lenni az egész világon uralkodó jó eljövételének hitében.

És a börtön ajtóit nem nyíltak meg és sok minden nem úgy lett, ahogy mi ezt elgondoltuk. Nyugaton az imperializmus nem akarta meghajtani zászlait a Keleten felkelő nagy világosság előtt, Nagy-Oroszország belsejében pedig a szolgaságból életre ébredt tömegek nem találták meg egymást. Borzasztó volt látni a forradalmi gondolat vergődését. A centrumban a revolúció után az evolúciót hirdetőik, akik vértézve állották a harcot azok ellen, akik jobbról a forradalom ellen törtek és az igazukba vetett fanatikus hitel küzdöttek a baloldali türelmetlenek ellen, féltették a forradalmat, hogy elpusztul az átmenet nélküli való rohanás fullasztó tempóiban.

A centrum, a józanság, megbukott. Győzött a háborúban elfáradt emberek türelmetlenségére, a tömegek sötét ösztöneire alapított bolsevizmus. A centrum leszorult a színpadról és megkezdődött a végletek harca. Harctér lett Nagy-Oroszország minden falujából. És amikor hat hónappal a diadalmas bolsevik uralom kezdetei után a vonat végigszaladt velem Oroszországon és láttam az egyazon gondolatért egymás ellen küzdő tömegek harcában Oroszország testén ejtett sebeket, mikor láttam Irkutskban az egymás ellen küzdő szocialista-táborok harcában összelőtt házakat, Irkutsk utcáin az előző napi harcban elesett testvéreiket temető, külön-külön felvonuló szocialista táborokat, az útvonalokon a forradalmi szocialistákkal tartó parasztok ellen küldött vörös gárdista vonatokat, a dezorganizációt és végig a gazdagon megáldott Oroszországon az éhező embereket, a nyomorgó Pétervárt, irtózat fogta el az én szívemet és azt kérdeztem, miért kellett ennek így

lenni? Nincs mit enni Oroszországban, mely a háború előtt az egész világ által termelt gabona egy harmadát vitte piacra és állnak mindenütt a gyárak, melyek hivatvák iparcikkokkal ellátni a lakosságot. S mikor láttam, hogy ez a fájdalmas irtózat nemcsak az én szívemet tölti el, de ahány magyar vörös gárdistát csak találtam az úton, ahánnyal csak összevert a sorsom Pétervárott, az mind azt mondta, hogy nálunk is kell forradalom, mindenütt legyen, de még rossz álmunkban sem akarjuk, hogy nálunk is úgy legyen, mint Oroszországban, akkor elhatároztam, hogyha hazasegít a sors, meg fogom mutatni azt a képet, amelyet nemcsak én láttam, de valamennyien, akik künn voltunk, — a nyomorgó, a szélsőségek harcában elpusztult Oroszország képét.

Mikor hazajöttem, cikkeket írtam az orosz forradalomról, írtam a forradalom hőseiről, akik nagyszerű munkájukkal előkészítették a forradalmat, a forradalmi gondolat hőszairól, akik bátran harcolták meg harcukat a jobb- és baloldali ellenforradalmárok ellen. És írtam a megtépett, kínlódó Oroszországról és a világ legnagyobb részéről, melynek tátongó sebeiből szakadatlanul folyik a vér. Idehaza akkor még szomorú világ volt, hályogos szemű emberek intézték az ország sorsát, oroszországi dolgokat még pertraktálni sem igen volt szabad és az én Oroszországról írott cikkeimet inkább figyelték Pétervárott és Moszkvában, mint idehaza. Balról, a bolsevikok lapjai a legvadabbul támadták azoknak igazságait, a bolsevikoktól jobbra álló szocialista frakciók lapjai és a föld alól fel-felbukkanó polgári lapok, mint igazságokra hivatkoztak rájuk és a bolsevikokkal szemben kimutatták adataim valódiságát.

A forradalom után előadásokat tartottam az

orosz forradalomról. A sokat ígérő nagyszerűségekről, egy nagy nép boldog ébredéséről és aztán arról, mint szűnt meg az orosz ipari és mezőgazdasági produkció, miért éheznek Oroszország népe? Beszéltem a vecsékáról, a bolsevikok igazságszolgáltatásának irtózatairól és minden előadás után megkérdeztem, van-e valakinek valami kérdése, megjegyzése és voltak ott sokan az ellenkező táborból, voltak sokan, akik látták Oroszországot a forradalom alatt, de senki az én adataimat, — melyeknek koronatanúi különben a forradalmi szocialistáknak és mensevikoknak küldöttei a berni konferencián, — senki az általam mondottakat megcáfolni nem tudta.

Oroszországi tapasztalataimat most könyv formájában viszem az olvasóközönség elé. Magyarország sorsdöntő óráiban szolgáljanak az itt megírottak tanulságul azoknak, kik ez ország sorsát intézik, és szolgáljanak tanulságul a tömegeknek. Magyarország munkásságának, dolgozó polgárainak és tépelődő intelligenciájának ajánlom ezt a könyvet. Olvassák és tanuljanak belőle.

Budapest, 1919 március hó.

DR. FÁBIÁN BÉLA.

PÉTERVÁR-A KOMMÜN NAPJAIBAN.

Vologda az utolsó nagy állomás Pétervár előtt. Az állomási épületeken *Lenin* aláírásával óriási plakátok:

— Elvtársak! Minden orosz polgárnak, elsősorban a vasúti alkalmazottaknak forradalmi kötelessége a Pétervár-felé igyekvő hadifoglyok feltartóztatása. A német és osztrák-magyar tisztek az ellenforradalom szolgálatában állanak s Pétervárott a forradalom centrumában nem kívánatos elemek. A feltartóztatott hadifoglyok a toczki hadifogoly táborba (szamarai kormányzóság) kísérendők.

Szerencsénkre a kiragasztott felhívások száma töménytelen, a vasutakon az ellenőrzés a rengeteg utas miatt lehetetlen, a lakosság pedig annyira fegyelmetlen és annyira nem törődik semmivel, hogy nekünk minden baj nélkül sikerült elhagyni a vologdai állomást. Ideges, nehéz órák következ-

oszlopokat, hány versztes sebességgel halad a vonat, te jó Isten már huszonegy napja éjjel-nappal utazunk, csak most valahogy Pétervár előtt fel ne tartóztassanak, a főváros milliói között majd csak eltűnünk, onnan könnyű lesz már az út hazafelé. Végre feltűntek Pétervár elővárosai. Mindegyütt csupa gyár és a sok gyár közül egy sem dolgozott. Egy soffőr, aki még Gacsinánál Kerenszky

mellett harcolt Lenin ellen, később azonban áttért a bolsevikok hűségére, magyarázta nekem, hogy a sok gyár azért áll, mert a tőke bojkottálta az orosz forradalmi kormányt s a tőkének hűséges csatlósa, az orosz intelligencia, csatlakozott a bojkotthoz, a munkások pedig nem képesek végezni az intelligensek munkáját. Az anyagbeszerzés lehetetlen, tüzelőanyag nincs, állanak a gyárak, pedig ez lesz az orosz forradalom tragédiája. A falu élelmicikkeket csak ipari termékek ellenében ad, a falu gazdag, pénzre nincs szüksége s ha az ipari termelés továbbra is lehetetlen lesz, a városok ellátásának nehézségei fogják előidézni az orosz forradalom katasztrófáját.

A vonat ablakából látni lehetett a kékkupolás Romanov-templomot, melyet II. Miklós cár a Romanovok uralkodásának háromszázadik évfordulójára építtetett. Alig szentelték fel, a Romanovok háromszázéves uralkodása már véget is ért. A Nikolajevszki-pályaudvaron érkeztünk meg, podgyászunkat elhelyeztük a ruhatárban, a társaság három tagja egy fürdőbe ment, én pedig neki indultam az ismeretlen Pétervárnak. A pályaudvar a város közepén fekszik, egy nagy térségen, előtte III. Sándor lovasszobra. Ezen a téren kezdődött 1917 március 11-én a forradalom, ennek a szobornak a talapzatáról tartotta egy diák az első forradalmi beszédet. A Nevszki-prospekten megszólítottam egy ácsorgót, kérdezősködtem, hol van az az utca, ahová nekem mennem kellett. Felelet helyett pornografikus képeket mutatott nekem s ajánlotta őket megvásárlásra.

Szánba ültem. Pétervárott április közepéig tart a hó s a kocsist megkértem, ha valami nevezetesebb helyet érintenénk, tegyen figyelmessé. Az öreg aztán szorgalmasan mutogatott. A Kutusoff-

emléket, a kazáni templomot, az Anicskoff-hidat, ahol 1905-ben gépfegyverekből lőtték a munkásokat s aztán egy hatalmas vörös épületet, előtte óriási oszlop:

— Ez itt uram a Téli-Palota.

Nagy vörös épülettömb, az ablakok kitöredezve, sok helyütt a kitört ablaküvegek helyett fehér papír, a vörös falakon fehér lyukak, puska-golyók helyei, a betört ablakok és a sok fehér lyuk a falakon, emlékei az októberi forradalomnak, mikor a munkások és a hozzájuk csatlakozott pétervári ezredek két napi lövés után bevették Kerenszky kormányának utolsó várát, az orosz cároknak egykoron volt híres téli palotáját. A kapuk tárva-nyitva, az erkélyekre tűzve a vörös forradalmi lobogó, a bejáratoknál falragaszok, a munkás- és katonatanács aznapi hirdetőmentői — alig néhány ember olvassa őket —, melyekben értesíti a főváros közönségét, hogy az orosz kormány elhagyja Pétervárt, az orosz birodalom fővárosa ideiglenesen Moszkvába helyeztetik át, Pétervárot pedig a mai nappal Trockij elnöklete alatt megalakult a munkáskommün.

Bizalmi emberünktől, akit sikerült nehezen felkutatnom, nem sok jót hallottam. Tovább menni teljes lehetetlenség, a vörös gárdisták a front közelében civilben elfogott osztrák-magyar és német tiszteket kémeknek tekintik, az elkeseredés ügyis nagy, nem sokat teketóriáznak, hozzáállítják őket a legközelebbi fához és beléjük lönek. Várni kell, míg megkötik a békét, vagy pedig a városban rejtőzni mindaddig, amíg a németek el nem foglalják Pétervárt. Ha a Szovjet nem fogadja el a németek feltételeit, egy hét alatt német kézre kerül az orosz főváros. Óvatosság felette ajánlatos, mert az előző héten is letartóztattak az Angliszkaja-

nabereznáján tizenkilenc osztrák-magyar tisztet, hogy héttel közülük mi történt, azt egyelőre nem lehet megállapítani, a többiek ismét megszöktek, illetve visszavitték őket az uráli koncentrációs táborokba.

Nem nagyon örültem a hallottaknak, a huzamos pétervári tartózkodás nem volt benne a programomban. Mikor megint kikerültem az utcára, már este volt s a gyéren világított Nevszki-Prospekten az újságárosok a különféle pártállású esti lapokat kínálták. Különféle pártállás alatt természetesen csak a különféle szocialista pártárnyalatok lapjai értendők, a polgári lapok a cenzúra részéről olyan zaklatásnak voltak kitéve, hogy egykettő kivételével jónak látták megjelenésüket beszüntetni. A lapárosok, akik hangos szóval ajánlgatták az újságokat, nem maszatos rikkancsfiúk, avagy öreg proletárasszonyok, akik munkába már nem mehetnek, Pétervárott állás nélküli katonatisztek, diákok, diáklányok, elegáns úriasszonyok, akiknek a bankok a kormány rendelete következtében nem adják ki a betéteiket, ügyvédek, bírák, akiknek fizetését a Lenin-kormány beszüntette, árusítják az újságot. A vendéglőben, ahol vacsoráztunk, egy nagyon egyszerű vacsoráért, személyenként 22 rubelt (54 koronát) fizettünk, a vacsorához 2-2 deka kenyeret kaptunk, egy teljesen átlátszó, lehetetlenül kicsi darabot és ezt a szeletkét is a pincér, mint egy különösen protekciós valamit tette az asztalunkra: a vendéglők nagy részében egyáltalán nem szolgálnak fel kenyeret. A szállodában a mellettem levő szobában egy francia katonatiszt lakott, az ajtaján egy nyomtatott értesítvény:

— A pétervári francia nagykövetség igazolja, hogyúr, a francia köztársaság pol-

gára, a pétervári francia nagykövetség oltalma alatt áll.

Mikor az én francia szomszédom ajtaján elolvastam az orosznyelvű tanúsítványt, a szállókutatásokra, a vörösgárdistákra, a vörösgárda égisze alatt működő huligánokra gondoltam és beláttam, hogy egy ilyen tanúsítvány, egy Oroszországgal szövetséges, vagy semleges állam oltalomlevele, ez az egyetlen, amivel az ember Oroszországban legalább félig biztonságosan mozoghat. Orosz állampolgárnak, jó ruhájúnak, kinemdolgozott-kezünek lenni most nem jó dolog, az oroszokat a gárda nem kíméli. Az éjszaka minden incidens nélkül telt el s reggel az egyik szökevénytársammal egy Néva-parti palotába mentem, felkeresni az ő ismerőseit, egy bankár családját, akikkel a barátom tíz évvel ezelőtt együtt nyaralt és a legjobb barátságban élt Marienbadban. Nem voltak összeköttetéseink s mindent meg kellett próbálni. Az előkelő lakásban csak az előszobáig jutottunk. A ház úrnője először egyáltalán nem akart emlékezni, habár az arca az első pillanatra elárulta, hogy jól tudja, kikről van szó. Az egész beszélgetés alig pár percig tartott. Megkérdezte, hogy én is fogoly vagyok-e? S hogy miként lehet az, hogy oly tökéletesen beszélek oroszul s aztán kijelentette, hogy bármennyire sajnálják is, ők a rémuralom napjaiban nem újíthatják fel az ismeretséget, nehogy okot szolgáltatassanak a vörös gárdistáknak házkutatásokra és egyéb más fajtáira a zaklatásoknak. Három hét múlva, mikor már a gárda nem látott kémeket minden hadifogoly tisztben, a bankárék üzentek, hogy szívesen látnak minket és exkuzálták magukat egy közös ismerősünk útján, hogy ők nem járhattak el másként. Pétervári tartózkodásom első idején a köz-

véleményt leginkább az a kérdés foglalkoztatta, elfogadja-e a Szovjet a németek békefeltételeit s mikor a békeszerződést Bresztben az orosz kiküldöttek aláírtak, a munkás- és katonamegbízottak moszkvai országos gyűlése állott az érdeklődés középpontjában: ratifikálja-e a moszkvai gyűlés a breszti békét? A ratifikálás ellen két oldalról folyt az izgatás. Balról a bolsevikok baloldali ellenzéke *Radek* Károly vezetésével azt hirdette, hogy jobb lesz, ha az orosz forradalom elbukik egy becsületes, nyílt csatában, mintsem a breszti béke eredményeként lassú, kínos halállal pusztuljon el. Jobbról azt mondták, hogy a breszti béke azonos Oroszország feldarabolásával, titokban pedig a nép között elterjesztették annak a hírét, hogy a breszti szerződésnek van egy eddig eltitkolt pontja, mely szerint Pétervár harminc évre német fenhatóság alá jut s ezért is vált szükségessé a fővárosnak Moszkvába való áthelyezése. A napot is tudni vélték, mikor a német csapatok be fognak vonulni Pétervárra: március 22. Baloldalon kívánták a háborút azért, mert fanatizmusuk által elvakítva hittek annak a reményében, hogy a nép a vörös zászlók alá siet és megvédi a forradalmat. Jobbról a háború folytatását követelték, mert tudták, hogy a bolsevikok nem képesek ellentállani a német csapatoknak, s így rövidesen megjönnek a németek, az idegenek, akiket gyűlöltek, akiket mégis vágyva-vágytak, mert *inkább kívánták az idegeneket, akik rendít csinálnak, mint a fanatikusok és a hozzájuk csatlakozott huligánok vörös terrorát.*

Pétervári tartózkodásom idején a terrornak különösen két aktusa izgatta a kedélyeket. *Apter*-nek, egy nagytökés magánzónak a meggyilkolása s illetve a *Mensel-füúknak* és öt társuknak agyon-

lövetése a Nevszki Sándor-zárda mellett, a város legforgalmasabb részén. Aptert azzal vádolták, hogy meg akarta vesztegetni annak a banknak komisszáriusát, melynek safe depositjában értéktárgyai el voltak helyezve s rá akarta bírni arra, hogy az ingóságokat kormánytilalom ellenére adja ki. Letartóztatták, bevitték a komisszáriátusra, ahová másnap behivatták a feleségét is. A feleségtől a komisszárius 25.000 rubelt kért, ennek ellenében hajlandónak nyilatkozott az Apter szabadonbocsátására. Mire az asszony elhozta a pénzt, a komisszárius igényei 50.000 rubelig emelkedtek. Apter nem volt hajlandó 50.000 rubelt áldozni s mikor a felesége másnap meg akarta látogatni az urát a komisszáriátuson, értesítették, hogy a férje már a *hullaházban* van. A vizsgálat megállapította, hogy Aptert a komisszáriátuson agyonverték, a komisszárius és segédei versenyeztek áldozatuk kíntzásában s ütlegetés közben ekként aposztrofáltak: »Te komisz kapitalista disznó, hát sok neked 50.000 rubel?« A másik ügy a Hensel-fiúk esete:

Diákok, diáklányok együtt mulatoztak egy este az egyik Hensel-fiú barátnőjénél, aki a Milionnájalicán lakott az orosz Vörös kereszt helyiségeiben. Vacsora közben az egyik Hensel-fiú ki akart menni a szobából, az ajtó előtt fegyveres matróz állott. A Hensel-fiú kérdésére, hogy mit akar, azt mondta, hogy tévedett s azzal elment. Alig pár perc után a matróz egy csapat társa kíséretében tért vissza s a diákoknak kijelentették, hogy le vannak tartóztatva, mint összeesküvők, akik a forradalom ellen törnek. A lányok könyörögni kezdtek, hogy tartóztassák le őket is, ők már tudták, hogy mi történik azokkal, akiket matrözök visznek be éjszakának idején a komisszáriátusra.

A matrózok két lányt is magukkal vittek. Huszonhat óra elteltével, a következő nap hajnalán, a két Hensel-fiút, négy társukat, akik velük együtt voltak a Milionnája-ulicán és egy ismeretlen hetedik fiatalembert a matrózok agyonlőtték a Nevszki Sándor-zárda mellett. Mikor az ellenzéki lapok a cenzúra által engedélyezett néhány sorban megírták ezeket az eseteket, a közvélemény követelni kezdte a vizsgálatot. Az Apter-ügyben a komisszáriátuson azzal védekeztek, hogy Apter megakarta vesztegetni a komisszáriust s a vörös gárdisták efeletti dühükben verték agyon. A Hensel-ügyben, nem rendelkezvén semminemű bizonyítékkal az irányban, hogy a Hensel-fiúk és társaik ellenforradalmi propagandát fejtettek ki, arra törekedtek, hogy az egész ügyet mentül nagyobb homályba burkolják. Az egyetemi ifjúság azonban erélyes kézzel nyúlt bele az ügybe és követelte, hogy Lunacsarszky, a közoktatási népbiztos járjon közbe az igazságügyi népbiztosnál és követelje, hogy a vizsgáló-bizottságba a diákság egy megbízottja is kiküldessék. Mikor a diákgülések egymást követték és a kormány látta, hogy a Hensel-ügyet elaltatni nem lehet, a diákság választottja tényleg bele került a vizsgáló-bizottságba. A gyilkosok személyét természetesen máig sem sikerült felfedni.

A diákság hangulatában az októberi forradalom óta változás állott be. Az orosz diákság, mely az egész világ köztudatában, mint a forradalmi gondolat megtestesítője szerepel s a forradalomig a szociális eszméknek Oroszországban majdnem egyedüli apostola volt, a bolsevizmus diadala óta a polgári politika hívének vallja magát. A forradalom. kitörésekor a szocializmus apostolai, akik faluról-falura jártak, tanították a

népet, hirdették a szocialista tanokat, ma veszélyes ellenforradalmárok, akiket a bolsevizmus az egész orosz értelmiséggel együtt a vádlottak padjára ültetett. Mi okozza ezt a hirtelen fordulatot? A diákság, mely pedig azelőtt maga sem volt válogató az eszközökben, mikor a propagandista célok szolgálatáról volt szó, megrémült, amikor látta, hogy mik a terrornak, mint a hatóságok által intézményesített rendszernek a következményei, hová juttatta a bolsevizmus Oroszországot, milyenek a darabjaira lehullott Oroszország belállapotai. Azt, amit Trockij a breszti béke után mondott beszédében kijelentett, hogy ha a nyugat-európai proletariátus nem siet az orosz testvérek segítségére, az orosz forradalom elbukott, az orosz diákság már akkor hirdette, mikor a bolsevikok még ellenzék voltak és katonai forradalom útján törekedtek magukhoz ragadni a hatalmat. Az ellentétek az orosz diákság — általán az orosz értelmiség baloldali elemei — és a bolsevikok között abból indult ki, hogy az értelmiség felfogása szerint Nyugat-Európában forradalomra számítani nem lehet, s így az osztályharc kiélézése a háború alatt csak Oroszország romlását okozhatja, ők tehát kívánatosnak tartották a bolsevikokat, mint ellenzékét, ellenben elvetendőnek tartották a bolsevizmust mint kormányrendszert. Az októberi forradalom idején az orosz diákság ott harcolt a Kerenszky-táborban, mikor pedig Kerenszky elbukott, az eddig forradalmár orosz diákság egyszerre polgári politikát kezdett csinálni, s áttért a kadettok hűségére. Tény az, hogy a leninista diákok pétervári nagygyűlésén a harmadik Internationale nagytermében én láttam munkást, munkáslányt, katonát tömegesen, de — amint Lunacsarszky népbiztos úr is szomorúan

állapította meg beszédében — diák ott édeskevés volt.

A színházak közül a közönség csak a zenés színházakba jár. A Marijinszky-teater — a volt cári opera — állandóan tömve, ha operát vagy balletot akartam megnézni, mindig napokkal előre kellett megvennem a jegyet. A Palace-színházban a Csárdáskirálynőt adták telt házak mellett, a Narodnij Dómban Molnár Ferenc »Ördög«-ét. A drámai színházak konganak az ürességtől. A legnagyobb drámai előadásoknak egyáltalán nincs közönsége. A Narodnij Dómban Karpoff nagyszerű forradalmi darabjánál, a Zarevo-nál (Hajnal) nem voltunk harmincnál többen. A téli Luna-parkban Leonid Andrejev darabját adták, (Az ember élete. Egy gyönyörű allegorikus darab, az ember élete a Sors, a Véletlen kezében van, hiába akarunk mi sok minden szépet és jót, az történik, amit a Véletlen akar.) a darabot üres házak előtt játszották. Ugyanott adtak egy történelmi drámát, (I. Pál) melynek összes statisztáit, I. Pál korának tábornokai, udvaroncái és apródjai, valódi tábornokok és tisztek játszották. Szegények kénytelenek statisztáskodni, hogy legalább betevő falatjuk legyen, ez mégis könnyebb mesterség, mint havat hányni az utcákon, vagy rossz csizmában újságot árusítani. Hiába az előkelő statiszták, hiába a jó darab, a közönség drámai színházba nem megy. Ha valaki drámát akar látni, nem kell Pétervárott a színházba mennie.

A kávéházak a háború előtt Pétervárott egyáltalán nem játszottak valami jelentős szerepet, az európai rendszerű kávéházakat jóformán csak Lengyelországnak a németek által 1915-ben történt elfoglalása után honosították meg Pétervárott a lengyel menekültek. A közönség nem kedveli a

kávéházakat s így a korai záróra a kávéházakat, melyeknek leginkább délutáni közönsége van, nem igen érintette. A záróra-rendelet megölte a mulatókat és a kabarékat. Az Italianszki Prospekten van egy végtelen bájos kabaré, a „Bi-Ba-Bo”. Egy elsőrangú finom kis hely. Nagyszerű műsor és kitűnő konyha, természetesen megfelelő hely-árak. (Minden hely 15 rubel 50 kopek.) Egy este az egész előadáson ketten voltunk, én és egy ungvári bankigazgató barátom. Nagyon kényelmetlen volt a helyzetünk és az előadás megkezdése után megkértem a rendezőt, hagyják abba a játékot, nekünk is nagyon kínos ez az üres nézőtér. Az előadás abbanmaradt, a rendező sajnálkozott, jerünk el máskor, talán több közönség lesz, a publikum délután hatkor nem akar kabaréba menni. Két előkelő étteremben magyar cigány játszik, volt hadifoglyok, akik Pétervárott bandát alakítottak.

Színházak és mulatók helyett a közönség előadásokra és vitaestélyekre jár. Minden pártnak, majdnem kerületenként, megvan a maga előadóterme s ott a pártok szónokai állandóan előadásokat tartanak, vagy napi politikai kérdésekről, vagy pedig olyan témákról, melyekre a közönséget elő akarják készíteni. Mindenütt aránylag magas belépődíjak (egyől öt rubelig). Leglátogatottabbak a bolsevikok és a kadétok előadásai, tehát a szélsőbaloldali és a szélsőjobboldali előadások, Oroszországban ma csak a szélsőségek divatosak. Akik a közepén haladnak, mint a jobboldali forradalmi szocialisták, a mensevikiek, az egyesült szociáldemokraták, avagy a radikális demokraták, azok ma senkit sem érdekelnek. Jelen voltam a mensevikieknek egyik nagy reklámmal hirdetett előadásán, ahol legjobb szónokaiknak kellett be-

szelni, az előadóterem első soraiban lézengett a közönség, a párt nagy szegénységéről pedig a legkiáltóbb bizonyítékot szolgáltatta a kassza, ahol március végén a közönségnek még mindig egy október elejére a Modern-cirkuszba hirdetett előadás jegyeit árusították. Pétervárott csak az előadásokat hirdető falragaszokat kell olvasnunk s máris tudjuk, melyek azok az aktuális témák, melyek a közérdeklődés centrumában állanak, íme, néhány előadás témája: „*A forradalom és az orosz intelligencia tragédiája*”, „*A breszti béke eredményét*”, „*A párisi kommün története*”, „*Az iskola és a forradalom*”, „*Hogyan osszuk fel a földet?*”, „*Az egyház és állam a francia forradalom alatt*¹”, „*Rekvirálandók-e a templomok állami célokra?*”.

Közbiztonság, igazságszolgáltatás ma Pétervárott s általán Oroszországban kiveszőben levő fogalmak. A forradalom a bűncselekmények számát aránytalanul megnöveli és így a közbiztonságot csökkenti, ezt tudtuk a francia forradalomból is. Oroszország mindig gazdag volt politikai merényletekben, a forradalom alatt azonban valósággal rendszerré vált a terrorista metódus: kellemetlen jobboldali politikusokat nem állítottak a bíróság elé, mert ott módjukban lett volna védőbeszédjükkel az uralkodó rendszer ellen propagandát csinálni, minek a bírósági eljárás, hóhér, nyilvános martíromság, megteszi ugyanazt a szolgálatot egy matróz golyója is. így halt meg Singareff az első forradalmi kormány pénzügyminisztere, ugyanígy akarták eltenni a kellemetlenkedő Gorkijt láb alól, nem is szólva egész tömegéről a kisebb embereknek, akiket a lapok nem győznek regisztrálni. A vizsgálat minden esetben megindult, az eredmény mindig ugyanaz: a tettesek

személyét nem sikerült megállapítani. Minthogy a régi bíróságokat megszüntették, a közönség pedig az új laikus bíróságokkal szemben bizalommal nem viseltetik, a tömeg visszatért az ősállapothoz, az *önbírászkodáshoz*. Szamoszud-nak mondják oroszul a tömeg önbírászkodását s ez ma az orosz újságírásban leggyakrabban alkalmazott kifejezés. Az alábbi esetet, mellyel a szamoszudot akarom jellemezni, *Gorkij* írta meg lapjában, a *Novaja Zsizn*-ben. Gorkij, aki az októberi forradalom előtt a bolsevikok legmagasabb irodalmi pártfogója volt, ma lapjában „*Nem időszerű gondolatok*”, [„*Nye szovremennije miszli*”) címmel véres cikkeket ír a bolsevikok és a terror ellen, íme a Gorkij által leírt történet, a Gorkij politikai kommentárjainak mellőzésével. A Newszki proszpekten az egyik ház előtt megállott egy automobil. Kiszállott belőle három katona, bementek a ház egyik üzletébe, erőszakkal magukhoz ragadták a pénztárt és azzal menekülni akartak. Kettőnek sikerült beugrani az automobilba, a harmadikat megfogták. Óriási tömeg, tanácskozások bevigyék-e a komisszariatusra vagy pedig legyen szamoszud? A tanácskozások folyamán odajött egy matróz, megkérdezte, miről van szó, kivette revolverét, belelőtt két golyót a rablóba s azzal tovább ment. Telefonáltak a komisszariatusra, hogy intézkedjék a holttestnek a hullaházba szállítása iránt. Hogy ki volt a matróz és hogy mi jupon szolgáltatott a Newszki proszpekten rövid úton igazságot, senkit sem érdekelt, a komisszariátust sem. A Pétervárott uralkodó anarchisztikus állapotok, a proletariátus és a polgárság között folyó harc jellegére vonatkozólag egy karakterisztikus indítványról akarok megemlékezni. Mikor a németek Pétervár előtt állottak és a szovjet a

főváros védelméről tárgyalt, *Bleichmann* anarchista a szovjetben azt indítványozta, hogy az esetre, ha Pétervárt el kell hagyni a forradalmi csapatoknak, hogy a burzsuk ne örülhessenek a népuralom végének, *a főváros egész polgárságát koncentrációs táborokba kell összegyűjteni s a koncentrációs táborokat a levegőbe kell röptetni.* A forradalomban két pétervári palota jutott világhírhez. Az egyik a Birodalmi Duma épülete, a *Tauriszi-palota*, a másik a *Szmolni-institut*, a szovjet, újabban pedig a pétervári munkáskomün táborhelye. A forradalom első idejében a Tauriszi-palota volt a központ, itt székelt a szovjet, itt tartották az országos tanácskozásokat, mikor azonban a Kerenszky-kormány a Tauriszi-palotát lefoglalta az alkotmányhozó nemzetgyűlés céljaira és a tanácsok átköltöztek a Szmolniba, idehelyeződött át a központ. S a Tauriszi-palota azóta kihalt, sok vihart látott termei hiába várják, hogy megint politikai szerephez jussanak: Leninek nem hívják össze az alkotmányhozó nemzetgyűlést. A Szmolni-institutot I. Sándor cár felesége alapította, több mint egy évszázadon keresztül nemes lányok nevelőintézete volt. Ma a Szmolni azonos fogalom a szovjettel; jelenti a forradalom központját, az irányító szervet. Hatalmas nagy épület, előtte park. A főbejáratnál négy ágyú van felállítva, csöveikkel a Szmolni előtt lévő nagy térség felé szögezve. Benn az épületben lázas munka. Az egyes hivatalokba csak az igazoló-iroda engedélyével lehet bejutni. Minden ajtó előtt fegyveres vörös gárdista, a főbb személyiségek ajtai előtt kettős őrség, a Trockij lakosztálya előtt a fal egy nyílásán *gépfegyver* kandikál ki. Joffe úrnak — akkoriban a pétervári komün külügyi biztosa, később berlini orosz nagykövet — előszobájában több volt a

vörös gárdista, mint az audienciára jelentkező. Amíg a kormányt át nem helyezték Moszkvába, a Szmolniban állandóan a Lenin személyes testőrsége, egy litván lövészezred teljesített szolgálatot, amióta a kormány Moszkvában van, a Szmolni urai kénytelenek megelégedni a vörösgárdával. Annyi bizonyos, hogy a pétervári komün urai a maguk személyének biztosítására tett intézkedéseikkel megszégyenítik az örökösen merényletektől rettegő cári udvart.

A torosinói állomáson volt az utolsó kontroll orosz részről. A hatósági közegek a vonatot járták és az igazolványokat vizsgálták, az orosz katonák pedig a hazatérő német fogoly katonáknál érdeklődtek, hogy csinálnak-e ők is odahaza forradalmat? Az egyik német katona megmagyarázta az oroszoknak, hogy miért is nem kell nekik a bolsevizmus?

— Nézzétek meg a ti hazátokat. Mi volt és mit csinált belőle a bolsevizmus? Oroszország szertehullott, a nép, melynek a gazdagok vagyonát ígérték, most együtt nyomorog a néhai való gazdagokkal. A gyárak állanak, a forradalmi gondolat előcsapatai, a munkások, tétlenül lézengenek az utcán. A földet elvették egykori gazdáitól, de nincs, aki megművelje s parlagon hever az orosz föld. Éhség, rablás, gyújtogatás.

Az ellenőrzésnek vége volt, a vonat megindult és tíz kilométerre Torosinótól egy kis őrház mellett feltűnt az első német sisak.

AZ OROSZ AGRÁRKÉRDÉS.

I.

A fantasztikus végtelenségek országában, valahol az Ural hegyeiben, vagy a Szarmata-síkság egy eldugott falujában megjelent egy csapzott bajszú, rossz ruhájú, szakállas vándor, szökött katona, vagy elbocsájtott kozák altiszt és a falu korcsmájában a parasztnak beszélni kezdett a cárról. Az Atyuskáról, aki rajongva szerette népét, aki ismerte az ő népének nagy szenvedéseit, az ő népének földnélküliségét; az Atyuskáról, akinek egyetlen vágya az volt, hogy földhöz juttassa az ő muzsikjait. De körülötte az ő udvaroncai, akik gonosz indulattal viseltettek az Atyuska iránt s mert ismerték az Atyuskának az ő népéhez való nagy szeretetét, életére törtek. S most nagy Oroszországban álruhában bujdosik a cár és várja, hogy az ő népe megsegíti majd üldözői ellen.

És a szegény muzsikovok között az Ural hegyeiben, a Szarmata-síkság falvaiban futó tűzként terjedt a hír: III. Péternek sikerült megmenekülnie, ide futott hű népei közé segítségért, mindenki kapjon kapára, kaszára, igazához kell segíteni a földosztó cárt. Így keletkezett a Pugacseff-féle parasztlázadás a XVIII. század utolsó évtizedeiben. A nép, melyet súlyosan nyomtak a jobbágyság terhei, melyet ura Szibériába száműzhetett, kato-

nának adhatott, vagy egyszerű portéka gyanánt áruba bocsáthatott, falvastól sietett az álcár zászlaja alá. Kigyúltak az urasági kastélyok s égtek a városok, amerre Pugacseff parasztjai jártak. Orenburg falai alatt verték le Katalin cárnő csapatai az első nagyobbszabású orosz parasztlázadást.

Amint láttuk, a Pugacseff-féle mozgalom alapja a misztifikáció volt, a cárnak, mint népéhez jószágos uralkodónak szembeállítása az őt. környezőikkel, akik megakadályozzák az Atyuska földosztó terveinek megvalósulását. A forradalmi történetírók az orosz szabadságmozgalom kezdetét nem a Pugacseff-féle mozgalomtól, hanem a dekabristák felkelésétől számítják. I. Sándor cár halála után a nemességnek és a napóleoni háború idején Franciaországot járt magas tisztikarnak egy része szembehelyezkedett a trónöröklésre hivatott I. Miklóssal s kijelentették, hogy csak olyan cárt ismer el urának, aki esküt tesz a szabadságra és a népjogokra. A dekabristák, akik nevüket a felkelés dátumától (1825 december) nyerték, rövid ideig tartó dicsőség után a cárhoz hú csapatok által leverettek, sokan közülük föbe lövettek, legnagyobb részük pedig Kelet-Szibériába száműzött, hol kényszermunkában töltötték életük hátralévő napjait.

S aztán csönd következett az orosz életben. A halál csöndje. A krimi háborúig, mintha meghalt volna minden, senki sem mert szembehelyezkedni I. Miklóssal, Európának nekünk is szomorúan emlékezetes zsandárjával. A krimi háború hozta meg az új forradalmi mozgalmat. Általán Oroszországban a forradalmak mindig a veszített háború eredményeképp jelentkeznek. A hadseregnek a veszített háború következtében meglazult fegyelme, az állami berendezés hibái-

nak teljes előtérbe tolulása az erők megfeszítésének napjaiban, a veszttel járó nagyobb adó természetes következményeként jelentkező elégtelenség könnyű agitációs teret szolgáltatott a forradalmároknak. Így érthető meg, hogy a veszttel járó háború után jött egy országos elégtelenség a parasztság körében, mely végül is reformokra kényszerítette I. Miklós utódát, II. Sándort, így magyarázhatók meg a forradalmárok sikerei az 1905. és 1906. években — a szerencsétlen véget ért japán háború után, — így nem szorul kommentárra, miért volt oly könnyű sikere az 1917. évi februári forradalomnak.

II. Sándor 1861 február 19-én kiadott ukázzal megszüntette Oroszországban a jobbágyságot. A parasztok által az obcsinában birt területet a parasztok tulajdonába mentek át, a megváltási összegeket az állam fizette ki a földbirtokosoknak, azok a földek pedig, melyeket a parasztok bizonyos úrbéri szolgáltatások ellenében bírtak a földesuraktól, a földesurak kezébe kerültek vissza. A reform tervezőinek számítása szerint minden parasztra körülbelül $3\frac{1}{2}$ deszjatin (egy deszjatin valamivel több mint 2 hold) jutott volna és az állam által a földbirtokosoknak kifizetett összeget a parasztoknak 49 éven át 6%-os amortizációval kellett az államnak visszatéríteniük. Minden falu egy egészen önálló közgazdasági egységet képezett és a falu minden lakosa egyetemleges felelősséggel tartozott a falu másik lakosának törlesztési részleteiért.

Ahhoz, hogy a II. Sándor által inaugurált földreform sikertelenséget megérthessük, elsősorban tudnunk kell, mi az obcsina? Obcsina szó szerinti fordításban közösséget jelent, földközösséget, tehát községet, jelenti azt, hogy egész falvak közösen

bírtak tulajdonul bizonyos földterületeket. Ez a rendszer Nyugat-Európában leginkább mir nevezet alatt ismeretes. Mir világot, társadalmat a faluban birtokos parasztok összességét, közgyűlését jelentette. Az obcsinában községi határozat alapján, vagy lélekszám, vagy más módszer szerint osztatik fel a föld. A tulajdonos a mir, az összesség és az egyes családok, akiket a mirben a családfő (domohozjan) képvisel, csak a község rendelkezéseinek megfelelően használhatták a nekik kiosztott földet. Ha a lakosság száma szaporodott, időről-időre a *falu* új földosztást rendel el. Tehát az egyes parasztcsaládok a nekik kiadott földterületen még állandó haszonélvezőknek sem tekinthették önmagukat, sőt csak addig haszonélveztek e rendelkezésekre bocsátott földet, míg újabb földosztás esetén az tőlük el nem vétetett. Az 1861-iki reform, kapcsolatosan az obcsinával, önmagában rejti kritikáját. A parasztság, amely az 1861-iki reform előtt még teljes mértékben benne volt a terménygazdaságban, most egyszerre az állammal szemben nagyobb összegű pénznek évenkénti lefizetésére köteleztetett. A szorgalmasabb gazdák a kevésbé szorgalmasok terheinek megfizetésére a törvény szerinti egyetemleges kötelezettség folytán kényszerítve voltak. Hogy az állammal szemben vállalt kötelezettségeknek a parasztok kellő időben eleget tehessenek, kénytelenek voltak termelvényeiket akkor, midőn a kereslet éppen jelentkezett, potom áron áruba bocsátani, sokszor pedig már a jövő évi termést gabona-uzsorásoknak lekötöni. A termelési mód külterjességében (régí módí ekék, gépek és újabb gazdasági rendszerek ismeretének teljes hiánya) hozzájárul még az a körülmény, hogy az egyes községek területén jobb földterületek és rosszabb

földterületek lévén, hogy senkit igazságtalanság ne érjen, a mir kénytelen volt az egyes családokat megillető részt *törpeparcellákban* a falu különböző dűlőiben kiutalni, mely körülmény természet-szerűleg a racionális megmunkálást teljes mértékben lehetlenné tette. Ha még tekintetbe vesszük, hogy a község, mint mindenható politikai tényező állott szemben tagjaival s nemcsak a botbüntetést alkalmazhatta tagjaival szemben, de jogosítva volt őket Szibériába küldeni kényszertelepülésre, kész előttünk az egész földközösségre alapított obscsina képe. Ez volt az a nagyszerű termelési mód, amelyre a szlavofilok Európa nyugatán mint valami követendő orosz sajátosságra mutatnak rá, ez volt az a termelési mód, amelyre a szocialisták úgy hivatkoztak, mint egy oly jelenségre, mely a földközösség rendszerének lehetséges voltát igazolja.

S ez a szerencsétlen rendszer magyarázza meg azokat az ideig-óráig tartó könnyű sikereket, melyeket Oroszország agrárforradalmárjai a hatvanas és hetvenes években felmutathattak. A jelentkező forradalmi mozgalmak megjelenési formája egyrészt a tömeg-, másrészt az egyéni terror. Diákok és diáklányok indultak útnak Pétervár, Moszkva, Odessza és Kiev központokból, parasztfiúknak öltözve, népviseletben, hogy így a parasztság bizalmát könnyebben, megszerezhessék, megjelenek a falvakban, ott közhasznú munkákkal kezdtek foglalkozni, napszámosnak álltak be a földesúrhoz, avagy kovácsnak, lakatosnak a földesúri műhelybe — agitacionális célokból ezeket a mesterségeket a városban még előzetesen kitanulták — mindenütt együtt verejtékeztek a néppel és a parasztok bizalmát hamarosan megszerezték. Mindenfelé a falvakban elterjesztették a hírt,

hogy a cár az összes földeket a parasztnak adta. Már a jobbágyság — krjeosztnoje pravo — megszüntetésével egyidejűleg egy ukázt adott ki a földnek a nemes urak tulajdonából a parasztság birtokába való átbozsátásáról. Az ukáz kihirdetésével mindenütt a pópák voltak megbízva, de a pópák, akik az urakkal játszanak össze, mindenütt megtagadták az ukáz kihirdetését, így hát menjetek a templomba és követeljétek a pópától, hogy olvassa föl a cár parancsát. A nép megtámadta a pópákat, akik természetesen semmiféle cári ukázsról nem tudtak, néhányat agyonvertek közülük s aztán — a nemzeti vagyon mérhetetlen pusztulására — megisméltődtek a Pugacseff-féle parasztlázadás jelenségei. A cár parancsára a falvakban megjelenő kozákcsapatok és sorkatonaság mindenütt élő bizonyosságát adták annak, hogy itt ismét egy ugyanolyan misztifikációról van szó, mint amilyennel a Pugacseff-féle zendülés idején lázadásba vitték az orosz népet. Mindenütt, az egész Oroszországban ki-kigyuló apró tüzekként jelentkező lázadások, melyek a szervezetlenség hiányában nem voltak képesek egy mindent elárasztó óriási lángtengerré egyesülni, a kozákság és rendes katonaság erejével leverettek és nem maradt más utánuk, mint a föld meg nem munkáltsága, a földesúri jószág leöletése és a vetőmagvak kiszórása következtében jelentkező éhínség. A tömegterror eredménytelensége arra bírta a forradalmi pártok harci szervezeteit, hogy a tömegterror helyébe az egyéni terrort léptessék. Egyes magas állású férfiak, kormányzók, miniszterek, generálisok ellen elkövetett merényletek voltak hivatva arra, hogy kifejezésre juttassák a népnek a kormányzati rendszerrel való elégedetlenségét. 1881 március elsején egy

ilyen merényletnek esett áldozatául maga a »szabadító cár«, II. Sándor is, bombával ölték meg azon a helyen, ahol ma Pétervárott a Hrám Króvy (a Vér temploma) áll.

II. Sándor utódja III. Sándor a fehér terrornak (terror felülről) uralmát jelentette. III. Sándor egész uralma Oroszország életében azt a halálos csöndet jelenti, amely I. Miklós uralmát is jellemzi. A diákság és a parasztság mozgalmában teljes csönd, az egyetlen esemény a cár élete elleni diákösszeesküvés, melynek előkészítői azonban rövidesen a rendőrség kezére kerültek; a vezéreket, köztük Leninnek bátyját felakasztották.

Az éhség a folytonos tömegmozgalmak és magának a 61-iki reformnak szerencsétlen következményeként állandósult Oroszországban. Minél jobban közeledünk a XIX. évszáz végéhez, annál elviselhetlenebb a parasztság sorsa. A parasztok birtokába átbocsátott földek, melyek már a reformokat követő időkben is alig fedezték a parasztok szükségleteit, a folyton növekedő lakosság ellátására — 1861-ben 45, 1900-ban 85 millió volt Oroszország lakóinak száma — már egyáltalán nem volt elégséges. A kiválóan tudós orosz forradalmárnak, Nikoláj Rubakinnek, egy számadatára hivatkozom: 1817-től 1917-ig Oroszországban 32 ínséges esztendő volt. így 1890-től kezdve a következő évek ínséges esztendők:

1891, 1892, 1896, 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, 1906, 1907 és 1911.

Hogy mit jelent ez az éhínség, arra nézve szolgáljon illusztrációként az a tény, hogy az 1896. és 1897. ínség idején a Don vidékén az éhínségnek 40.000-nél több áldozata volt, az 1898. és 1899. években pedig (Rubakin) a kazáni kormányzóság területén a falusi iskolák I. és II.

osztályába nem iratkozott be gyerek, mert akiket az orosz anyák 1891-ben vagy 1892-ben szültek, azok az éhínségnek rövidesen áldozatai is lettek. A tehetetlen es bornírt orosz kormány jellemzésére csak annyit, hogy mindezen bajok orvoslására a kormány 1898-ban elrendelte, hogy az alantas szervek a kormányhatóságokhoz intézett felterjesztéseikben az éhínséget ezentúl elégtelen aratásnak nevezzék.

Ez volt a helyzet Oroszországban a XX. század hajnalán. A kormány érezte az egész országban szerte terjedő elégtelenséget és hogy a parasztságot a maga részére megnyerje, elégtelenségének csökkentésére az 1861-iki reformban lefektetett egyetemleges felelősséget feloldotta. Ez az intézkedés természetesen nem volt képes csökkenteni a népnek a forradalmi izgatások által mindenféle szított elégtelenségét s a japán háború szerencsétlen ütközetei gyorsított iramban vitték Oroszországot a forradalom felé.

II.

Amint a krími háború után bekövetkezett mozgalmak a parasztság felszabadítását eredményezték, gy lett az orosz-japán háborúnak minden veszített ütközete az orosz agrárkérdésnek egy-egy jelentős fejezete. A veszített csaták növelték az elégtelenséget, az országból kivont sorkatonaság helyébe lépett tartalékezekredek fraternizáltak a néppel, a nyomás gyöngülését érző tömegek jogokat kezdtek követelni, mindenekelőtt az agrárkérdés megoldását. Mielőtt az 1905-6. év agrármozgalmaival és az ugyanezen években életbeléptetett, reformokkal foglalkoznék, szükségesnek tartom Közép-Oroszországra nézve, melynek parasztsága leginkább

szenvedett a földinségtől, néhány számadat közlését, melyek a földbirtok eloszlását mutatják az 1905. év kezdetén.

Közép-Oroszország egész földterülete (nincs benne tehát a számításban Finnország, Lengyelország és a keleti tengeri tartományok)

388 millió deszjatin,

ebből milliókban deszjatin:

Korona- birtok	A cári udvar el- tartására szolgáló ugynev. apanász- földek	Egyházi birtok	Városok, testü- letek birtokai	Kozák földek	Obs- csina	Magán- kézen
137·4	7·8	2·5	2·5	3·5	186·3	87·7

A 97·7 millió deszjatin privátbirtokból 132 millió deszjatin volt parasztkézen s így a *paraszt-ság összirtoka*

1495 millió deszjatin.

A parasztkézen levő 132 millió deszjatin kitévő parasztbirtokon kívül fennmaradó privát birtokból 49·8 millió deszjatin volt a nemesség kezén, a még fennmaradó földterületek birtoka pedig kereskedők, kispolgárok, idegen alattvalók és egyházi magánkéz között oszlik el. A nemességre vonatkozólag mint érdekes adatot közölhetem még, hogy a nemesség birtokállománya 1862-ben, tehát közvetlenül a jobbágyság felszabadítását követő időkben 87·18 millió deszjatin, a nemesség birtokvesztesége 43 év alatt tehát közel 40 millió deszjatin, mely elsősorban az 1882-ben felállított Parasztagrábank működésének írható javára.

Az 1905-iki forradalom eseményeinek ismeretetésénél nem szabad szemünk előtt téveszteni azokat a tényezőket, melyek a forradalomban a legfontosabb szerepet játszották,

*a Munkástanácsot,
a Szövetségek Szövetségét és
a Parasztszövetséget.*

Minket elsősorban a Parasztszövetség működése érdekel, de a kép élénkebb megvilágítása céljából néhány sorban megemlékezünk a munkástanácsról, (Szovjet rabocsyich deputatoff) és a Szövetségek Szövetségéről (Szojuz Szojuzoff) is.

A munkástanácsot egy Hrusztalew Noszár nevű pétervári ügyvéd alapította meg a pétervári gyárak küldötteiből s a Tanács első elnökévé fentnevezett Hrusztalew Noszárt választotta meg. Mikor Hrusztalew Noszárt a Tanács erős forradalmi tevékenysége miatt letartóztatták, a Tanács és a végrehajtóbizottság elnöke, a szocialistavezérek legelszántabbika, a vezérek közül, a legnagyobb koponya, *Trockij lett.* 1905 december 16-án a Munkástanács tagjait valósággal drámai körülmények között letartóztatták, a tavasszal még élénk visszhangot keltett a tanácstagok pörének tárgyalása és azután véget ért a Szovjet szerepe, hogy új életre keljen az 1917-iki forradalom első napjaiban.

A *Szövetségek Szövetsége* 1905 május 21-én alakult meg s magában egyesítette Oroszország egész polgári társadalmát. A foglalkozási ágaként szövetségbe tömörült orvosok, ügyvédek, tanárok, tanítók, mérnökök, kereskedők, iparosok, postások, vasutasok, állami hivatalnokok, pénzügyi tisztviselők, magánalkalmazottak, állatorvosok, felcserek ideküldötték megbízottaikat, hogy ebben a hatalmas szervezetben élő, mobil erőt

nyerjen a polgárság, ha kell, tüntető felvonulásokat is rendezzen a munkásság példájára és demonstráljon a maga igaza mellett. Vezére ennek a szervezetnek Zarudnij pétervári ügyvéd, — később a Munkástanács perbe fogott tagjainak egyik hírneves védője — volt.*

A Szövetség feladata a polgárság egyesítése, egyrészt az abszolutizmus elleni harcra és az alkotmányos monarchia kikényszerítésére, másrészt azonban éppen az abszolutizmusnak fokozatos reformmunkára kényszerítésével a forradalom kitörésének megakadályozása. A Szövetség tehát nem volt egy szélső forradalmi alakulat, *evolúciót akart és nem revolúciót.*

A harmadik tényező — minket a legközelebb-ről érdeklő — a *Parasztszövetség* (Kresztyanszki szojuz) volt. Magában egyesítette a kisbirtokos parasztságot és a földnélkülieket.

A Parasztszövetség 1908 augusztus 13-14-én tartotta meg reánk különös fontossággal bíró második kongresszusát, ahol a következőket határozták el:

A föld nem képezheti magántulajdon tárgyát s azoknak használatába bocsátandó át, akik megművelik. Az ipari vállalatok részére saját üzemük folytatására szükséges területek bérfizetési kötelezettség ellenében megmaradnak az iparvállalat használatában.

A földbirtokosnak adandó kártalanítás mérvét, valamint a részleteket illetőleg a legközelebbi értekezlet határoz. A munkálatok előkészítésére egy bizottságot küldenek ki.

* Itt említem meg, hogy a szovjet tagjainak pörében Trockijt Maljantowics védte s Trockijnak a bolsevikok uralomrajutásakor első dolga volt ennek a Maljantowicsnak — Kerenszki igazságügyminiszterének — letartóztatása.

Ez volt az első nagyjelentőségű határozata a Parasztszövetségnek; amint látjuk, *itt még nem veszik tagadásba a földbirtokosnak a kártérítéshez való jogát.* Hogy a Parasztszövetség ugyanazon év december 18-31-én hozott szaratowi határozatának szélső radikális állásfoglalását megérthessük, ismernünk kell azokat a forradalmi eseményeket, melyek augusztus közepétől december végéig lejátszódtak.

Kronologikus sorrendben, minden kommentár mellőzésével az események:

Szeptember elején: lázadások Bakuban;

Október 11-én: vasutassztrájk és általános munkabeszüntetés;

Október 28-án: általános sztrájk Lengyelországban és a hadiállapot kihirdetése az egész Lengyelország területén;

Október 30-án: az októberi manifesztum kibocsájtása (sajtó-, lelkiismereti és gyülekezési szabadság, népképviselet);

Október 31-én: lázadás Pétervárott, utcai harcok Odesszában;

November 16-20-ig: általános sztrájk;

November 24-29-ig: lázadás Szebasztopolban;

Október és november egész folyamán zsidómészárlások Odesszában és Kisnewben;

November utolsó napjaiban: a legféktelenebb, legvéresebb forradalom a keleti tengeri tartományokban;

November 29-től december 10-ig: második vasutassztrájk, posta- és távírdasztrájk, általános sztrájkkísérletek;

December eleje: a vidéki garnizonokból mindenünnen katonalázadásokat jelentenek;

December 16-án a munkástanács letartóztatása;

December 20-tól 31-ig moszkvai forradalom;

Ilyen körülmények között ül össze december 31-én (ónaptár szerint 18-án) az eredetileg Szamarában összehívott parasztertekezlet a szaratowi kormányzóságban. Szamarában a gyűlést megtartani nem lehetett, mert az állatorvosi felcser iskola ajtait — ide volt összehívva a gyűlés — katonaság állotta el s el volt rendelve a delegátusok letartóztatása. Az utcasarkokon mindenütt forradalmárok várakoztak a kiküldöttekre, akiket a katonai készenlétről értesítettek s aztán együtt ment át az egész értekezlet a szaratowi kormányzóságba, ahol a következő határozatot hozták:

1. A föld nem lehet magántulajdon tárgya;
2. Minden ellenérték nélkül mennek át az összesség tulajdonába az egyházi, állami, kormányi és kötött családi birtokok;
3. Ugyancsak kártalanítás nélkül mennek át az összesség tulajdonába az eddig magántulajdonban volt egyéb földek;
4. Az egész föld *minden vételár nélkül* átbocsáttatik a dolgozó munkásnép egyenlő használatába, bér munkások alkalmazásának kizárásával.
5. A földdel való rendelkezés joga a dolgozó földművesnépet illeti meg, mely kerületenkint földközösségekben egyesül. A föld felosztása az egyes kerületi földközösségek között az egyes kormányzóságok parasztmegbízottaiból alkotott testületek útján történik, a kormányzóságok között leendő felosztás pedig a népképviselő útján, melyet az általános, egyenlő, titkos és közvetlen választói jog alapján hívnak egybe;
6. Az erdők az egész nép közös birtokában maradnak. Az erdőket illetőleg a legfőbb rendelkezési jog a népképviselőt illeti meg;
7. Úgy a helyi, mint az állami szervek köte-

lesek a dolgozó paraszttársaságokat a föld megművelésében, termékeik elhelyezésében és a parasztk részére szükséges áru megvételében támogatni. Itt határozatott el továbbá egy, az egész Oroszországra kiterjedő agrársztrájk, melynek a parasztság passzív rezisztenciájában kellett megnyilvánulnia. (Munkaerőt nem adnak a földbirtokosoknak.) A Dumát illetőleg elhatározták, hogy tartózkodnak a szavazástól s a nép ellensége az, aki a dumaválasztásokon résztvesz. A politikai program megvalósítását illetőleg úgy határoztak, hogy fölfegyverzik a parasztságot s a munkásosztállyal együtt harcolnak az alkotmányozó nemzetgyűlés egybehívásáért. A katonákat felhívták, térjenek vissza a mandzsúriai harcterekről s mindenfelé, amerre Szibériában útjuk elvezet, szabadítsák ki elítélt testvéreiket, csapják el az eddigi hatóságokat s a nép embereit ültessen bele a hivatalokba. Végül pedig üdvözölték Bicenó asszonyt, aki három revolverlövessel megölte a penzai kormányzót, Saharovot, kinek az volt a bűne, hogy erőszakos eszközökkel törekedett kormányzóságában a lázongó parasztságot megfékezni.

És most következik Oroszország történetének egyik legszomorúbb korszaka. Egyik oldalról a legkétségbeesettebb eszközökkel megvívott harc a földért. A másik oldalon a büntető expedíciók (Karatelnája expedicia) és a haditörvényszékek, véres elnyomása a népmozgalmaknak. A parasztk ősi vad ösztönöknek engedve mentek neki az úri kastélyoknak s hiába volt a birtokos hozzájuk azelőtt jó vagy rossz, nem volt kímélet. Senki sem dolgozott, pusztulás, rombolás, égő magtárak, kivagdalt erdők, csak éppen károkozás végett levágott lábasjóság és aztán a borzasztó bosszú

a kozákcsapatok részéről, ártatlanok legyilkolása a bűnösökkel együtt, a paraszt kis vagyonkájának föletetése a katonák és a kozákok lovai által, feleségeiknek, leányaiknak részeg kozákok kénye-kedvére kiszolgáltatottsága. És mindezek vég-eredményeként irtózatos éhínség végig az egész Oroszországon.

Az egész országon végigfutó agrárforrongások s a nemzeti vagyonnak nyomában járó mérhetetlen pusztulása arra kényszerítették II. Miklóst, hogy az eredetileg csak tanácskozó testületnek szánt Dumát törvényhozói jogosítványokkal ruházza föl. 1906 április 27-én (május 10) gyűlt össze az első birodalmi Duma. A Téli Palotából a Néván át a Taurisi palotába — itt ülésezett a birodalmi Duma — visszatérő dumatagokat hozsannával üdvözölte a nép. Mindenütt csak egy kiáltás volt hallható:

— Követeljetek amnesztiát a politikai elítélteknek.

És az ülés megnyitása után a demokraták vezére Petrunkevics állott föl s halálos csöndben beszélni kezdett:

— A becsület kötelessége, hogy az első szavunk azoké legyen, akik száműzetésbe, kényszermunkára, fegyházba és halálba mentek az orosz népért, az orosz szabadságért.

S ez a beszéd és a felirat, melyet a Duma elfogadott, már meg is pecsételték a birodalmi Duma sorsát. A cárizmus nem működhetett együtt egy olyan Dumával, mely nem kér, de követel s amely komoly törvényhozó szervként akar szerepelni. 72 napig ülésezett a Duma s azután cári ukáz oszlatta fel. A felosztatás közvetlen oka a kormány és a birodalmi Duma között a földkérdésben fölmerült éles ellentét.

III.

Hogy a Dumának a földkérdésben elfoglalt álláspontját megérthessük, ismernünk kell a Duma összetételét. Az első Dumának mindössze 33 monarchista tagja volt, a többi képviselők pedig valamennyien ellenségei voltak a kormánynak s az 524 tagot számláló Dumának közel 200 paraszt-képviselő tagja volt.

Nem óhajtok foglalkozni a Duma feloszlatása után a Dumatagok által kiadott ügynevezett wyborgi deklarációval, mely a népet az adó beszedésének és az újoncozásnak megtagadására hívta föl, hiszen ezeket a történelmi jellegű dolgokat csak annyiban ismertetem, amennyiben ezt a további fejlődés megismerése végett szükségesnek látom s nagyon röviden emlékezem meg az első Dumának földreformtervezetéről is.

A tervezet szerint felosztás alá került volna minden állami, községi, egyházi és családi közös birtok, a magánbirtokok pedig oly mértékben, amint ez a nép földinségének megszüntetésére szükséges lett volna. Ez a reform a mi méreteink szerint elképzelhetetlen nagyságú területet juttatott volna a népnek; — utalok az előbb közölt statisztikai adatokra. — Ez a tervezet, mely kompromisszum eredménye volt a Dumában képviselt baloldali pártok között s leginkább a szélsőbaloldali polgári politikát csináló alkotmányos demokrata párt (Konstitucionó-demokratszeszkája partija) programját adta vissza. Ez a párt ugyan eredetileg a magántulajdon legteljesebb megóvásának alapján állott, később azonban, nehogy a szélsőséges elemek a népet teljesen magukhoz ragadják s ezzel az országra nézve további mérhetetlen veszedelmek idéztessenek föl, inkább

hajlandó volt egy ilyen kompromisszumos formulárét magáévá tenni.

A Duma által elfogadott ezen kompromisszumos javaslattal szemben élénk ellenzékben voltak a forradalmi szocialisták és a bolsevikok. A forradalmi szocialisták az előbb említett december 18-31-iki határozat alapján állottak — a föld az állam tulajdonába megy át és minden paraszt annyi földet kap, amennyit a saját és családja munkájával meg tud művelni. A bolsevikok pedig a föld kommunizálását és kommunisztikus megművelését irták zászlaikra. Nem fogadta el a Duma álláspontját — mint már említettem — a kormány sem s az eredmény a дума feloszlatása lett.

Láttuk tehát egyfelől az első birodalmi Duma tervezetében az orosz haladó polgári elemek agrárreformjavaslatát, mely a magántulajdon megtartásán alapszik, de már az egyházi, községi és családi kötött birtokot teljesen, a magánbirtokot pedig a szükség által diktált mértékben kisajátítja, a parasztszövetség programjában pedig megismertük az orosz forradalmi szocialista párt sajátos agrárprogramját a földnek magántulajdonból való kivételéről és átadásáról azoknak használatába, kik saját munkaerejükkel művelik meg a földet. A második Duma álláspontja az agrárkérdésben fedte az első Duma tervezetét és sorsa ugyanaz lett, mint az első Dumáé volt, mert ha nem is az agrárkérdés miatt, de mert Ceretellit és a felségárulással vádolt többi szocialista dumatagokat 24 óra alatt kiadni nem akarta, a második Dumát is cári ukáz oszlatta fel.

Az 1907 június 3-iki ukázzal oktrojált új választójog alapján összehívott engedelmes harmadik Duma az állandóan napirenden lévő földkérdés tekintetében is csak Stolypinnak, a nemzeti konzervati-

vizmus eme nagyszerű képviselőjének akaratát hajtotta végre. Stolypin, a konzervatív gondolkodású földbirtokos a kisparaszságot akarta szaporítani s ezzel erős támaszt remélt szerezni egyrészt a cárizmusnak, másrészt a nemzeti konzervatív gondolatnak. *Ő a földtulajdon megszüntetése ellen harcolók közé egy új kategóriát akart beilleszteni: az újonnan földhöz jutott paraszságot.*

A harmadik Duma által 1910 június 27-én törvényerőre emelt 1906 november 22-iki ukáznak, — mely eredetileg a 87. §-sal, az osztrák 14. §. orosz testvérével oktroyáltatott, — kellett Stolypinnak ezen törekvéseit szolgálnia. A törvény főbb pontjai:

1. Minden családfő, akinek része van az obscsinában, követelheti, hogy az őt megillető rész neki tulajdonul átbocsájtassék.

2. Az obscsinából kilépő családfőnek joga van kérni, hogy a határban elszórtan fekvő s őt megillető birtokrészek helyett egy tagban elégíttessék ki.

Ennek a reformnak politikai céljain kívül az volt a feladata, hogy az orosz népnek földéhségét megszüntesse, másrészt pedig, hogy az eddigi irracionális termelés helyébe a magántulajdonon alapuló racionális termelést léptesse. Ne legyen a parasztnak a község különböző részén több apró törpeparcellája, hanem kapja meg földjét egy tagban, hogy ne kényszerüljön idejét elfecsérelni az egyik tagról a másikra való mászkálással. Az obscsina fokozatos megszüntetése eltünteti a parasztok elégtelenségének egyik fő okát: a mirnek kényszereszközökkel szankcionált gyámkodását a parasztok fölött és lehetővé teszi a termelés tekintetében az egyéni iniciatívát a mir mindenható

uralma helyett. Hogy a parasztokat a föld intenzív megművelési módjára kitanítsák, az ország minden részében mintagazdaságokat, kísérleti földeket, tejgazdaságokat és gépkölcsönző állomásokat rendeztek be. Mindenféle mezőgazdasági szövetkezetek alakultak. Míg Oroszországban 1906-ban a mezőgazdasági szövetkezetek száma mindössze 3500 volt, addig 1912-ben már 22.000-re emelkedett ez a szám. Ezek között legnagyobb mértékben voltak képviselve a hitelszövetkezetek, melyeknek feladata az egyéni gazdaságra áttérő parasztságnak forgótökével való ellátása volt, mellettük eredményes működést fejtettek ki a takarékegyesületek, fogyasztási szövetkezetek, tejtermelő, gépkölcsönző és beszerzési szövetkezetek. Az 1913. év végéig a rendezési munkálatok 17.1 millió deszjatinra voltak készen, a háború kitöréséig pedig a reform alá eső összes földterületek 12 százaléka adatott át újabb rendeltetési céljainak. A Stolypin-féle reform alá kerülő 140 millió deszjatint illetőleg a rendezési munkálatok Stolypin tervei szerint 40—50 esztendő alatt készültek volna el.

Ezzel a reformmal kapcsolatosan kell megemlékeznünk a Paraszt Agrárbank működéséről, mely 1905-től 1909-ig 3.17 millió deszjatin földet vett a nemesektől s a parasztnak ebből 19 milliót adott tovább.

A Stolypin-féle törvény hátrányaként kell megemlítenünk azt a körülményt, hogy a törvény nem intézkedett a rétek és legelők felosztásával járó károk korrigálásáról, valamint az örökösödési jognak az agrárreform által követelt módosításáról sem. A rétek és a legelők a muzsikoknak az obszínából való kilépésekor szintén felosztás alá kerültek, mely körülmény az állattenyésztésre nézve valósággal katasztrofális jelentőséggel bírt. Az örö-

kösödési jognak olyan szabályozását is hiába keresték, mely a földbirtoknak apró részekre való szakadását megakadályozta volna.

A háborút közvetlenül megelőző időben az orosz népnek a további földosztás utáni vágyát a német kolonisták birtokainak kényszerű kisajátításával akarták kielégíteni. A háború kitörése után a határvidékeken lakó német kolonistáknak, tehát mindazoknak, akik a lengyel cárság területén, valamint Besszarábiában telepedtek le, Omszk és Tomszk környékére való áttelepítését s birtokaiknak orosz parasztok tulajdonába való átbocsájtását rendelték el. Ez az intézkedés, amely természetesen nem valamely hatalmas földterületekre vonatkozott, nem volt képes megakasztani a bomlási folyamatot. 1915. év nyarán a galíciai fronton szenvedett nagy vereség belopta az orosz hadseregbe a forradalmi propagandát; a fegyelem meglazult, a hadsereg soraiban szociális mozgalmak jelentek meg, az eddig csöndes és a háború kitörésétől kormánytámogató birodalmi Dumában pedig megszólaltak a parasztképviselők. Követelték a parasztok teljes egyenjogúsítását, a szabad mozgási jogot, az iskoláztatást korlátozó intézkedések, valamint az állami hivatalokat a parasztok elől elzáró rendelkezés feloldását és az agrárkérdés azonnali rendezését. Először diadalmasan befejezzük a háborút, azután jönnek a reformok — ez volt a válasz. Az országban pedig a szélső jobb- és a szélső baloldali pártok által szított elégtelenség egyre terjedt. A szélső jobb, amely mindig a németekkel szimpatizált és sohasem akart háborút viselni szövetségben az angolokkal és a franciákkal a nekik szimpatikus német császári rezsim ellen, minden áron különbékét akart kötni Németországgal s hogy ennek előfeltételei meglegyenek és Oroszország szövet-

ségesei előtt rámutathassanak arra, hogy az ország állapota a további hadviselést lehetetlenné teszi — az állami életet annak megnyilvánulásaiban dezorganizálni törekedett. Ebben a törekvésben a szélső jobb találkozott a szélső ballal.

A forradalmi szocialisták és a bolsevikok pacifista érzelmeik által vezetettve állandóan szították a nép elégtelenségét s kihasználva az ipari proletariátusnak a háború okozta nagy nyomorát, apró lázongásokat idéztek elő a városokban, melyeket viszont a szélső jobb erőiben bízva nem is törekedett azonnal kitörésük után elnyomni, szüksége lévén ezen mozgalmakra tervei kivitelénél. Így érte meg általános, minden oldalról előidézett dezorganizáció közepette Oroszország az 1917-ik évet, mely már a forradalmi mozgalmak jegyében indult meg. Először apróbb mozgalmak állandóan visszatérő jelentkezése, azután nagyobb lázadások, melyeket a - parancsnak kelletlenül engedelmességgel még a katonaság fojt el, azután megtagadja az engedelmisséget és kész a diadalmas forradalom.

IV.

A Lwow herceg elnöklésével megalakult első orosz forradalmi kormány a kormányralépést bejelentő deklarációjában kilátásba helyezte az Oroszországot majdnem egy évszázad óta válságokkal fenyegető agrárkérdés sürgős megoldását. A kormány felfogása a kérdésben mégis abban kulminált, hogy az agrárkérdés csak a sürgősen egybe hívandó alkotmányozó nemzetgyűlés (Ucsreditelnoje Szobranje) által oldható meg, mert egyedül az alkotmányozó nemzetgyűlés az orosz nép igazi akaratának kifejezője. A kormánynak Miljukow, később Terescsenko külpolitikája következtében

amúgy is nehéz helyzetét az agrárkérdésnek ez az elodázása állandóan válságokkal fenyegette.

A legszélsőbb elemek, a bolsevikok és a baloldali forradalmi szocialisták azzal ásták alá a népnek a kormányba vetett bizodalját, hogy rámutattak ezen alapvető kérdés megoldásának halogatására és a szovjet ülésein nyíltan azzal vádolták meg a kormányt, hogy az elodázás oka a radikális megoldástól való irtózás.

Márciusban volt a forradalom, áprilisban már megvolt az első kormányválság, a második kormány, dacára szocialista tagjai nagy számának, az elsónél alig volt hosszabb életű. A forradalmi szocialista Csernow — (zimmerwaldista) — volt a földmívelésügyi miniszter s a harmadik kormányválság megbuktatta magát Lwow herceget is, aki kijelentette, hogy ő az agrárkérdés szocialista megoldását nem helyeselheti, mert jól tudja, hogy *a középirtoknak megszüntetése és az ország egész földterületének kisirtokká való parcellázása olyan éhséget fog Oroszországban előidézni, mely az éhségek által gyakorta meglátogatott Oroszország történetében is páratlanul fog állani* Hivatkozott az országszerte uralgó anarchiára, a parasztek meg sem várva az alkotmányozó nemzetgyűlés intézkedéseit, beültek az úri birtokokba, elhajtották a marhákat, megették a vetőmagokat; hogy az országban senki sem dolgozik, már mutatkoznak is az éhínség előjelei és a birodalomban a legkétségbeesettebb anarchia lett az úr. A parasztság, melyet a kormány által a nép felvilágosítására kiküldött esztelen ifjak felizgattak, már nemcsak az urak birtokait nem kímélte, de megtámadta a gazdagabb parasztek házeit is, marháikat elhajtotta, állatállományukat leölte, házi berendezésüket összezúzta. Az erdőket

kivágták, az urasági lakok ismét a hatvanas évek és az 1905/906-iki évek agrárforradalmainak rémségeit élték végig, de most már fokozottabb mértékben s így a nemzeti vagyon mérhetetlen pusztulása következett be. A vérengzések a falvakban napirenden voltak. Egyrésről a tényleges állapotot védelmező katonaság, mely néhol nem csatlakozott a lázongókhoz, másrészt pedig a rabló, pusztító parasztok, mindenfelől örökös harcok, melyek majdnem annyi áldozatot követeltek, mint egy véres háború. *A földet pedig senki sem művelte.* Az egykoron volt földbirtokosok azért nem, mert ha néhol nem is ültek be a parasztok birtokaikba, munkaerő nem állott rendelkezésükre, a parasztok másnak dolgozni nem akartak, a földbirtokosok igavonó marháit a parasztok elhajtották, vetőmagkészletüket a saját élelmezési céljaikra fordították. A parasztok pedig, akik jól emlékeztek az 1905. és 1906. év eseményeire, nem bíztak a rezsim állandóságában. Emlékeztek az 1905/6-iki év eseményeire, mikor ők egyszer már beültek az urak birtokaiba s azután megint vissza kellett mindent adni. S így parlagon hevert Nagyoroszország földje. A helyzet már az aratás ideje alatt olyan kritikus lett, hogy a Kerenszki-kormány szocialista közlelmezési minisztere, Pjesehonow a kormányzóságok élére kinevezett kormánybiztosok kongresszusán kénytelen volt bejelenteni, hogy a kormány a legirítózatossabb ehségmozgalmakra van elkészülve és az északi városok ellátására már nincs eleség.

Az agrárkérdést pedig nem tudták megoldani. Az alkotmányozó nemzetgyűlésre való örökös utalás jóformán csak ürügy volt arra, hogy a kormány leplezhesse az agrárkérdés megoldására vonatkozó egységes állásfoglalás teljes hiányát.

Egy olyan megoldást akartak, mely a forradalmi szocialisták álláspontját fedje ugyan, de egyben nem érinti a kisparasztságnak már meglevő birtokállományát — ők legjobb hívei voltak a forradalmi szocialistáknak és féltő volt, hogy az esetben, ha birtokaikat elvesztik, átpártolnak az ellenforradalomhoz — és gondoskodik az ipari munkásság és a városi polgárság agrárszükségleteinek fedezéséről.

S ezt az örökös tanácstalanságot és határozatlanságot használták ki a bolsevikok. Őket nem érdekelte, mi lesz az országgal, lesz-e mit enni, őket még a program mi juk tiszta keresztülvitele sem érdekelte. Ők, akik kommunisták voltak, akik kommunizálni akarták a földbirtokot és programjukban volt a föld kommunisztikus megművelése, látván az obscsinában megkínzott orosz parasztnak undorát és irtózását a közösségbe való beskatulyázásától, egyszerűen kisajátították a forradalmi szocialisták programját. Míg azonban a forradalmi szocialisták mindenkinek annyi földet akarnak juttatni, amennyit saját és családja kezemunkájával megművelhet, ezzel azt óhajtván elérni, hogy a feleslegek a városok polgárságának és ipari munkásságának ellátására szolgáljanak, addig a bolsevikokat ilyen skrupulusok nem feszélyezték és felállították a normát:

Mindenki annyi földet kap, melynek termékei saját és családja szükségleteinek ellátására elegendőek.

Féktelen izgatásokkal mozgósították maguk mellett az úgynevezett batrakokat, (Földnélküli zsellérek). Hallatlan izgatást fejtettek ki közöttük a földbirtokos parasztság ellen, bevitték a batrákok közé a proletár öntudat gondolatát és azzal izgat-

ták őket a földbirtokos parasztság ellen, hogy a földbirtokos paraszt ugyanolyan »burzsuj«, mintáz a városj polgár, aki ellen a városok proletariátusa küzd. És amikor a bolsevikok az októberi forradalomban diadalmaskodtak, velük voltak a földművelő birtoktalan parasztság óriási tömegei s ők törvényerőre emelték a normát. A földnek a felosztását helyi bizottságokra bízták a központban működő bizottság ellenőrzése mellett. Tehát mindenki annyi földet kapott, melynek termékei saját és családja szükségleteit fedezték. Hogy a gyűlölt és halálra ítélt burzsoáziának nem lesz mit enni, az a bolsevikokat mentül kevésbé érdekelte. Érezték azonban, hogy reájuk nézve végzetes jelentőséggel bír a városok proletariátusának és a vörös gárdának ellátása. Élelmiszert kellett tehát szerezni a parasztoktól. A parasztok azonban nem adtak. Pénzért nem adott a paraszt, mert a pénzen mitseim vásárolhatott s a papírbankóktól már terhes volt a ládája, ipari termékeket pedig nem kapott a várostól, mert az ipari termelésnek a bolsevikok által bevezetett nacionalizálása az ipari termelés teljes megszűnését eredményezte. Ha tehát a bolsevikok meg akarták menteni a kínos éhhaláltól hűséges vörös gárdájukat és a kevésbé hűséges s a tőlük lassanként elforduló ipari munkásságot, fel kellett áldozniok a parasztoknak hozzájuk való ragaszkodását, rekviráló osztagokat küldtek ki a falvakba és mikor a parasztok fegyverrel szálltak szembe a gárdistákkal, a közeli városokból mindenütt megjelentek a büntető expedíciók, melyeknek munkája nem kevésbé volt véres, mint a cári rezsím hírhedt büntető expedícióié.

Amerre Oroszországban a vonat jár, százas csoportokban vörös gárdista különvonatok haladnak, melyeknek feladata fegyverrel szedni el a

paraszttól azt, amit a paraszt önként nem akar odaadni. S mint a cári rezsimmel szemben, úgy az új cárok rendszerével szemben is a paraszt az utolsó fegyverhez fordult, a passzív rezisztenciához.

A terrorral szemben fegyveres ellenállást szervezetlensége miatt nem tanúsíthatván, elrejtí termékeit, mert így reméli, hogy kiéhezteti és pusztulásra kényszeríti azt a rezsimet, mely őt ipari szükségletei fedezésének még a lehetőségétől is megfosztotta. A földet, melyet neki kiosztottak, az egykori bátrak megművelni nem képes. Nincs marhája, szekere, ekéje, kapája, ásója, a gyárak állanak, nincs, aki a parasztot gazdasági szerszámokkal lássa el. A hazatérő katonáknak és a batrakoknak, akik a háború alatt nem szereztek tőkét, nincs meg a föld racionális megműveléséhez szükséges forgótőkéjük sem. A paraszt kínlódva dolgozik meg földjéből annyit, amennyivel családja szükségletét biztosítja s minden pud gabona, melyet a rekviráló gárdisták tőle elvesznek, már a parasztcsalád saját megélhetését veszélyezteti.

Így érthetjük meg, miként lehetséges az, hogy annak az Oroszországnak fővárosában, mely a háború előtt az egész világ által termelt gabona egyharmadát vitte piacra, ma a legszörnyűbb éhínség uralkodik. Öt deka és tíz deka között változik egy felnőtt polgár kenyéradagja, az árak pedig fantasztikus magasságokat érnek el. És a Sztolypin-féle reformok hatása alatt virágzásnak indult orosz mezőgazdaság ott áll a pusztulás szélén. S nincs, aki segítsen; nincs, aki tudja, miként lehet Oroszországot kivezetni abból a szerencsétlen gazdasági és politikai szituációból, melybe saját polgárságának szervezetlensége, nemtörődömsége, ipari munkásságának és parasztságának politikai kritikátlansága s egyes politikai

vezéreinek a féktelensége és lelkiismeretlensége juttatta.

Ha mi azt akarjuk, hogy ez a mi országunk ne váljék a szélső pártok gyűlölködő harcainak színterévé, ha nem akarjuk, hogy ezekben a harcokban felemésztsődjék, koldusbotra jusson az ország dolgozó polgársága és ipari munkássága, ha nem akarjuk, hogy az Alföld kanaánjának helyén műveletlen pusztaságok keletkezzenek, ha nem akarjuk, hogy az ország lakossága végigszenvedje egy soha meg nem élt éhínség irtózatos kínjait, az agrárreformot úgy kell végrehajtanunk, hogy egyrészt földhöz juttatjuk az ország dolgozó parasztságát, másrészt azonban gondoskodunk az ország mezőgazdasági kultúrnívójának fentartásáról, valamint az ország dolgozó polgárságának és ipari munkásságának agrártermékekkel való ellátásáról.

KERESKEDELEM, IPAR ÉS KÖZLEKE- DÉS A BOLSEVIKOK ALATT.

Március 12-én tört ki a forradalom. A forradalom áldozatai még vörös szemfedővel letakarva temetetlenül feküdtek a vörös koporsókban s a diadalmas forradalmi pártok táborából máris hallható volt a fegyverzaj. A forradalmi pártok szélső jobb- és szélső baloldala mérte össze fegyvereit, egyelőre csak elméleti kérdésben: nacionalista, avagy szociális forradalomnak tekintendő-e a márciusi forradalom? Az egyik oldalon II. Miklós nemzetietlen uralkodásának megszüntetése, az abszolutizmus megtörése és egy alkotmányos monarchia, esetleg egy demokrata polgári köztársaság felállítása állítottak fel, mint a forradalom politikai céljai, gazdasági téren pedig követelték a revolúció után az evolúciót, a munkástömegeknek visszatérését munkájukhoz az állami élet zavartalanságának biztosítása érdekében, a kapitalista termelési rendszer fenntartását a rendszer hibáinak korrigálása mellett, agrárpolitikát, mely földhöz juttatja a dolgozó parasztságot, szociális intézkedéseket az ipari munkásság érdekében s általán a termelés olyan berendezését, mely a termelés munkájában közreműködő valamennyi érdekelt csoport igényeit kielégíti. A másik oldalon viszont azt hirdették, hogy a márciusi forradalmat az ipari munkásság és a proletárkatonák vívták ki,

nem pedig a burzsoázia és „így annak szociális jellegéhez kétség sem fér. Ők nem azért csinálták a forradalmat, hogy a Romanowok abszolutizmusa helyett polgári uralmat vegyenek a nyakukba, követelik az azonnal való szociális átalakulást, az agrárkérdés kommunisztikus alapon való rendezését, a termelés, a bankok és a közvetítőkereskedelem államosítását, a kereskedelmi hajóknak lefoglalását az állam részére és a külkereskedelemnek állami szervek által való intézését. A középben állottak a trudovnikok, a forradalmi szocialisták jobboldala és centruma és a mensevikok, akik az orosz szocialista szervezeteket nem tartották elég erősnek arra, hogy az uralmat átvegyék, a világhelyzetet pedig — mikor még az egész világon mindenütt a kapitalista világrendszer az uralkodó — alkalmasnak arra, hogy Oroszország elszigetelten áttérjen a szociális világrendszerre, mely Oroszország helyzetét, a többi kapitalista államoktól magát hermetice el nem zárhatván, gazdaságilag és politikailag elviselhetetlenné tenné. Ezek a pártok csak szociális intézkedéseket követeltek — mint a nyolcórás munkaidő behozatala, egészségügyi, munkásjóléti intézkedések és a jövő szociális átalakulás előkészítése. Ezt a szociális programot készséggel magukévá tették a polgári pártok is, a nyolcórás munkaidő, azokkal a korlátozásokkal, melyeket a termelés folytonossága megkövetelt, életbelépett, az egyéb szociális reformok pedig előkészítés alatt állottak.

Ekkor jött Lenin, vezére a bolsevikoknak, ki eddig Svájcban élt száműzetésben. A pétervári állomáson a munkás- és katonatanács küldöttsége várta, az állomás előtt pedig rendekbe csoportosítva állottak a forradalmi ezredek és szakszer-

vezetenként csoportosítva Pétervár egész munkássága. Lenin 30 másik szocialistával érkezett és mikor kiérték a pályaudvar elé, a katonák és munkás-zenekarok rázendítettek a Marseillaise-re s a zenekarok fülsiketítő hangzavarán áthallatszott a tömegek ordítása:

— Lenin!! Lenin!! Halljuk Lenint!!

És Lenin egy páncélos automobil tornyából beszélt a néphez:

— A proletariátus nem kíván részt venni egy olyan kormányzati politikában, mely szocialista támogatással csinál polgári politikát. A proletariátus a saját uralmát kívánja, a szocialista proletárköztársaságot a kapitalista világrendszer megdöntésével, a proletariátus diktatúráját, mely véget vessen a nép évezredek szenvedéseinek. Földet, kenyeret és békét, ez legyen az orosz munkástömegek jelszava és álljon a harc ezen jelszavak megvalósításának előfeltételéért: a proletariátus diktatúrájáért.

S a következő nap már meg is történt Leninnek és követőinek első szembehelyezkedése a polgári törvényekkel: a tömegek karhatalmának erejével elfoglalták a cárszeretőjének, Kseszinszkajának palotáját, itt helyezkedtek el a vezérek: Lenin és Kollontaj, ide telepítették a bolsevikok pártvezetőségi irodáit. És a palota erkélyéről, ablakaiból állandóan folyt az izgatás, hol Lenin beszélt, hol az alvezérek: Zinovjev, Kamenev, Kollontaj és a többiek. A beszédek mottója mindig ugyanaz volt:

— A nacionalista forradalmat követnie kell a szociális forradalomnak. A munkásosztály képviselői, a szovjetek, kell hogy a kezükbe ragadják a hatalmat, éljen a proletariátus diktatúrája, a szovjet-köztársaság, a polgárságnak az állami élet irányításából való kizárásával.

A pétervári szovjet és a minden orosz szovjetek kongresszusa örökös harcok színterei lettek. Mindenütt többségben voltak a mérsékelt pártok — a mensevikok, a bundisták és a forradalmi szocialistáknak velük együtt harcoló jobboldala és centruma, de a bolsevikok és a baloldali forradalmi szocialisták állották a harcot s minden tanácsülésen találtak valami alkalmat, hogy harsogva követeljék a proletariátus diktatúráját, nem múlt el hét demonstrációk nélkül s a hosszú menetek élén a Newszki-prospekten elől vitték a vörös lobogót, rajta fehér betűkkel:

— Minden hatalmat a szovjetek kezébe!

Meg kell állapítanunk, hogy a bolsevikok sikereiket — agitációjuk lassankint magával ragadta az egész pétervári helyőrséget és Pétervár munkásságát — nemcsak maguknak köszönhatték, de a szélső polgári pártok helytelen taktikájának is. Ezek egyrészt hűségesen kitartottak a háború entente-politikája mellett, másrészt pedig Lenint azzal akarták diszkreditálni, hogy őket német pénzen dolgozó ágenseknek tüntették fel. Mikor a bolsevikok a júliusi fegyveres tüntetéseken magukhoz akarták ragadni a hatalmat, az utcai lázadást fegyveresen verték le, de nem volt bátorságuk keményen eljárni a vezérek ellen, börtönbe vetették őket, hogy rövid idő múlva ismét megnyissák előttük a börtönajtókat, hogy most már a népért szenvedett mártíromság glóriájával a homlokukon, harcolhassanak a polgári kormányzati rendszer megbuktatásáért.

Októberben győzött a bolsevizmus, a gacsinai csatában a forradalmi szocialista Kerenszkivel együtt elbukott a demokrácia, Leninnel életre vált a proletariátus diktatúrájának a gondolata s ezzel megkezdődött az orosz állam darabokra

hullása. A pántok leszakadtak, az egész országban megkezdődött a polgárság és a bolsevikoktól jobbra elhelyezkedett szocialista frakciók üldözése s amint a márciusi forradalom bélyegével illeték a cári rendszer híveit, úgy a bélyeget most, de most már megtüzesítve, rásütötték a márciusi forradalom vezéreinek homlokára, most ők lettek a »régis rendszer«. S ha Kerenszkinek és a polgári demokratáknak nem volt bátorságuk vasszigorral eljárni a bolsevikok ellen, ha ők úgy érezték, hogy őket kötötte a polgári radikalizmusnak és a szocializmusnak tanítása minden agitáció szabaddátételéről, a bolsevikok bizony elméletekkel nem sokat törődve, a proletariátus diktatúrájának nevében első intézkedésükkel a Péter Pál-erődbe dobták a Kerenszki-kormány összes tagjait. Kerenszkinek magának menekülni kellett s aki még moccanni mert a »régis rend« (értsd Kerenszkiuralom) hívei közül, azokba véletlenül mindig beleszaladt egy matróz golyója.

S a polgárság a terrorra, a saját bélpoklosként való kezelésére, teljes kizáratására az ország kormányzatából — az ország törvényhozó testületei a szovjetek lettek, a szovjetekben pedig csak a munkásság és a földnélküli parasztság, az ú. n. batrakok voltak képviselve — szabotázzsal választott:

— Ha minket nem tekintetek ez ország veletek egyenrangú polgárainak, ha ti, kik eddig az osztályelnyomatás ellen küzdöttetek, most jogaitól megfosztjátok a polgárt, csak azért, mert polgár s elnyomói lesztetek annak a polgárságnak, mely mindig a proletariátus politikai egyenjogúsításáért küzdött, ám akkor mi is felvesszük azt a fegyvert, melyet ti régi harcaitokban oly sikerrel alkalmaztatok, az állami élet minden vonatkozásaiban

megtagadjuk az engedelmeskedést a mi elnyomóinknak, minden hivatalban letesszük a tollat, a gyárakban vezető munkánk elvonásával megállásra kényszerítjük a gépeket, a kereskedelmi üzemek munkája megszűnik, az államhivatalokban nem dolgozunk, éljen a polgárság általános munkabeszüntetése.

Így jött létre a világ első polgársztrájkja, Trockij megjelent a külügyminisztériumban, Lunacsarszki a közoktatásügyiben s a többi népbiztos urak mind a maguk minisztériumában s mindenütt alázatosan köszöntötték őket az üres falak. S az urak, akik annyira tiszteletben óhajtották tartani a sztrájk jogát mindaddig, amíg uralomra nem jutottak, most közhírré tették, hogy amennyiben a tisztviselők állásaikat 48 óra alatt el nem foglalják, állásukból elbocsátottnak tekintendők. Amellett elrendelték egyes főbb hivatalnokoknak, a nagyiparosoknak és bankvezéreknek — kiket a sztrájk rendezésével gyanúsítottak — a letartóztatását. A sztrájk azonban ezzel nem ért véget, a polgárság most, hogy elnyomott osztály lett belőle, több dacot és önérzetet mutatott, mint uralkodó osztály korában, a hivatalok üresen maradtak s a bolsevikoknak mindenüvé a saját embereiket kellett beültetni.

És a proletárköztársaság megkezdte működését. Az élelmiszerek elosztását illetőleg elrendeltetett, hogy a munkások nagyobb hús- és kenyéradagokat kapnak, mint a polgárok. Indok: a fizikai munka elvégzéséhez több és erőteljesebb táplálékra van szükség, mint a szellemi munka végzéséhez. — A földkérdést illetőleg mindaddig, amíg a végleges földosztás megtörténik, a kerületenként megalkotandó földosztó bizottságok mindenkinék annyi földet bocsátanak rendelkezésére,

amelynek termékei saját es családja ellátására elég-ségesek. — A hadikölcsönök, melyek imperialista célok szolgálatában vétettek föl, a szovjet-köztársaság által el nem ismertettek, kamatszelvényeik be nem váltatnak. — A bankok nacionalizáltak, minden bankba egy komisszárius neveztetik ki s a bank nincs jogosítva a betétekből havi 150 rubelnél többet kiadni a betevőknek. — Az ipari termelés nacionalizálása elvben elrendeltetik, a keresztülvitel azonban *a lehetőségek* által megszabott mértékben történik. — Nacionalizáltatik *a külkereskedelem* is, mely egy állami középpontból fog irányíttatni, valamint az állam tulajdonába mennek át a tengeri és folyami hajók, a halászbárkák kivételével, ezek is csak az esetben maradnak meg eddigi tulajdonosuk kezén, ha a tulajdonos kisipari üzemének folytatásához szükségesek. — Természetesen mindez mindennemű kártalanítás nélkül.

A nacionalizált bankok ellenőrzésére küldött komisszáriusok nem épen fejlett erkölcsi felfogásán feneklettek meg az új rezsim első intézkedései. A kiváló férfiak ugyanis a safe depositok zár alá vételére vonatkozólag kiadott rendeletet — kormányhatósági engedély nélkül a safe depositok tartalma a safe tulajdonosának ki nem adható — akként értelmezték, hogy csak annak adták ki a safe tartalmát, aki velük azt megosztotta. Az állami közegeknek ez a szervezett zsaroló hadjárata a rendelet célját természetesen illuzóriussá tette s mikor még az Apter-esettel kapcsolatosan az is kiderült, hogy a zsarolókkal szemben, — akik a safe-je tartalmát megosztani vonakodó tőkést még börtönbe is hurcolták s miután ott további ellentállást tanúsított, egyszerűen agyonverték, — az államhatalom semmi-

nemű intézkedést nem fogatosít, a kereskedelmi, ipari és bankérdekeltségek az eddigi passzív rezisztenciával szemben a bolsevikokkal szemben aktív fellépésre határozták el magukat. Az eszközök, melyeket igénybevettek, épen oly földalatti jellegűek voltak, mint azok az eszközök, melyekkel a bolsevikok uralomra kerülésüket kierősza- kolták. A nem nacionalizált vállalatok bankszám- láit használták fel arra a célra, hogy a már nacionalizált vállalatok tulajdonosainak pénzt szerezzenek. A nacionalizált vállalatot a még nem nacionalizált javára óriási összegekkel terhelték meg s minthogy a szovjetkormány tovább fizette a nacionalizált vállalatok tartozásait, ezen közös megállapodás alapján könyvelt fiktív tételek segé- lyével — a nem nacionalizált vállalatok köz- vetítésével — jelentős összegeket fizettek ki a vállalatok nacionalizálásával anyagi zavarokba került nagyiparosoknak. így történt aztán, hogy a szovjetkormány bevallása szerint a nacionalizá- lás mindenütt fiaskóval végződött, nemcsak hasz- not nem hozott az államnak, de ráfizetések folytán még az államnak óriási károsodásával járt. Mikor pedig a nacionalizált vállalatok tisztviselői, akik nem akarták túrni a vállalatoknál a szervezett munkásterrort, az ínség által ugyan a szabotázs feladására és a munkásokénál alacsonyabb fize- tések föl vételére kényszerítették, az amerikázás eszközehez folyamodtak: a gyárak nyersanyag- beszerzése, szénellátása és a hatáskörükbe tartozó egyéb teendők ellátása körül végzett tevékenysé- gükkel a nacionalizált üzemek legnagyobb részé- ben a vállalat bezárását kényszerítették ki.

Az államra tehát a nacionalizálás eredménye- ként nemcsak a munkabérek és tisztviselői fize- tések szakadtak, de egész iparágak kényszerű be- szűnésével a tömegeknek az elsőrendű szükség-

letek kielégítésére szolgáló iparcikkekkel való ellátásában oly stagnáció állott be, mely, ha nincs a mindenre kapható vörös gárda, a nacionalizálás megkezdése után két hónappal a bolsevikok vezetőit a tömeg dühe elől való menekülésre kényszerítette volna. A nacionalizálás eredményeire vonatkozólag fentismertetett adatok különben nem valamely újságcikken alapulnak, ezeket magától *Posse* úrtól, a pétervári közmunkaügyi miniszterétől hallottam Pétervárott a III. Internationale nagytermében. Ezek a megállapítások, melyeket *Posse* úr azért szögezett le, hogy annál hathatósabban izgathasson az orosz intelligencia és a szocializmus »dezertőrjei«, a mensevikok és a forradalmi szocialisták ellen, annyiban szorulnak kiegészítésre, hogy a nacionalizálás eredményeinek illuzóriussá tételéhez nem volt szükség az intelligencia szabotázsára sem: a gyárakban a munkások hihetetlenül emelkedő bérigényei, a fegyelem teljes megromlása, a bizalmiférfi-intézmény túltengése a vállalatok vezetőivel szemben, az örökös politizálás és a munkásság permanens fegyveres készenléte az »ellenforradalmárok« ellen, már magukban is lehetetlenné tettek minden produktív munkát.

A mód nélkül, rendszertelenül folytatott nacionalizálás az állam pénzügyi helyzetének megromlásán kívül nemcsak a munkanélküli ipari munkások számának módfelett való megnövekedésében és az ipari termelés majdnem abszolút beszűnésében mutatta meg káros hatásait, de ami talán még mindezeknél fontosabb, végtelenül megnehezítette a városoknak agrártermékekkel való ellátását. A parasztnak nem kellett a rubel, egyrészt, mert a ládája úgyszólván meg volt már tömve papírpénzzel, főként pedig azért, mert a rubelért nem vehetett azt, amire neki elsősorban szüksége

volt: iparcikkeket. A paraszt nem volt hajlandó pénzért áruba bocsátani termékeit, búzáért, burgonyáért, marháért, szárnyasokért mezőgazdasági szerszámokat, ruhaneműeket, cernát és házcikkeket akart. A bolsevikok tehát, hogy a városok lakosságát mégis élelemhez juttassák, kénytelenek voltak a falvakba rekviráló vörösgárdistákat küldeni, ahol pedig a lakosság ellenállott, ott a rekviráló vörösgárda nyomában azonnal megjelent a büntető expedíció, egy cseppet sem kíméletesebb, mint a cári rezsim hírhedt kozák büntető csapatai. A bolsevikok jól tudták, hogy ezekkel a rekvirálásokkal halálos ellenségeiké teszik a parasztokat, mindezek dacára kénytelenek voltak a parasztok ellen a legerőszakosabb eszközökhöz nyúlni, különben a legkínosabb éhenhalásnak tették volna ki testőreiket, a vörösgárdistákat és a városok ipari munkásságát. A munkabeszüntetés mértékét legjobban illusztrálja az a tény, hogy Vologdától Pétervárig, tehát Közép-Oroszország ipari centrumában még tévedésből sem láttam egy füstölgő gyárkéményt.

A városok agrártermékekkel való ellátása a parasztok passzív rezisztenciáján kívül a közlekedési vállalatok kétségbeejtő helyzete miatt is szinte leküzdhetetlen nehézségekbe ütközött. A közlekedési vállalatok szerencsétlen helyzetének első előidézője a szénhiány. A Don medencéjének kifogyhatatlan bányáiból és az Ural vidékéről a kőszén nem lehetett elszállítani a centrumokba, mert a Don- és az Uralvidék a centrumoktól a bolsevikok ellen feltámadt kozák és egyéb csapatok által el volt vágva. Ezen a nehézségen Antonow csapatai a kozákok és az Ural-ban harcoló ellenforradalmi csapatok leverésével részben keresztülvágták a szovjet-kormányt. Megmaradt azonban a vasút legfőbb ellensége: a fegyelem

hiánya a közönség részéről. A vasutak mindenütt zsúfolásig tömve, az ütközőkön, a felhágókon Szibéria hidegével dacolva szorongtak az utasok, mindenki utazni akart, a katonai eselonok egymásután verték agyon a vasúti alkalmazottakat, mert nem akartak nekik külön vonatot adni, vagy mert vonatukat talán a személyvonat után akarták indítani. Végül is a vasutasok megsokalták hivataluknak ezt az örökös életveszély mellett való ellátását és minden állomási épületre felkerült egy óriási tábla:

— Katonák, ne alkalmazzatok erőszakot az államvasúti alkalmazottakkal szemben. Erőszak esetén a vasutasok abbahagyják a szolgálatot és ti gyalog folytathatjátok utatokat.

A plakát természetesen mit sem használt és az állomásokon uralkodó fejetlenség illusztrálására szolgáljon ez a történet, melynek én is egyik szereplője voltam.

A nikolapalómai állomáson mellékvágányra tolták a vonatunkat, az előttünk haladó katonavonat összeütközött egy Murmanból jövő tehervonattal. A kis állomásra utánunk gyors egymásutánban befutott a keleti expressz és egy Vjatkából Oalicsba menő különvonat vörös gárdistákkal, akiket a bolsevikok ellen fellázadt parasztok megszelídítésére küldöttek ki. A három vonat utasai a nyílt pályán apró csoportokba verődtek s ezeken a »repülő meetingeken« beszélték meg az orosz élet újabb eseményeit. A sok apró gyűlésből egyszerre egy nagygyűlés lett. Az egyik utas hozta a hírt, hogy a pályatestet helyrehozták és az állomásfőnök elsőnek az expresszvonatot akarja indítani. A nagygyűlés első szónoka a gyűlölt »burzsuk« ellen kezdett beszélni, akik még ma is meg akarják tartani előjogaikat s nem elég, hogy azoknál, akiknek expresszre nem telik, kényelmesebben

utaznak, még azt is akarják, hogy előbb indítsák vonatukat. A vonatokat a beérkezés sorrendjében kell indítani: első a személyvonat, a második a vörös gárda vonata, harmadik az expressz. Hiába figyelmeztette az állomásfőnök a nagygyűlést a vasutasokkal való erőszakoskodást tiltó plakátra, hiába érvelt azzal, hogy az expresszen nem burzsuik utaznak, hanem egy népbiztos, aki Omszkban volt a kozáklázadás okainak kiderítése céljából, most pedig sürgősen vissza kell térnie Pétervárra, — ez az érv sem használt, ellenben a népbiztos úrnak azt ajánlották, hogy üljön át a személyvonatra. A gyűlés végül is a következő határozatot hozta:

— A nikolapalómai állomáson rekedt utasok szavazattöbbséggel döntenek afölött a beérkezés sorrendjében indítandók-e a vonatok, avagy pedig az expressz előrebozsátandó.

Agitáció, szabályszerű szavazás, óriási többséggel győztünk; határozatba ment, hogy a vonatok a beérkezés sorrendjében indítandók és tíz perc múlva indult a személyvonat.

A vasút helyzetét végtelenül súlyosbították a fegyelem hiányán és a kocsipark fogyatékoságain kívül az u. n. »mjesocsnikok«. Mjesocsnik magyarul zsákost jelent s így nevezték azokat az élelmiszerezsorsorásokat, akik állandóan Pétervár és Szibéria között utazgattak. Szibéria távol vidékein — Omszk és Novo-Nikolajevszk vidékén — olcsón bevásároltak kenyeret, vaját és kolbászt s Pétervárra vitték, ahol mindent húsz- és harmincszoros áron adtak el. Minthogy pedig ezek a mjesocsnikok egyfelől tömegesen lepték el a vasutakat, s ezzel a szállítást és a személytranszportot megnehezítették, másfelől pedig a parasztnak mindenütt felárat fizetvén, a kormány bevásárlóinak helyzetét nagyon megnehezítették, a kormány kénytelen volt velük szemben drákói rendszabályokhoz for-

dulni. Trockij rendelete szerint a mjesocsnikoktól a tettenérés helyén minden árújuk elkobzandó s ellenállás esetén a tettenérő vörösgárdista által azonnal statárialiter agyonlövendő. Agyon is lőttek példaadás végett néhány mjesocsnikot, de mint a szovjetkormány többi rendeletének, ennek a rendeletnek sem tudnak teljes érvényt szerezni.

A benső rendetlenség, a termelés stagnálása és a közlekedési bajok természetesen csak papírértékké devalválták a szovjetkormánynak a külkereskedelem államosításáról szóló rendelkezését is. A külkereskedelmi tanács, melynek feladata lett volna az export és import irányítása, az importált árúk árának megállapítása, létezett, de export és import hiánya miatt működést alig fejthetett ki. Tétlenségre volt kárhóztatva már csak a szovjetkormány azon rendelkezése miatt is, mellyel a határokat az import elől, a valuta további csökkenését megakadályozandó, elzárta. A külkereskedelem egyedül megmaradt módja: a mandzsúriai és a perzsa határ mentén vígan folyó csempészet irányítása természetesen nem tartozott a külkereskedelmi tanács hatáskörébe.

A részvénytársaságokat illetőleg kibocsátott rendelkezésével a szovjetkormány megtiltotta az osztalékok kifizetését, ugyanígy intézkedett az állami adósleveleket és egyéb állampapírokat illetőleg is s egyben megszüntette a bemutatóra szóló állampapírok és részvények rendszerét, kimondván azt, hogy a jövőben csak a tulajdonos nevével ellátott értékpapírok érvényesek. Elrendelte, hogy a részvényeket, állami adósleveleket, valamint minden más állampapírt be kell jegyeztetni a szovjetköztársaság megfelelő osztályánál. A papírokra a bélyegen kívül rá kell vezetni a tulajdonos vezeték- és keresztnévét, valamint lakcímét. A bankokat és mindennemű köz- és magánintézetet

köteleztek a náluk letétben vagy zálogban lévő papírok bejelentésére. Büntető szankcióként a szovjetkormány kimondotta, hogy államosítás esetén csak azoknak lesz joguk kártérítésre, akik idejében és szabályszerűen bejegyeztették részvényeiket és állampapírjaikat, azok az értékpapírok pedig, melyek szabályszerűen be nem jegyeztettek, minden kárpótlás nélkül az állam tulajdonába mennek át. A rendeletek áthágói azonkívül még legalább egy évi börtönnel is sújtanak, illetve *legalább* 2 évi börtönnel az esetben, ha hamis adatok alapján kísérelték meg a rendelet kijátszását.

A belkereskedelem állapotát egy szóval jellemezhetem: stagnáció. Nem lévén áru, a nagyban való kereskedelem teljesen beszünt, a kiskereskedelem állapota pedig vajúdás napról-napra. Az árucikkeknek kínlódással való összekaparása s aztán horribilis árak mellett való továbbadása. A bolsevikok uralma nem az árak csökkenésével, de a teljes áruhiány következtében még az árak emelkedésével járt. Az áruhiány következtében a kereskedelmi forgalom erősen növekedett a már használt árukat illetőleg. Pétervárnak valóságos kereskedelmi gócpontjává vált az Alexandrinszki rynek (a pétervári Teleky-tér), az egyetlen hely, ahol még valamit kapni lehet. Az intelligencia jövedelem híjján a legszükségesebb holmiját kényszerült idehozni s felöltöztetni vele Pétervár új urait, a huligánokat és a vörösgárdistákat, ők viszont új hiányában kénytelenek voltak a régire fanyalodni.

A kereskedelemnek természetesen élénk kárára szolgált a bolsevikok új adóztatási módszere is, mely a kereskedők egyszerű megsarcolásában nyilvánult meg. A kereskedőket, egy utca vagy egy ház kereskedőit felszólították, hogy 24 vagy 48 óra alatt egy bizonyos összeget vagy fizessenek be a köztársaság kasszájába, vagy zárják be üzleteiket.

Egy ilyen sarcolást volt szerencsém Pétervárott közlelről végignézni. A »Gosztinnij Dvor« kereskedőit, — nagy, csupa üzlet-épület a Newszki-proszpekten — felhívták, hogy 24 óra alatt fizeszenek 300.000 rubelt vagy csukjanak be. A kereskedők először becsuktak, később azonban, nem akarván exisztenciájukat pusztulni hagyni, lefizették a sarcot.

Azt hiszem, hogy az elmondottak elégségesek lesznek arra, hogy minden öntudatos polgár és minden ipari munkás, akinek a forradalom nem a forradalomért kell, hanem a megújulásért, melyet a forradalom jelent, teljes erejével törekedjék szembehelyezkedni minden oly törekvéssel, mely Magyarországra át akarja plántálni az Oroszországban csődöt mondott bolsevik világnézetet.

A SZOVJETKORMÁNY GAZDASÁGI POLITIKÁJA.

Pétervárott megkezdődött az utcai harc. Az Auróra cirkáló tűz alá vette a Kerenszky-kormány híveinek utolsó mentsvárát, a Téli Palotát, az ágyúgolyók már keresztülvágták a mennyezetet, a Palota előtt a kormányhoz hű csapatok körül mind összébb szorult a gyűrű, meg kellett adni magukat. A kormány tagjait letartóztatták, csak Kerenszky menekült el Pétervárról a hű csapatokhoz, hogy Gatscsinánál ő is elveszítse a csapatok hűségébe és kitartásába vetett hitét. Még pár napos véres utcai harc Moszkvában és a vidéki városokban s azután a diadalmas bolsevikok urai lettek Oroszország fővárosainak és vidéki centrumainak. Földet, kenyeret és békét Ígértek a népnek, ezekkel az ígéretekkel húzták maguk-

az irtózatos háború nyomorában türelmét vesztett népnek tett ígretüket be kellett váltaniok, nehogy őket egy még szélsőbb áramlat sodorja el, hiszen Moszkva utcáin az anarchisták már harcba elegyedtek a vörös gárdával. A legsürgősebb feladat a béke megkötése volt, a mindenáron való béke, egyrészt mert épen a békének örökös hangoztatása az elfáradt tömegek előtt és a felkeltett békeremények szereztek meg a bolsevikoknak a

hatalom meghódításához szükséges katonatömegeket, másrészt pedig a bolsevikok, miként a tömegek is, *minden gazdasági bajok megszűnését* a béke megkötésétől várták. Oroszország fegyverben álló milliói hazatérnek a mezőre, a földterületek, melyek a háború alatt bevetetlenül állottak,* újból megmunkálás alá kerülnek s egyszerre megszűnik az élelmezés válsága, mely a Kerenszky-rezsim kormányzatának utolsó időiben fenyegető méreteket kezdett ölteni. Az elsőrendű életszükségletek fedezésére szükséges ipari termékekben mutatkozó égető hiányt szintén egy csapásra megszünteti a béke megkötése, mert a hadiiparban alkalmazott milliónyi karok szabaddá válván a békeiparban nyerhetnek alkalmazást, ugyancsak a béketermelésnek állanak majd rendelkezésére a hadiiparokban alkalmazott gépek és az ott szükségelt nyersanyagok, a béke tehát a háború okozta gazdasági bajok legbiztosabb orvossága, s így az első feladat a béke gyors megkötése.

És Breszt-Litowszkban megkötötték a »mindenáron való« békét és ezzel a bolsevikok elvágták maguktól utolsó szocialista szövetségseiket, — a forradalmi szocialista párt baloldalát, — a maximalistákat, akik azt hirdették, hogy jobb lesz elmúlni az orosz forradalomnak nyílt csatában Péter vár és Moszkva falai alatt, jobb lesz elhalni a német imperializmus ellen vívott dicsőséges harcban, szebb a halál, reményével a

* Naumownak, az akkori földművelésügyi miniszternek 1916 márciusában a Birodalmi Dumában felolvasott adatai szerint 1914-15-ben a bevetett földterület 103 százalékkal csökkent, 1915-16-ban a csökkenés Ukrajnában, a Volga medencéjében és a Kaukázusban 20-50 százalék között váltakozott, Szibériában pedig 22 százalékot tett ki.

gyönyörűséges feltámadásnak, mint olyan béke, mely előre elsorvasztja az eredményes munka lehetőségeit. Mikor aztán a moszkvai szovjetkongresszus a baloldali forradalmi szocialisták szavazataival szemben ratifikálta a breszti békét, a bolsevikok minden szocialista frakció által magukra hagyva, szemben mindenkinek az ellenzékével és támaszkodva a vörös gárdák erejére, megkezdték a programjuknak átültetését a gyakorlatba.

Az eredeti program *az ipari és mezőgazdasági termelésnek és a javak elosztásának államosítását célozta*. Minden verseny *megszüntetése* végett ugyanazon iparágakon belül közös igazgató szerveket állítottak fel, az egész nemzeti termelés és elosztása irányítására pedig a *Legfőbb Népgazdasági Tanács* volt hivatva, melynek feladata volt egyszersmind az improduktív fogyasztás kiküszöbölése és az országban felhalmozódott értékeknek a legszükségesebb iparágak felé való dirigálása. A háború alatt kimerült termelő erők produktivitásának növelése végett a Legfőbb Népgazdasági Tanács a következőket határozta el:

1. Az Ural ércbányászatának fellendítése érdekében a nyugat-szibériai szénbányászat intenzivitásának növelése.

2. Pétervár valamennyi vállalatának villamos erőre való átszervezése, csakis így lévén meg a lehetősége annak, hogy Pétervár megmaradjon olyan nagyfontosságú ipari centrumnak, mint az őt földrajzi fekvésénél fogva megilleti.

3. Turkesztán öntöző-hálózatának teljes kiépítése, az ország gyapottermelésének fejlesztése végett. (Turkesztánnak az amerikaival vetekedő elsőrangú gyapotja háború előtt az orosz textilipar gyapotszükségletének kétharmadát fedezte.)

A Szir-Darjából és az Amu-Darjából táplálkozó csatornákkal tervszerűen behálózott Turkesztán gyapotja 2—3 esztendő után fedezni fogja az egész Oroszország textiliparának gyapotszükségletét.

4. A Don-medence antracitjának s a Don- és a Volga-vidék agrártermékeinek könnyebb transzponálása végett elhatározott a *Volga-Don* csatorna megépítése.

5. Don-medence szénbányászatának fejlesztése.

A Legfőbb Népgazdasági Tanács az eredményes munkához az első lépést a bankok nacionalizálásával akarta megtenni. A bankok nacionalizálásánál a Legfőbb Népgazdasági Tanácsot a gazdasági szempontokon kívül politikai nézőpontok is vezették. A bankokban akarta megtörni az új gazdasági berendezkedéssel szembehelyezkedő burzsoázia ellenállását. Nehogy a bankok pénzkészleteikkel és mindenüvé elágazó összeköttetésekkel a szabotáló, „ellenforradalmár” polgárságnak legfőbb támogatói lehessenek, államosították a bankokat, melyeknek szervezeteit és anyagi erőit most már a szovjetkormány gazdasági céljainak szolgálatába állították. Az ország termelő erőinek az egész nép érdekében való hasznosítása végett s hogy a dirigáló központ akarata mentül jobban érvényesülhessen, az egyes iparágaknak bizonyos sorrend szerint való nacionalizálása határozottatott el. Tehát nem egyes gyárak vagy ipartelepek nacionalizáltattak, hanem egyszerre ugyanazon iparág keretén belül az összes iparvállalatok, melyek a Tanács által meghatározott sorrendben mennek át a szovjetköztársaság birtokába. Elsőnek, mint legfontosabb iparok, a fém- és olaj-ipar nacionalizáltattak. A nacionalizálásokkal kapcsolatosan a Legfőbb Népgazdasági

Tanács élesen állást foglalt az ellen, hogy az egyes vállalatok igazgatása *az illető vállalat* munkásainak kezére menjen át. A gyár igazgatóságában a gyár munkásai legföljebb az egyharmadát kapták az összes tagsági helyeknek, míg a többi helyek a Tanács által töltettek be. A bankok és iparvállalatok nacionalizálásán kívül a Legfőbb Nép gazdasági Tanács terveinek megvalósítása végett okvetlenül szükség volt a közlekedési eszközök és a közlekedési utak nacionalizására s ez a nacionalizálás teljes mértékben végre is hajtattott. A szovjetkormány a bolsevikok egyik közgazdászának, *Awdejewnek* kimutatása szerint a régi rezsimtől *560.000 vaggont és víztartályt és több mint 20.000 lokomotívot vett át*, a kocsiknak 25%-a, a lokomotívoknak 38%-a azonban használhatatlan állapotban volt már az átvételkor. A bolsevikok programja tehát a termelésnek és az elosztásnak egy központból való irányítását célozta és e célnak eredményes megvalósítása végett nacionalizáltattak a bankok, az iparvállalatok, a közlekedési eszközök és a külkereskedelem, mely utóbbinak irányítására a Külkereskedelmi Tanács állíttatott fel, az árúk elosztásának irányítása végett pedig az Elosztási Komisszariátus, mely utóbbinak az árúk és élelmiszerek megfelelő elosztásáról kellett gondoskodnia. A mindezen intézkedések által követett legfőbb cél a termelt javaknak a szükségleteknek megfelelő mértékben való szétosztása volt, tehát, hogy *az elsősorban termelendő és az elsőrendű szükségletek kielégítésére szolgáló javak ne azok által vásároltassanak össze, kiknek eldugott pénzük a magasabb árak megfizetését lehetővé teszik, hanem a szükségleteknek megfelelő, egyenlő mértékben, igazságosan osztassanak szét.* Ennek a rendszabálynak feltétlen keresztülvitele

elsősorban a városok élelmezésének kérdésében játszott nagy szerepet. A meglévő kenyérmennyiség igazságos elosztása nagyban foglalkoztatta már az első orosz forradalmi kormányt, mely 1917 április elején, tehát alig pár héttel a forradalom kitörése után az egész- Oroszország területére szóló hatállyal behozta a gabonamonopóliumot, melynek feladata volt az egész ország által termelt gabonamennyiség forgalmának megkötése és az egész mennyiségnek biztosítása a kormány központi elosztó szervei részére. A rendeletnek természetesen senki sem engedelmeskedett, a gabonamonopólium papíron maradt s a bolsevikok, hogy a gabonát mégis a maguk részére biztosítsák, s hogy a néppel szemben ők léphessenek fel egyedüli vásárlóként, drákói rendszabályokhoz nyúltak. Halállal sújtották a mjesocsnikokat (zsákos), akik Szibériának élelmiszerekben gazdag vidékein összevásárolták a kenyeret és más ennivalókat s nagy zsákokban szállították Pétervárra és Moszkvába s Oroszország egyéb éhező városaiba. A „Pravda” első oldalán a kormányintézkedések között mindig volt néhány hír, melyek a nevek felemlítése mellett közölték, hogy az előző napon hány mjesocsnikot végeztek ki. Még ez a szigor sem volt képes elrettentő erővel hatni és a kecsesgető óriási nyereség — Pétervárott húsz-harmincszoros árakat fizettek — a kloakáknak mindig új vállalkozóit vetette felszínre. A legnagyobb baj az volt, hogy a parasztság nem azért nem bocsátotta a kormánynak rendelkezésére a gabonáját, mert a mjesocsnikok jobban megfizették, hanem azért, mert pénzért — papírért, — melyben amúgy is bővelkedett, mitsem vásárolhatott. A parasztnak nem pénzre, hanem iparcikkekre volt szüksége, iparcikkek fölött pedig, melyeket cserében adhatott

volna a parasztoknak, a kormány nem rendelkezett. Hogy a kormány mégis valamikép a beérkező élelmiszer mennyiségekből mindenkinek juttasson, egy személy napi kenyérfarandóságát egynegyed orosz fontban, tehát tíz dekagrammban állapította meg, ez az a híres *csetverg*, egynegyed font (ez a közönségesen elfogadott szó jelöli Oroszországban egy ember napi kenyérfarandóságát), melyből rövidesen *oszmuska* (nyolcadfont) lett, mert a szovjetkormány még a napi egynegyed fonthoz szükséges gabonamennyiséget sem volt képes a városokba szállítani s ezért a *polgárság kenyérfarandóságát napi öt dekára szállította le*, a vörös gárda és az ipari munkások továbbra is 10 dekát kaptak naponként. *Awdejew* számítása szerint ahhoz, hogy Pétervár minden lakosa a napi adagját megkaphassa, Pétervárnak naponként 16.590 pud (1 pud=16 kg.) lisztre van szüksége. Ezzel szemben 1918 május 24-én a hivatalos jelentés örömmel tudatja, hogy „*az utóbbi napokban Pétervárra több mint 6000 pud búzaliszt, több mint 8000 pud rozsliszt, elegendő mennyiségű burgonya, savanyúkáposzta és más főzelékek, úgyszintén faggyasztott, füstölt és sózott hal, valamint 4000 pud vaj érkezett*”.

Amint e számadatokból megállapítható, az érkezett liszt a fenti összeállítás figyelembevételével mellett arra sem volt elégséges, hogy Pétervár egy napi szükségletét fedezze s a jelentés mégis a szállítmány érkezteről, mint valami különösen üdvös hírről emlékezik meg. Még ez a helyzet is rosszabbodott a Paraszttanácsnak 1918 júliusában Moszkvában hozott határozata után, mellyel Pétervár és Moszkva mint a bolsevikok fészkeinek élelmezési bojkottja határozatott el. A bolsevikok ugyan megtorlásul véres kegyetlenséggel ölték

meg a Paraszttanács 200 tagját, ez azonban nem vette el a határozat életét s ha a bolsevikok gabonához akartak jutni, vörös gárdista osztagaikkal véres harcok árán kellett elvenniök a gabonát a szabotáló parasztoktól.

A földkérdés és vele az élelmezés kérdése volt az első terrén, ahol a bolsevikok gazdasági politikája a legirtózatosabb vereséget szenvedte. A föld kommunisztikus megművelésének gondolatát az obscsinában szomorú tapasztalatokat szerzett parasztságnak a közös megmunkálástól való irtózása miatt már uralmuk kezdetén kénytelenek voltak feladni s mikor kisajátítva a forradalmi szocialisták agrárprogramját az aljam tulajdonjogának a minden földekre való fentartása mellett a földet a parasztok között felosztották, a parasztságot, melyet mindeddig földéhsége tartott a forradalmi táborban, egyszerre nemcsak eltávolították maguktól, de egyenesen ellenségükké tették. A paraszt vágyai teljesültek, földet kapott s *most konszolidációt akart, állami rendet, mely lehetővé teszi, hogy földjét meg is művelhesse, termékeit pedig neki szükséges iparcikkekre cserélhesse be.* Mikor a kormány az államnak tulajdonjogára hivatkozva a parasztoktól termékeinek rendelkezésre bocsátását követelte azzal, hogy minden paraszt terméséből családja minden felnőtt tagja részére napi két font, gyermeke részére egy font (1 orosz font 40 deka) gabonát tarthat meg, a többit azonban a kormány által meghatározott árakon a városi szegénység (gorodszkaja bjednota) rekviráló osztagainak kiadni köteles, a parasztság bombákkal és gépfegyverekkel szegült ellen a rendelet végrehajtásának. S az éhes város problémáját a lakosok kivándorlása oldotta meg, természetesen csak a kivándorlottakra nézve. *Péter-*

várnak a forradalom előtti közel három millió lakosával szemben Pétervár lakosainak száma ma alig egy millió, a többi, hogy valahogy megélhessen, hogy éhen ne vesszen, elment falura parasztnak. Kis csoportok földmegmunkáló közösségeket alkottak, úgy mentek az Uraiba, az Altájvidékre, hogy a saját termelő munkájukkal biztosítsák magukat az éhenhalás ellen. A többiek, kik Pétervárott maradtak, tovább kínlódnak a csetvergen és az oszmuskán. Hogy a Pétervárott és Moszkvában uralkodóirtózatotillusztráljam, néhány adatot közlök a moszkvai és pétervári árakra vonatkozólag, annak megjegyzése mellett, hogy ezek nemcsak a minden tilalom dacára mégis meglévő magánforgalom árai, de a fogyasztási komisszáriátusok árai sem lényegesebben mérsékeltek, íme néhány számadat:

1 font liszt	11 rubel (a háború	előtt	8 kopek)
1 » hús	15 » » »	»	10 »
1 » sonka	40 » » »	»	30 »
1 » burgonya	5 » » »	»	1-2 »
1 » sajt	30 » » »	»	20 »
1 » cukor	90 » » »	»	15 »

Ha megemlítem még, hogy egy tojást 2 rubelért is nehezen lehet kapni, hogy nyáron ugorkaszezonban, az orosz nemzeti eledelnek, a zöld ugorkának darabjáért 2 és fél, három rubelt kellett fizetni, kész előttünk az éhes város képe. Az embereknél talán csak a lovak élnek drágábban, lévén egy pud (16 kg.) zabnak az ára 300 rubel, ugyanannyi szénának az ára pedig 80-85 rubel. így érthető meg, hogy Moszkva és Pétervár utcáinak képéhez az éhségtől összeesett emberek, nehezen vánszorgó vagy már elhullott lovak szinte elválhatatlanul hozzátartoznak s ami talán legrémesebb jelensége a nyomorúságok

irtózatának, az elhullott lovakon mindenütt ott lovagol néhány asszony, kezükben a kés, nyúzzák a lovat s viszik haza lesóványodott inait, hátha sikerül még kifőzni belőlük némi tápláló nedvet. A bolsevikok a városok élelmezésének csődjét, mely együtt kényszeríti éhezni a városok diadalmas proletariátusát az »elnyomó« és »kizsákmányoló« polgársággal, az »ellenforradalmár« parasztság szabotázsán kívül az orosz proletártömegek csekély szociális érzékének tudják be. — Hiába hirdeti *Lenin* Pétervár munkásaihoz intézett s »Az éhségről« szóló levelében a kérlelhetetlen harcot »a dolgozó nép ellenségeivel szemben«, maga is keserűen kénytelen megállapítani, hogy a *gabonahalmozó parasztok ellen keresztres hadjáratra küldött proletárkülönítmények sorában is vannak mjesocsnikok, akik a parasztoktól elvett gabonát a saját rizikójukra viszik be a városokba s ott örült árakon értékesítik, ahelyett, hogy a rekvirált gabonát az elosztó komisszáriátusoknak bocsátának rendelkezésére. S a szabotáló parasztság mellett, — mely inkább pálinkát párol a gabonájából, vagy vermekbe rejti, semhogy az éhező városoknak rendelkezésére bocsátaná, — a csekély szociális érzék következtében jelentkező és a szovjetkormány komoly munkáját gátló visszaélések mellett mint az éhséget előidéző harmadik tényező, a közlekedési eszközök teljes dezorganizációja érezteti irtóztatós hatását. — Mint már említettem, a szovjetkormány a régi rezsimtől (értsd: Kerenszky-kormány) becses örökségként 560.000 vaggont és víztartályt, több mint 20.000 lokomotívtól vett át, a kocsiknak 25%-át, a lokomotívoknak pedig 30%-át mégis olyan beteg állapotban, hogy azok tovább szolgálatot nem teljesíthettek és azonnali javításukra volt*

szükség. A szovjetkormány azonban *éppen úgy, amint nem volt képes enni adni az embereknek, úgy nem volt képes etetni a gépeket sem.* S ebben rejlik a szovjetkormány gazdasági politikájának tragédiája. Nem képes enni adni az embereknek és a gépeknek, amint Lenin mondja, »hiányzik a kenyér az emberek és a gépek számára«. — És a gépek kenyérhiánya egyik előidézője az emberek kenyérhiányának. A kocsiműhelyekben nincs fűtőanyag, állnak a gépek s a javításra szoruló lokomotívokat, vasúti kocsikat nem képesek kijavítani. A gépek számára való kenyeret, a szenet, mellyel fűteni kellene a lokomotívokat is, óriási távolságból, Nyugat-Szibériából kell szállítani, mert a Donnak fekete gyémántot, a legnagyobb értékű antracitot termő vidékein az októberi forradalom óta folyik az örök harc a bolsevikok és a velük szembenálló szocialista frakciók és burzsoázia csapatai között. A Don medencéje el van zárva s Nyugat-Szibéria szene van hivatva a Don medencéjének antracitját pótolni. Az óriási távolság, ahonnan a szenet a központokba szállítani kell, természetesen egyik legfőbb előidézője a közlekedés és a közlekedési eszközök válságának. A sínek és szerelvények romlanak a túlságos igénybevételtől, a sínek, kocsik és lokomotívok mind jobban elhasználódnak, nincs gyár, mely az elhasználódó szállítási eszközöket újakkal pótolná, nincs műhely, mely a javításra szorulókat ismét jókarba helyezné és a közlekedésnek napenként fenyegetőleg növekedő válságával egyenes arányban emelkedik a termelés és ellátásnak Oroszországot végpusztulással fenyegető válsága. A szállítási eszközök túlságos igénybevétele és a szénhiány mellett, mint a nacionalizált közlekedés válságának előidézői szerepelnek még az

utazó közönség teljes fegyelmetlensége, a fegyelem teljes hiánya a vasúti szolgálatban, a vasúti munkások és hivatalnokok között dúló osztályharc és a személyszállító vonatokat mindenütt ellepő mjesocsnikok, akik megrakodva térnek vissza vidéki rablókirándulásaikról, az ellenük beavatkozni akaró vasutasok életét állandóan veszélyeztetik s a minden vonatonál felmerülő afférjeikkel, — vasúti állomásokon néha formális harcokat vívnak a vörös gárdával, — a vonatok forgalmában örökös fennakadásokat okoznak.*

Az ipari termelés terén a szovjetkormánynak *a termelés elégtelenségének válságával* kellett megküzdenie s ezt a kérdést a kormány egyrészt akként remélte megoldani, hogy a hadiiparokban alkalmazott milliónyi kart egyszerűen az elsőrendű szükségletek fedezésére dolgozó iparokba viszi át, másrészt pedig a rendelkezésre álló nyersanyagokat kizárólag ezekhez az iparágakhoz tereli s így a tömegszükségleti cikkek termelésének óriási növekedését idézi elő. Az ipar megszervezésével, tehát a munkásalkalmazás irányításával és ellenőrzésével, a nyersanyagok irányításával s általán az egész termelés egy központból való irányításával a Legfőbb Népgazdasági Tanács bízott meg, mely ezt a hatalmas munkát a burzsoázia munkájának kizárásával óhajtotta megoldani, nem óhajtván igénybevenni a burzsoázia szakavatott munkáját, számolva még azzal az eshetőséggel is, hogy a szakavatottak munkájának kizárása a termelést átmeneti válságnak teszi ki. A termelés irányítása és a termelt javaknak igaz-

* Az orosz közlekedés válságáról — fegyelem hiánya, mjesocsnikok, — lásd bővebben az »Az orosz kereskedelem, ipar és közlekedés a bolsevikok alatt« című fejezetet.

ságos elosztása a nacionalizálás útján látszott leginkább biztosítottnak s emellett, hogy a kapitalista gazdasági rendszer megdöntéséhez okvetlenül megköveteltetett a nagy-kapitalista iparvállalatoknak magánkézből az állam tulajdonába való átvétele, ez a művelet egyszersmind az állam részére nagy hasznokkal is kecsegtetett, a kapitalista vállalkozók haszna most már az állam zsebébe fog befolyani s az állampolgárok összességének válik javára. És így sorra következtek el a fentebb megírt sorrendben az egyes iparágak és az iparágak keretein belül egymásután az iparvállalatok nacionalizálása, mely művelet az államnak nagy jövedelmeket helyezett kilátásba, másrészt pedig a konkurráló iparvállalatok versenyének megszüntetésével és a tömegszükségleti cikkek fedezésére szolgáló iparcikkekben mutatkozó hiány megszűnésével kecsegtetett.

A tömegszükségleti cikkek gyártásának megindulása élelmezési szempontokból különösen azért volt fontos, mert a szovjetkormány azt remélte, hogy a parasztság azonnal ideadja vermekbe rejtett gabonáját, mihelyt ellenértékként rendelkezésére állanak az oly nehezen nélkülözött iparcikkek: mezőgazdasági szerszámok, lószerzámok, cukor és ruházati cikkek. A legirtózatosabb volt a csalódás, mikor a *nacionalizálás a termelés produktivitásának növelése helyett a termelés teljes megszűnését eredményezte*. Az első ok: *hiányzott az eledel a gépeknek*. Ez azonban csak egy fontos pont a termelés megszűnését előidéző okok sorozatában. A másik tényező a teljes dezorganizáció. Az a tíz millió ember — ipari és szállítási munkások — kiknek *Lenin* szerint „*egy árama szabályosságával kellene dolgozniuk*”, az a tíz millió ember a nacionalizált vállalatokban politikai tünte-

tések kedvéért, vagy mert készültséget kellett állítani az „ellenforradalmárok” ellen, egyszerre minden felsőbb utasítás nélkül abbahagyta a munkát, önkényüleg, a saját meggondolása alapján csökkentette a gyárak produktivitását, fegyelmet nem tűrt a gyárban, a bizalmi emberek örökösen beavatkoztak a gyárat vezető „megbízhatatlan” polgári hivatalnokok ügykörébe, őket a munkásoknál rosszabbul fizették, a munkásoknál kevesebb élelemmel látták el, miáltal ezeket az embereket, kik mégis a vállalat munkájában erős részt vettek, állandóan szabotázsra, vagy legalább amerikázásra izgatták. Ilyen körülmények között, mikor a vállalatoknak egyrészt a tüzelőanyag és a nyersanyag hiányával kellett küzdelem, másfelől pedig a minden vállalat keretein belül a legélesebb eszközökkel vívott osztályharc dúlt, a munkások és a hivatalnokok közt egyenetlenség uralkodott, a nem nacionalizált vállalatoknál ezeken felül még a munkásellenőrzés* akadályozta meg a termelő munkát, nem kell csodálkoznunk azon, hogy nemcsak minden iparvállalat szédületes deficittel dolgozott, de ami ennél sokkal nagyobb szerencsétlenség, a békeiparoknak a háború alatt már is erősen csökkent produktivitása egyenesen a minimumra szállott alá. A moszkvai svéd főkonzul jelentéséből a wieni *Handelsmuseum* 1919. január 2-iki számában közölt számadatok szerint 1918 augusztusától ugyanezen év novemberéig 250 iparvállalat szüntette be a működését, dacára annak, hogy a nem nacionalizált vállalatoknál a szovjet-

* A szovjetkormány rendeletéből kifolyólag a nem nacionalizált vállalatok egész termelése munkás-ellenőrzés alá helyeztetett. A vállalatok üzleti könyveit a vállalatok vezetősége köteles volt a munkások rendelkezésére bocsátani betekintés végett.

kormány minden erejével, a vállalatok tulajdonosai ellen alkalmazott elképzelhetetlen terrorral törekedtek a vállalatok üzembeszüntetését megakadályozni.

Én ezeket a számadatokat pontosaknak nem tartom és még a londoni Economist számadatait is, melyek 500-nál több iparvállalat munkájának megszüntetéséről számolnak be, csak megközelítőként tartom: én az egész Pétervárt körülövező gyárvidéken nem láttam füstölgő kéményt. *A nacionalizálás és a munkásellenőrzés eredménye tehát a produktivitásnak szándékolt növelése és az állam jövedelmeinek az iparvállalatok állami tulajdonba vétele folytán remélt emelkedése helyett az ipari termelésnek majdnem abszolút megszűnése és a nacionalizált vállalatok munka nélkül maradt munkásainak kötelező ellátása következtében az államháztartás óriási összegekkel való megterhelése volt.*

A Volga-Don-csatorna megépítése természetesen még mindig csak programpont, ugyanúgy a szovjetkormány elleni harc örökös színterévé változott Turkesztán gyapottermelésének „növelése”, a Don-medence szénbányáinak fokozottabb kiaknázása pedig annál kevésbé tartozik a szovjetkormány lehetőségei körébe, mert a Don-vidék a bolsevikok elleni forradalmi harc tűzhelye, honnan örökösen újabb és újabb tömegek indulnak harcba az új elnyomóknak leküzdésére.

Íme a szovjetkormány gazdasági politikájának eredményei.

A SZOVJETKORMÁNY PÉNZÜGYI POLITIKÁJA.

Az októberi forradalom után a szovjetkormány pénzügyi politikájának irányelveiként a *papírpénz mennyiségének csökkentését, az aranytermelés növelésével az Állami Bank aranykészleteinek emelését, a magánvállalkozások hasznainak nacionalizálás útján az államháztartás részére való biztosításával, a magánvagyonoknak állami célokra való lefoglalásával és felhasználásával az állami bevételeknek növelését és az improduktív állami kiadások csökkentését* állapította meg. A papírpénz mennyiségének fokozatos csökkentésével a szovjetkormány az árúk olcsóbbodását és a pénz értékcsökkenésének megszüntetését akarta előidézni. Az aranytermelés s ezzel a papírpénz aranyfedezetének növelésével a külállamokkal való viszonylatokban a rubel értékét akarta megjavítani, az államháztartás mérlegének megjavítása pedig emiatt érdeke volt a szovjetköztársaságnak, mert csak így valósíthatta meg maga elé tűzött szociális programját.

A papírpénz mennyiségének csökkentését szolgálta az újonnan bevezetett hitelrendszer. Minden iparág részére az Állami Banknál folyószámlát nyitottak az illető iparágak élén álló Főbizottságok által beterjesztett évi budget összegének erejéig.

Ugyancsak folyószámlája volt az Ellátási Komisszáriátusoknak s így az egyes iparvállalatok által vásárolt nyersanyag erejéig ezeknek az iparvállalatoknak folyószámláját a nyersanyagot termelő iparágak részére terhelték meg, míg az Ellátási Komisszáriátusok által vásárolt kész termékek értékét a termelő iparágaknak javára, az Ellátási Komisszáriátusoknak pedig terhére írták. Mindezt effektív pénz folyósítása nélkül. A kereskedelmi vállalatok vezetőit kényszerítették, hogy vállalatuk jövedelmét *naponként* helyezték el a nevükre nyitott folyószámlán, mely intézkedés természetesen adópolitikai célokat is követett. Ha most vizsgáljuk a papírpénz csökkentésére irányuló intézkedések eredményét, elrettenünk a számoktól. A Kerenszky-kormányzat bukásakor Oroszországban a forgalomban levő papírpénz mennyisége alig haladta meg a 46 milliárdot, míg ma a *forgalomban levő papírpénz mennyisége* az Állami Bank kimutatása szerint 179 milliárd. Mi idézte elő ezt a horribilis emelkedést? A csökkentésre irányuló intézkedések kizárólagosan teoretikus voltával és csekély gyakorlati jelentőségével szemben, — a nagy vállalatok közti elszámolások eddig is bankátutalások útján, nem pedig effektív pénz átutalásával történtek, a kereskedelmi vállalatoknak pedig csekély forgalmuk mellett nem igen volt mit folyószámlájukon elhelyezni, — a szovjetkormány folyton újabb és újabb papírpénz kibocsátásának szükségessége előtt állott. Az óriási zsoldos hadseregeket, a belháborúk napi kiadásait, a munkátlanok naponként növekedő seregét fizetni kellett s emellett még a normális kiadások s minden az államháztartás részére szükséges cikknek hallatlan drágasága, a nacionalizált vállalatok óriási deficitjének fedezése a bankoprésnek örökös működését tették

szükségessé. Így emelkedett legális úton a papírpénz mennyisége, nem is szólva a bankóhamisítók által forgalomba hozott tekintélyes kvantumokról. A tökéletesen működő s a valódival teljesen azonos kinézésű hamis pénznyomdák működésének illusztrálására Pétervárott, mint kedves kis — való vagy valótlan — történetet meséltek, hogy a mi derék budapesti 32-eseinknél Pétervárott lefoglaltak egy bankóprést, mely 40 rubelesekét gyártott. Az Állami Bank megbízottai próbanyomást eszközöltek, s a hamisított példányok annyira egyeztek az eredetiekkel, hogy az Állami Bank ezt a gépet is beiktatta elégtelen számmal lévő bankóprései közé. *Másnap már legális kibocsátású pénzeket nyomtak rajta.* És dacára annak, hogy Pétervárott és Pensában 14.000 munkás éjjel-nappal papírpénzgyártással foglalkozik és Pétervár 30 milliót, Pensa pedig 220 milliót szállít naponként, bankjegyekben állandó a hiány, mert a paraszt, akihez végül is minden pénz vándorol, tőkét nem helyezi el a nacionalizált bankokban, hanem otthon tartja, ládájában rejtegeti — ipari termékeket azok teljes hiánya miatt pénzen nem vásárolhat, vutkira, alkoholtilalom lévén, ki nem adhatja — s ezzel egyrészt újabb papírpénztömegek kibocsátását teszi szükségessé, másrészt pedig elvonja vagyonát az adó alól.

A papírjegyek értékének emelését, a szovjet-kormány az aranytartalék növelésével óhajtotta elérni. *Szokolnikoff* a nemzetgazdasági tanácsok 1918 május 30-án Moszkvában megtartott kongresszusán rámutatott arra, hogy míg Franciaországban az aranytartalék a háború alatt csaknem harmadával nőtt, Angliában kétszeresére emelkedett, Amerikában az aranytartalék hallatlan emelkedése ment végbe, Németországban pedig szintén két-

szerezésére emelkedett — háború előtt 1.357,000.000 márka, 1918 elején 2.345,000.000 — addig Oroszország aranytartáléka a háború kitörésekor 1.600,000.000 volt, 1918 májusában pedig 1.300,000.000. Az arany kivándorolt. Indítványozta tehát az aranytermelés fokozását. Némi lemondással állapítja meg mégis, hogy míg a háború éveiben Oroszország aranytermelése 3500 pud volt évenként (1 pud = 16 kgr.), 1918-ban a legjobb számítás szerint 2000 púdra fog rúgni a termelt mennyiség. Szokolnikoff azonban még ebben a reményében is csalódott, mert Oroszország *aranyban legdúsabb országrésze az Amurvidék, most az amerikaiaknak és a japánoknak terem.* Turkesztanban a Szerafsán vidékén az örökös bérharcok következtében szintén csökkent a termelés s ami csekély kitermelés az egyéb bányákban még van, az sem bocsáttatik teljes egészében az állam rendelkezésére, mert az ellenőrzés meglazulása következtében az országhatárokon lévő bányákból a külföldre való aranycsempészés vígan folyik. Minthogy tehát az aranytermelés »fokozása« nem hozta meg a kívánt eredményeket, a szovjetkormány egyik dekrétumával az arany- és ezüstértéktárgyak rekvirálását rendelte el. A rekvirálást a ház bizalmiférfiai ellenőrzik, az ellenszegülő, vagy eltitkoló súlyos büntetés alá esik. Az ezüst tekintetében mégis különösen kegyelmes volt a népbiztosok tanácsa: a magános birtokában meghagyatnak az ezüst csészealjak, kanalak, kések és villák.

Az államháztartás mérlegének javítása, a bevételek növelése és a kiadások csökkentése volt a szovjetkormány pénzügyi politikájának másik fontos célja. A bevételek növelését célozták — szociális szempontjaik mellett, — az iparvállalatok

nacionalizálása és az adózási rendszernek új alapokra fektetése. A kiadások csökkentését viszont az államadósságok nullifikálásával és az improduktív kiadások csökkentésével akarta elérni a szovjetkormány. Az iparvállalatok nacionalizálása (lásd bővebben a szovjetkormány gazdasági politikájáról szóló fejezetet) nemcsak hogy új jövedelmeket nem hozott az államnak, de tekintettel minden nacionalizált vállalat óriási deficitjére és a nacionalizálás következtében megszűnt vállalatoknak az államot terhelő óriási személyi kiadásaira, az államkincstárnak jelentős megterhelését eredményezte. Ehhez hozzá kell még számítanunk az iparvállalatok nacionalizálásával bedugult adóforrásokat s akkor látjuk, hogy az iparvállalatok nacionalizálása az állami bevételek szándékölt emelése helyett csak az állam budgetjének jelentős megterhelését jelentette. Az új adórendszer alapelve: a tízezer rubelnél nagyobb vagyonoknak az állam részére való lefoglalása. Hogy pedig a vagyon a megadóztatás elől meg ne szökhessen, elrendeltetett a safe-depositok lefoglalása, az állami papírok, valamint az értékpapírok birtokának az erre rendelt hivatalnál való kötelező bejelentése és a bemutatóra szóló papíroknak kötelező átváltoztatása névre szóló papírokká, az állam- és értékpapírokra való intézkedések betartása súlyos (minimálisan egy évi börtön) büntetés szankciója mellett. A safe-depositok lefoglalása sok eredményt nem mutathatott fel, mert a bankokhoz kinevezett komisszárius urak mindenkinek kiadták a safe-ja tartalmát, ha a tulajdonos a safe-ban lévő értékeket vele megosztotta. Az értékpapírokra vonatkozó intézkedés adóügyi szempontokból azért nem jelentett semmit, mert a bankok és az iparvállalatok jó része nacionalizál tátott, más részük állandó

deficittel dolgozott s így a papírok úgy sem értek semmit. Az a vagyon, amely földben feküdt vagy fundus instructusban, az generaliter vétetett el a parasztok által s így itt adózási szempontból a kormánynak nem volt sok keresnivalója. A nagytőke megadóztatása szempontjából tehát a szovjetkormánynak egyedül a bankbetétek állottak rendelkezésére. Az intelligencia a forradalom következtében lezüllött, lerongyolódott, itt tehát az adókinccstárnak nem volt mit keresnie, a parasztság és a kispolgárság pedig elrejtette amije volt, sőt a zárt tömegekben együttélő parasztság a legtöbb helyen véresen állt ellen a szovjetkormány adóbehajtó közegeinek és a kísérő vörösgárdának. Hiába volt aztán a parasztszegénységnek az ú. n. batrakoknak felheccelése a jobbmódú parasztság ellen, ez nem jelentett több adót s legfőlebb annyit ért vele a kormány, hogy a termelés normális munkáját megakasztó osztályharcot a parasztszegénység felizgatásával most már minden faluban meghonosította. Így érthető meg, hogy a *szovjetkormány főbevételei még ma is a közvetett adók képezik. Ez a tény a legjobb kritikája a proletárdiktatúra adózási rendszerének. Szovjetkormány, melynek főjövedelmei a fogyasztási adók.*

Midőn *Szokolnikoff* hivatkozott előadásában kénytelen volt beismerni, hogy »a városi és falusi vagyonos osztály megadóztatására kreált rendszer a parasztok ellenállásán sajnos megtört«, egyben figyelmeztette a szovjetkormányt, hogy így most minden erejét az állami kiadások csökkentésére kell fordítania. A szovjetkormány a proletárdiktatúra bevezetése után kibocsátott intézkedésével annullálta az orosz állami kölcsönöket, akár belföldiek, akár külföldiek a hitelezők. *Larin*, a

Rabocsij-Kontrol (Munkásellenőrzés) 1918 április 28-iki számában azzal indokolja a kölcsönök visszafizetésének megtagadását, hogy a szovjetkormány ezzel a rendelkezésével csökkenteni akarta azt az adót, melyet Oroszországnak külföldi és hazai kapitalistáknak kellett volna fizetnie. A szovjetkormánynak ez a rendelkezése, minthogy ez csak passzivitást kívánt s nem volt szükség végrehajtó közegekre, ténylegesen eredményes is volt s ha az állami kiadások mégis a szovjetkormány alatt elképzelhetetlen magasságokat értek el, azt a *hadikiadások nagymérvű* emelkedésének tudhatjuk be. Az októberi forradalom kitörése után a szovjetkormány a hadsereget leszerelte és úgy látszott, hogy az államadósságok nem fizetett kamatain kívül, még a megszűnendő katonai kiadásokkal is csökkenek majd az állam kiadásai. A leszerelés után azonban jött az új mobilizáció, harc az ellenforradalom, az angolok, franciák, amerikaiak és japánok ellen. S a vörösgárdát és a vörös hadsereget jól kell fizetni. A 25 rubeles napibéreken és ellátáson kívül a zsoldosok harcban töltött minden óráért 30 rubelt kaptak s néha olyan jutalmakat is adott a szovjetkormány, mint az *Ufa* elfoglalásában résztvevő katonáknak, kiknek mindegyike 1000-1000 rubelt kapott.

Az alábbiakban adom *Gukovszky* pénzügyi komisszáriusnak 1918 első felére kontemplált költségvetési előirányzatát azzal, hogy ezek a számok, különösen ami a hadi kiadásokat illeti, a kényserítő körülmények folytán többszörösen túlléptek, tehát az alább közölt számoknak éppen csak kuriózum jellege van: miként képzelték el a szovjet urai uralmuk első félesztendéjére az állami kiadásokat?

Belügy	865	millió rubel
Pósta és távirda	337	» »
Szociális segélyezés	85	» »
Államkincstár	466	» »
Adóügyi igazgatás	868	» »
Pénzügy	1444	» »
Igazságügy és börtönügy ...	153	» »
<i>Külügy</i>	5	» »
Közoktatás	465	» »
Hajózható utak igazgatása ...	1900	» »
Földművelésügy	109	» »
Élelmezésügy	1749	» »
Hadügy	291	» »
Tengerészet	90	» »
Állami ellenőrzés	27	» »
Kultuszigazgatás likvidálása ...	10	» »
Katonai műszaki igazgatás ...	301	» »
Katonai intendatura	3800	» »
Katonai légi flotta	101	» »
Tengerészeti kiadások	6500	» »

Összesen 19.566 millió rubel*

Ebből a négy utolsó tételt még mint a háború likvidálása következtében előállott rendkívüli kiadásokat irányozta elő *Gukovszky* pénzügyi népbiztos úr. A fenti számokból még hiányzanak a vasúti igazgatás kiadásai. A budgetnek a cári rezsim költségvetéseivel szemben mutatkozó nagy számait a bolsevikok nemzetgazdászai egyrészt a rubel elértéktelenedésével indokolták, másrészt pedig azzal, hogy a civilizáció drágább dolog, mint a barbarizmus vagy a vadon állapot. Egy vadnak nincs egyébre szüksége, — mondották — mint hogy erősebb legyen a szomszédjánál, megöli, elveszi mindenét s legföljebb arra vannak kiadásai, hogy a szomszédja elleni harcra felkészüljön. Ezzel a védekezéssel szemben a polgári gondolat

* A bolseviki-uralom második félévére *Gukovszky* költségelőirányzata — *Gavronszky* szerint — 80 milliárd rubel.

és a bolsevikokkal szemben álló szocialista frakciók képviselői keresték a budgetben azokat a tételeket, melyek a civilizációt lennének hivatva szolgálni. Rámutattak arra, hogy a cári rezsिम alatt, mikor a népet direkt távol akarták tartani az iskolától, az 1914. évre a budget 169.5 millió rubelt irányzott elő közoktatásügyi kiadásokra, melyhez hozzászámítva még a Szent Szinódus részére előirányzott 53 millió rubelt (a Szent Szinódus nagyszámú iskolákat is tartott fenn) az ország szellemi életének istápolására összesen 2225 millió irányoztatott elő. Tekintve tehát a rubel elértéktelenedését, a bolsevikok által közoktatásügyi célokra előirányzott összeg még a népbutító cári rezsिम kiadásaival sem áll arányban. Míg ellenben a szédületes méreteikkel jelentkező katonai kiadások, — 11.083 milliárd az első fél-évre —, háromszorosan haladták meg az 1914-iki egész évi költségvetés teljes összegét. Tehát nem azért magasak a félesztendőre szóló költségvetés végösszegei, mert a civilizáció drágább dolog, mint a vadon állapot, mert bizony itt a kiadásoknak közel kétharmada éppen azt a célt szolgálta, hogy a szovjetköztársaság ellenei erőszakkal elnémtássanak, lévén a hadiállapot az 1918. év első felében eredetileg csak a belső fronton: harc azok ellen a szocialisták és liberális polgárok ellen, akik a bolsevikok zsarnokságát elismerni nem akarták. Avdejef, mint bolseviki nemzetgazdasz különösen el van ragadtatva a budget számaiban mutatkozó takarékoságtól és azt mondja, hogy ez természetes is olyan államban, ahol a kormány minden lépése mindenki szemeláttára történik s egyletekben, kongresszusokon, sajtóban megkritizáltatik, szabadabban, mint bármely imperiaalista államban. És én gondolkozom, hogy mely

lapok, egyletek avagy kongresszusok is lehetnek azok, melyek Oroszországban a kormány minden lépését szabadon megkritizálhatják? Melyek a természetesen hozsannázó bolsevik lapokon, egyleteken és kongresszusokon kívül, hiszen Oroszországban a bolsevikok uralma óta nemcsak a polgárságnak, de a nem bolsevik szocialista munkárságnak összes szabadságjogai is elkoboztattak.

A bevételeket illetőleg Gukovszki pénzügyi népbiztos úr nem adott részletes számokat. Mint-hogy azonban az állami üzemek, így a vasutak és az államosított hajózás is óriási deficitekkel dolgoznak, valamint az állami bányák is, az államnak jóformán egyetlen bevételi forrása az adók, melyek között, — mint már fent említettem, — a legtekintélyesebb szerepet még mindig a közvetett adók foglalják el. *Avdejeff* szerint az átmenet állapotában, mikor új produktív források még nem voltak felkutathatók, ez nem kerülhető el.

A bolsevik közgazdászok valamennyien meg-egyeznek abban, hogy a szovjet köztársaságnak külföldi kölcsönre van szüksége. Minthogy külföldről árút kell behozniok s árút ellenértékként nem képesek adni, kölcsönt kellene a kormánynak külföldön felvennie, hogy ezzel a kölcsönrel fizethesse a kormány által külföldön vásárolandó iparcikkeket, melyekkel az iparcikkeknek teljes romlással fenyegető hiánya, némileg enyhíthető volna. A bolsevik közgazdászok bizonyos melancholiával állapítják meg, hogy a kölcsönügylet megkötése esetén Oroszország a nemzetközi kapitalistáknak ismét kamatot lesz kénytelen fizetni s remélik, hogy a „nemzetközi uzsorások” a régi rezsim adósságainak annullálása dacára sem vonják meg a szovjetkormánytól a külföldi kölcsönöket, sőt talán még alacsonyabb kamatra is adják,

mint a cári kormánynak, mert a szocialista állam szolidabb és fizetőképesebb, mint a romlott cári állam. A „nemzetközi uzsorások” mindezideig nem honorálták a szovjetkormánynak ezt a különös kérelmét.

A moszkvai szovjet 1919 évi januári értekezletén *Lenin* és *Trockij* maguk voltak kénytelenek beismerni a szovjetkormány pénzügyi és gazdasági politikájának teljes csődjét, nem csekély szomorúsággal emlékezve meg arról, hogy éppen az ipari termelés kommunizálása tekintetében, valamint az ellátási és adókérdésben követett politikájuk szenvedte a legnagyobb vereséget. A búz, mely Oroszország egész gazdasági életét betölti, — *Lenin* szerint — „a haldokló kapitalista-rend rothadása, mely behatol az újjászervező osztály belsejébe/ A kép, mely Oroszország gazdasági életében most élénk tárul, — szerintük — hű képe a kapitalista korszak végének, mindennek pusztulása, rombadőlése, ami eddig volt, hogy a romokon felépüljön az új élet. És milliói a bolsevikok gazdasági rendjétől éhen haltaknak, az utcára vetett milliói a munkanélkülieknek s Oroszországnak egész szenvedő, éhező, cipő és ruha nélkül kínlódó százmilliós népe várja most már másfél esztendő óta nyomorogva, Krisztus kínjait végig kínlódva, az új gazdasági rendszer áldásait.

KI ÉL BOLDOGAN A BOLSEVIKOK ORSZORSZÁGÁBAN?

Jött a forradalom és Oroszországban egyszerre boldog lett az élet. Az emberek, ha találkoztak, megcsókolták egymást. A sötét múlt emlékei még kísértettek, Pétervár külvárosaiban éjszakánként meg-megszólaltak a fegyverek) a Vaszilievski-osztrovon még tartotta magát egy cárhoz hű csapat, de mi volt ez a múlt szomorúságaihoz és a jövő gyönyörű perspektívájához képest? Milyen szép is lesz! A háború még a nyakunkon, de Oroszország felszabadult népe meghozza az egész világnak a megváltást a világháborútól. És aztán milyen gyönyörű lesz minden. A cárizmus züllött közigazgatása helyébe a polgári demokrácia rendje lép. Idegen, az új Oroszországban érdekeltiséggel bíró államok pénze megtermékenyíti az orosz életet. Felszínre kerül a kiaknázatlan bányák kincse, az idegen tőke belterjessé teszi a mezőgazdaságot, Turkesztán gyapotja versenyezni fog Amerikáéval, a mocsaras területekből termőföld lesz, a szocializmustól való félelem miatt lenyűgözött gyár-
ipar életre kél, a béklyókban tartott szellemi erők kibontakoznak egész nagyságukban. Oroszország lesz a világ eleje, milyen jó is oroszoknak lenni, de jó, hogy volt forradalom.

S mintha csoda történt volna. A cárizmusnak

nélkülöző, éhező Oroszországa egyszerre mindenben bővelkedett. A pékek ismét sütöttek, a kenyér árát maguk a pékek szállították le, az üzletekben volt cipő, fehérnemű és ruha, olcsóbb lett a hús, a főzelék, mindent lehetett kapni és minden olcsóbb lett. Es a lapok olyan büszkén regisztrálták a hírt, hogy a parasztság, mely eddig vermekbe rejtette gabonáját, nehogy oda kelljen adnia a hadseregnek s a háború folytatásához még ő is hozzájáruljon a gabonájával, az a parasztság, mely eddig pénzért nem adta gabonáját, most ingyen adja oda a városok forradalmi népének. Parasztok milliókat jegyeztek a »szabadság kölcsönére«, a kereskedők, iparosok, a nagybankok egyszerre altruisták lettek, mindenki örült s mindenki azt akarta, hogy a másik örüljön.

S aminek mindenki örült: a forradalom nem jelentette az anarchiát. A rendet mindenütt a forradalmi hadsereg tartotta fenn, tiszték, legénység, polgárság, munkások, mindenki a rendre vigyázott: ha itt egyszer megkezdődnék az anarchia, — ezt tudta mindenki — vége a diadalmas, forradalmi Oroszországnak. És hogy a nép fölött úrrá ne legyen régi szenvedélye, a forradalom fentartotta a cári rezsim alkoholtilalmát. S mikor a régi rend emberei szövetkezve a külvárosok huligánjaival, az utcákon hengergették a feltört raktárak szeszes hordóit, hogy a nép megrészegetve, fosztogasson és sárba tapodja a forradalmat, a kormánycsapatok kíméletlenül belelőttek a huligánokba és nem számolták az áldozatokat. Inkább százával pusztuljon a csirkefogó, a söpredek, mintsem vérbe és szennybe fulladjon az ifjú forradalom.

A mámor után jött az irtózatos kiábrándulás. A kormány nem bírta tartani a tömegeket. Kerenszki-

nek az egyik héten még a ruháját csókolta a nép a moszkvai állomáson és a másik héten már Kerenszki nevét együtt hallottuk a feszítse meggel. A harctérről hazaszökdöső katonák tömegeivel nem bírt az energiátlan kormány. A katonák pedig nem tudták, hogy mit akarnak, ők csak vad indulataik által vezették magukat, valakivel meg akarták fizettetni eddigi szenvedéseiket. Nekik nem kellett a rend, ők nem tartották Megváltójuknak azt, aki őket bele akarta skatulyázni egy olyan állami rendbe, ahol megmarad a magántulajdon, ahol maradnak funkcionáriusok, akiknek engedelmeskedni kell, nekik csak az lehetett a vezérük, aki a mindenáron való békét hirdette s mindennek megdöntését, ami eddig volt, hogy a régi megdőltnek romjain azok legyenek az urak, akik, eddig az elnyomottak voltak.

És a kormány gyöngye volt. Energiátlan. Nem tudta, merre haladjon. Orientálódott jobbra, orientálódott bajra. A fej pedig — Kerenszki, — balanszírozott. Ő fölötté áll mindeneknek. Ő a döntő bíró a jobboldalnak és a baloldalnak harcában. S mindig salamoni ítéleteket hozott, melyekkel senki sem volt megelegedve. Csak a bolsevikok, akik látták, hogy az energiátlanságnak, a határozatlanságnak, a balanszírozásnak ebből a káoszából csak az ő uralmuk kerülhet ki diadalmasan. Néhány fanatikus — a vezérek és a szűkebb táborok — a háború folytatása miatt elégedetlenkedők, a kormány határozatlansága miatt undorodok, a minden rend ellen harcoló huligánok tömegei és kész a tábor, mely játszva sepegette el a Kerenszki-kormányt, hogy helyébe ültesse a forradalmi diktatúrát.

A kapitalista világszisztemről azonnali áttérés a szociális, világszisztemre, — ez volt az új rend-

szer jelszava, ennek az elvnek megvalósításához kellett a forradalmi diktatúra. A bankokat, iparvállalatokat, külkereskedelmet nacionalizálták, az urak birtokait a saját normájuk szerint felosztották a parasztok között, megszüntették a polgárságnak részvételét az állami élet irányításában, a nemzetgyűlést szétkergették, minden hatalom összpontosult a szovjetek kezében és a vörös gárda erejével gyakorolja az új egyeduralkodó, az új cár, Lenin.

A »korhadt«, »lejár« és »megdohosodott« régi világ helyébe egy új orientáció lépett. Nincs már cár, aki Szibériába küldje a szabadságért küzdőket, nincsenek kozákok, akik nagyjáikkal korbácsolnák a békés tüntetőket, még csak kiszipolyozó polgári osztály sincs. Mi van hát? Ki él boldogan a bolsevikok Oroszországában?

Elsősorban úgy-e azok, akik egy évszázad óta harcoltak az orosz szabadságért? Akik kényszermunkára, száműzetésbe, fegyházba, bitóra mentek, akik mindenüket odaadták az orosz népért: *az orosz intelligencia*. Ők voltak a mindenkori forradalmak vezérei, ők készítették elő a népet a forradalomra, ők, az ügyvédek, orvosok, tanárok, tanítók, mérnökök, állatorvosok, postások, vasúti tisztviselők és gazdatisztek. Úgy-e, velük szemben mutatkozott meg elsősorban a bolsevikok hálája? Igen, a bolsevikok hálásak voltak. Bedobták a tömegek közé az új jelszót:

— Bej intelligentoff. (Üsd az intelligenseket.)

— Üsd őket, ezeket a szociálistáskodó burzsukat, cselédeit a nagyfőkének, dezertorjeit a szocializmusnak, ezeket a szentimentális teória-fanatikusokat, akiknek nemzetgyűlés kell, akik megrettennek a vértől s akiknek fáj, hogy a diadalmas tömegek felrobbantanak a tereken, az

utcákon mindent, ami ókét a régi Oroszországra, régi, szolgaságukra emlékezteti.

És az orvosokat, állatorvosokat, tanítókat, tanítónőket és gazdatiszteket, az orosz forradalomnak évtizedek óta munkálkodó falusi napszámosait, a hazatérő katonák kiverték a falvakból. Szegények — akik még nemrégén sohasem voltak biztosak, nem jön-e a következő órában jutalmazó parancs a népért folytatott munkájukért, nem kell-e huszonnégy óra alatt útrakészen állani Szibériába — most, éjszakának idején, hátsó kapukon, kerteken keresztül menekültek felgyújtott házaikból. Hová? A városba. Lesz-e ott kenyér nekik, az intelligenseknek? Mindegy, csak menni, menni, el messze azoktól, akik most meggyalázták az ő munkájukat. Mit fognak csinálni? Majd árulnak újságot.

Az ügyvédséget a bolsevikok feloldották. Mindenki képviselhet mindenkit a bíróságok előtt. A bíróságok természetesen szintén nem a régiek. A bírákat elkergették, helyükbe laikus bírókat ültettek, minden tanácsba mégis egy jogvédésséggel bírót. Az ügyvédi kamarákat feloszlatták, ezek azonban a feloszlatast tudomásul nem vették és együtt maradtak, mint saját tagjaikat közadakozásból támogató jótékony egyesületek. S a Kirocsnája-utcán, a kamara menzájában most együtt étkeznek az egykoron volt ügyvéd urak és ügyvédjelölt kisasszonyok.

A mérnököknek eleintén nagyon jól ment a soruk. Mikor a nacionalizálás idején elkergették a nagyüzemek tulajdonosait és az eddigi igazgatókat, helyükbe mindenütt a mérnökök léptek. Addig minden rendben volt, míg a mérnökök rendet, fegyelmet nem akartak tartani. Mikor a vállalat prosperálása érdekében a mérnökök a munkások által a munkának bizonyos rendjét akarták betar-

tatni, a tömegek nekik támadtak, összeverték őket. S aztán próbálták maguk vezetni a vállalatot. Ez ment is néhány napig. Aztán egyszerre megakadt minden. Nem bírták. Elhatározták, hogy visszahívják a mérnököket, de nehogy amerikázzanak, vagy hatalmukat a munkások kárára gyakorolják, minden mérnök mellé két munkást adnak és jaj neki, ha az ellenőrök valami gyanúsat vennének észre. És visszavitték a mérnököket, ezek dolgoztak egy ideig, végül nem bírták a terrort, először elküldték a családjukat, aztán utánuk szöktek idegen városba, inkább újságot árulni, mintsem tovább vezessék gyáraikat, örökösen kitéve a legszörnyűbb terrornak.

Postások és vasúti tisztviselők, egykoron hősei az 1905-iki forradalomnak, akik 1905 októberében hetekre megbénították a cári Oroszország életét, akiket 1905-ben, 1906-ban csoportosan az állomásokon lőttek föbe a cári hadbíróságok, — hát velük mi történt? Ők is ellenforradalmárok lettek a bolsevikok szemében. Azzal gyanúsították őket, hogy zavarokat okoznak a forgalomban. Vasúti szerencsétlenségeket idéznek elő, csakhogy a bolsevikok rezsimjének tarthatatlanságát illusztrálják. Mindenütt a vasúti munkások ellenőrzése alá kerültek s ha harcokat is kellett vívniok a tömegek fegyelmetlenségével, a vasúti szerelékek teljes lezüllöttségével, mint a hősök, ottmaradtak a posztjaikon: tudták, ha ők elmennek, Oroszországban megáll minden élet s a városok tengődő népe éhségtől hull halomra.

A bankhivatalnokok és magánalkalmazottak a forradalom kitörésekor mind szocialistákká lettek. Megállapították, hogy ők eddig is szocialisták voltak lélekben s most, hogy egy gyönyörű forradalmi nap a lelkek szabad megnyilvánulását

akadályozó cárizmust elsöpörte, siettek abba a táborba, ahová a lelkük vonzotta őket, a szocialisták közé. A polgári osztállyal nem ismertek semmi közösséget. A polgári osztály az elnyomók osztálya, melyhez ők, a kizsákmányoltak, nem tartozhatnak. A bank, az iparvállalat a kizsákmányoló, nincs velük semmi közösségük. Jöttek a bolsevikok és megcsinálták a bérmunkások, a zsellérek és a katonák tanácsainak a diktatúráját. A bankhivatalnokok és magánalkalmazottak pedig — »akik csak felvizezték, akcióképtelenné tették a szocialista pártokat« — a bolsevikok által szocialistáknak el nem ismertetvén, kénytelenek voltak visszatérni abba a táborba, melyet előbb megtagadtak — a polgárság soraiba — s mikor a polgárság szabotázzsal akarta lehetetlenné tenni a forradalmi diktatúra fennmaradását, élén a banktisztviselők és a magánalkalmazottak harcoltak, akik most sztrájkba léptek, de *tiltakozásul a proletariátus diktatúrája ellen.*

Az újságírókat és szedőket közös sors érte. A proletariátus diktatúrája beszüntette nemcsak a polgári lapokat, de a forradalmi szocialisták, a mensevikok és az egyesültek lapjait is. S ha ezek a lapok időről-időre változtatva címeiket meg is jelentek, az újságírók és nyomdászok, akik nem a bolsevikok újságainál, nyomdáiban voltak alkalmazva, elvesztették állásaikat. S innen érthető meg, hogy az első harc a bolsevikok uralma ellen Pétervárott az »írók és Újságírók Köré«-ből indult ki, a munkások közül pedig *az első szakszervezet, mely szembehelyezkedett a proletárdiktatúrával, a nyomdászok szakszervezete volt.*

A földbirtokosoknak a földjét elvették, a kapitalistáknak betétjeit, safe depositjait foglalták le, a nagyiparosoktól gyáraikat vették el, aziránt nem

forog fenn kétség, hogy ezek nem érzik jól magukat a bolsevikok Oroszországában.

A kisiparos és a kiskereskedő anyag- és áruhiányban szűkölködik. A kisiparosnak nincs mit feldolgoznia, a kiskereskedőnek nincs mit árusítania.

Ki él hát boldogan a bolsevikok Oroszországában? Az intelligencia nem, a kisiparos, a kiskereskedő nem, a parasztság vagy talán az ipari munkásság?

A paraszt elérte régi vágyát, földhöz jutott. Övé lett az uraknak földje, egyenlőség is van a falvakban, mindenkinek csak annyi a földje, melynek termékei a saját és családja szükségleteit fedezik. De a háborúból hazatért legszegényebbnek nincs forgótökéje, nincsenek gazdasági eszközei — a gyárak állanak és nem gyártanak, — nincs marhája, nincs vetőmagva, van földje, de nem tudja, mit csináljon vele. És ha nehéz munkával megműveli földjét, kínlódik acéleke hiányában a régi faekékkel, ha marha helyett magát fogja ekéje elé és kihozza földjéből azt, amire neki és családjának szüksége van s még valami fölöslege is van, mit kap ezért a fölöslegért? Iparcikkek kellenének neki, mezőgazdasági szerszámok, ruházati cikkek, de a gyárak állanak s neki gabonájáért csak rongyot, papírbankót kínálnak. Es a paraszt ma ugyanúgy elrejtí gabonáját a rekviráló vörös gárdisták elől, mint egykor elrejtette a cári rezsím urai elől, inkább harcokat visel a vörös gárda ellen, de nem támogat egy olyan rezsímet, mely neki csak földet jelent, de nem jólétet.

Az ipari munkások? Ők, akik magukba szívták Lenin tanait, a meggyőződött kommunisták, akik ma elértek az álomországba. Fájdalmasan nézik a gyárak kéményeit, hogy a nacionalizálás a munka beszüntetését jelentette, hogy ők kénytelenek eddigi

munkájukat abbahagyni s hiába van meg az eddig elképzelhetetlen nagy fizetés, mit sem ér, mikor Pétervárott minden pénz kevés a megélhetésre. Nagyrészüket elment falura parasztnak. Ők, a tiszta kommunisták, akik nem örültek annak, hogy a bolsevikok kommunista agrárprogramjukat megtagadták s felosztották a földet, mindenfelé az országban kommunista gazdaságokat alapítanak s próbálnak küzdeni a forgatóke, a gépek és az állatállomány hiányával. Más részük beáll vörös gárdistának Zsoldosként harcol a vörös hadseregben. Ők, akik azt hitték, hogy a bolsevizmus minden vérontásnak végét jelenti, most Arhangelsknél az angolok és amerikaiak, Szibériában Kolcsak, a cseh-tótok és a japánok ellen viselnek háborút. S ők a karhatalom paraszttestvéreik ellen, ők kényszerítik térdre a parasztot, aki nem akarja odaadni gabonáját az éhező városnak. Ők lettek a kozákjai a bolsevikoknak.

Ki él hát boldogan a bolsevikok Oroszországában?

KIK ÁRULNAK ÚJSÁGOT PÉTERVÁROTT?

Nikolajewszki *vogzalón* érkeztem meg Pétervárra, a pályaudvaron III. Sándor cár hólepett szobra előtt nagy tömeg olvasta a Népbiztosok Tanácsának a szobor talapzatára ragasztott legújabb hirdetményeit. A térségbe torkolló Newszki-proszpekt sarkán és Newszki Sándor zárdájának rácsos kerítése mellett elegáns, szilszkin-bundás hölgyek — apró lábaik hideg ellen védő szőrmés cipőkben — árulták a forradalmi diktatúra ellen lehangosabbann izgató menseviki és polgári lapokat: a *Vecsernaja Zvezdát* (Esti Csillag) és a Petrogradszkoje Echo-t (Pétervári Echo). Hangosan kiabálva árusították újságjaikat és én nem csekély tisztelettel bámultam meg az elegáns hölgyeket.

— Íme, micsoda bátorság lakozik ezekben a hölgyekben, a Kommün városában ki mernek állani az utcasarkokra és terjesztik az ellenpropaganda újságjait s nem félve a terrortól kimennek az utcára, hogy szolgálják az igaz ügyet.

S késő este mikor a Téli Palota felől jövet szánom végigsiklott a Newszkin, az utcasarkon megint ott láttam az én szilszkin-bundás hölgyeim, amint az egész napi kiabálástól rekedt hangon ajánlgatták a most már a bolsevikok hivatalos lapjának, a *Pravdának* esti kiadását. — Egész

konfuzus voltam s hogy meggyőződjem róla: ugyanazok-e, akik délután Ehot és Zvjezdát árultak, leszálltam a szánról újságot venni. — Azok voltak, még a bundájukat, a szörmés hócipőjüket, a bársony kalapjukat is megnéztem s a kalap alól kikandikáló szőke hajukat.

A Balabánszkája gosztiniczában a szomszéd asztalnál angol és francia tiszték ültek s élénken felnevettek, mikor vacsora közben orosz barátaimnak elmeséltem az újságárusítás körül szerzett tapasztalataimat. Mellettem egy orosz diák ült, akivel még a permi állomáson ismerkedtem meg, — az Altaj-vidéken járt, földet nézett egy tizenkét tagú diák-diáklány társaság részére, akik elhatározták, hogy tavasszal az Altaj-vidékre mennek telepeseknek. A tudománynak, az intelligenciának nincs jövője Oroszországban, elmennek parasztnak. Ő is keserűen együtt kacagott az angol és francia tisztekkel:

— Szegény kislányok. Ön azt gondolta, hogy propagandát csinálnak? Újságot árulnak, mert nem akarnak éhenhalni. Nézze csak meg az étlapot. A menü 30 rubel s még kenyeret se adnak hozzá. Aki kenyeret is akar enni, az hozzon magával. A kenyér drágább, mint a hús, tíz rubelt fizethet 40 dekáért. Miből éljenek a kislányok? Akik okosak voltak s október előtt kivették a bankból a pénzt, azoknak még nem kell kimenni az utcára, de a nagy többség? A szovjet-kormány a betétekből csak 150 rubelt ad ki havonként, szegényesen elég két-három napra egy családnak. Holnap majd látni fogja, nemcsak újságot árulnak a kislányok és nemcsak a kislányok árulnak újságot, nemcsak ők kerültek ki az utcára.

Reggel, ahogy elhagytam a szállodát, a sarkon már ott álltak a szilzskin-bundás hölgyek és árul-

ták a Pravda és Izvesztija reggeli kiadásait. És a reggeli nap fényében tündöklő pétervári utca egy új világgal ismertetett meg. A Litejni-proszpekt sarkán egy vörös lampasszos öreg generális teljes díszben és érdemrendekkel cipőzsinórokat árult. Mellette, lakkcsizmás, kalocsnis, városi bundás úr a járókelők cipőit hozta rendbe. Én odaálltam a várakozók közé és vártam, hogyan működik. Nagyszerűen kezelte a keféket. Először sárkefével letisztította a sáros hótól piszkos lábbelieket, azután bekente őket cipőkenőccsel, végigkefélte és bársonyos ronggyal kifényesítette. Minden tisztítás ára egy rubel. Olyan ügyesen csinálta, mintha egész életében ez lett volna a foglalkozása. - Miközben a cipőmet tisztította, megkérdeztem, mi volt a foglalkozása azelőtt?

— Az, ami a pétervári cipőtisztítók nagy részéé, — mondotta — tényleges tiszt voltam.

— Mind a tiszték csak nem lettek cipőtisztítók?

— Óh, a szerencsések újságot árulnak. Azok jártak jól, akiknek sikerült bejutni a rikkancsok közé. Mi vagyunk a kevésbé szerencsések, nálunk csak azok szerencsétlenebbek, akik az utcákon a havat lapátolják. Ma Pétervár utcáit a volt tiszték takarítják.

Miközben a nadrágomat végigkefélte, halkán, hogy valaki meg ne hallja, odasúgta nekem:

— És azok a legboldogabbak, akiknek sikerült eljutniok a Kaledin seregébe vagy a Szemenow csapataihoz, azok most boldogan harcolnak az orosz szabadságért. Ebből az átkos városból nem lehet kijutni, a vörös gárda mindenütt őrzi a vonatokat, mindenki gyanús, aki kifelé igyekszik, a volt tisztekre vadásznak a vonatokon, tudják, merre tartanak.

A Litejni-proszpekt és a Szergejewszkaja-ulica sarkán egy csomó volt tiszt csákánnyal, lapáttal vágta a havat és dobálta bele egy óriás aszfaltolvasztóba, melynek alján egy nagy levezetőcsövön folyt le a járdára a megolvadt piszkos hó. A tisztek szorgalmasan dolgoztak, csak néha álltak meg, hogy lélegzetet vegyenek, vagy köszöntsék arra sétáló hölgyismerőseiket. A lányok, asszonyok néha megálltak az aszfaltolvasztó körül, a tisztek jókedvűen évődtek velük, nem vágtak rossz arcot a keserves munkához. És én arra gondoltam, hogy ezek a fiúk talán megmondták hölgyeiknek, hol dolgoznak és a lányok odajöttek hozzájuk, hogy megrövidítsék a keserves órákat.

Az első időben irtózatosan izgattak ezek a képek. A lányoknak, akiktől az újságot vettem, a 30 kopekos újságért 50 kopekot akartam adni, de sohasem fogadták el a 20 kopekot.

— Merci — mondták s azzal visszaadták a 20 kopekot, mintegy éreztetni akarták, hogy ők ugyan kiállanak az utcára újságot árulni, mert élni csak kell, de borralalót el nem fogadnak.

Később aztán hozzászoktam ezekhez a képekhez. Akkor már tudtam, hogy a gyógyszertárakban egykori mérnökök a laboránsok, a virágüzletek, a szabók kihordói között a hivatalnokok váltakoznak a diákokkal. Az intelligenciának új foglalkozás után kellett néznie. Az ügyvédi kamarák és a kereskedelmi alkalmazottak egyesületei tagjaikat már nemcsak ügyvédi irodákban és hivatali állásokban helyezték el, hanem inkább üzletekben, ahol alacsonyabb foglalkozásokra alkalmazták a »tanulatlan« intelligenseket.

Pétervár polgári klubjaiban, ahová pétervári barátaim bevezettek, a nagy társalgókban mindegyik nagy óriási tábla vonta magára a figyelmet.

Fekete táblán, a fején vörös betűkkel: *Elhelyezést nyerhetnek.* Azután a foglalkozások, szépen egymás alá írva s oldalt a számok, egy-egy foglalkozási ágból hány találhat momentán elhelyezést. A foglalkozásokat nem éppen intelligensek részére találták ki, de viszont olyanok voltak, hogy nagy előtanulmányokat nem kívántak és így a kenyér nélkül maradt intelligens által is betölthetők voltak. Ilyen állások: kapus, küldönc, kihordó, kávéházi mosogató, gyereklány, szakácsné, ez utóbbi foglalkozások volt barynyák (nagyságák) és diáklányok részére. És a táblák előtt mindig nagy tömegek állottak, nem volt olyan állás, melyet az éhező intelligensek el ne fogadtak volna. A munkaadók viszont, csakhogy az intelligensek nyomorán segítsenek, minden lehető állás betöltése végett a polgári klubok közvetítőit keresték meg. A közönség pedig végtelen szeretettel kezelte ezeket a testi munkát végző intelligenseket. A házakban, hogy a kapus — volt mérnök, ügyvéd, tanár vagy hivatalnok — érzékenysége meg ne sértessék, a kapupénz részére perselyt állítottak fel s a ház lakói nem a portásnak adták át, hanem ide dobták be obulusaikat. S ebédre, vacsorára a nőtlen portás mindig váltakozva a ház lakóihoz volt hivatalos, senki sem tudta, mikor szorul ő is a legnyomorultabb proletárrá süllyedt intelligencia sorsára s a nyomorúságban a polgárság egy-másra talált.

Hosszúra nyúlt pétervári tartózkodásom utolsó napján búcsúzni mentem abba a klubba, ahová a leggyakrabban jártam.* Ebben a klubban adott

* A klubok és egyének konkrét megjelölésétől óvakodnom kell. Pétervárott és Moszkvában áldozatok után kutat a spanyol inkvizíciónak kínzóeszközeiben tökéletesített formája, a *Wecseka*.

egymásnak találkozt Pétervár szellemi arisztokráciája, ide jártak az első forradalmi kormányok miniszterei, államtitkárai, a beszüntetett polgári és szocialista lapok újságírói, ügyvédek, orvosok, tanárok, néhány orvosnő és ügyvédjelölt kisasszony. A klubban nagy szenzációt okozott a hír, hogy utazom. Már nagyon hozzám szoktak, én voltam nekik — mint a Kerenszky-kormány egyik államtitkára mondotta — az elfogulatlan idegen, aki végigkínlódta a cári rezsim nyomorúságát, velük együtt örült a diadalmas forradalomnak s végignézte a bolsevikok rémuralmát. Mind körülállottak és oly kedvesek voltak, mind arra kértek, hogy odahaza ne írjak, ne mondjak rosszat az orosz népről.

— Mondja el otthon — mondotta a Kerenszky-kormány egyik szenátora, a cári rezsim alatt a politikai vádlottak Európaszerte ismert nevű védője, — hogy lett a gazdag Oroszországból szegény éhező Oroszország. Egyetlen lázító adatot kell felírni minden szociáldemokrata lap homlokára) ez legyen jelszó a bolsevikok elleni harcban: *Oroszország a világháború előtt az egész világ által termelt gabonamennyiség egyharmadát vitte piacra, s ma éhezik Oroszország városainak népe.* Ahogy úgy végigmegy ezen az éhes városon, nem talál embert, aki még a régi foglalkozását üzné. Még az ipari munkásság sem maradhatott meg foglalkozásánál, az ipar beszünt s neki el kellett mennie vörösgárdistának vagy parasztnak. S innen mindenki menekülni akar. Nem lehet élni egy olyan városban, ahol *egy polgár napi kenyér-adagja öt dekagramm* és boldog volna, ha legalább ezt az öt dekát megkaphatná. Menekül mindenki, el falura, parasztnak. De ott is csak tavasszal kezdődik a munka s amíg a munkának

látható lesz az eredménye, mit egyék a szegény, magát új pályára szánt intelligens. Pénzért a paraszt nem ad semmit. Oda kell adni élelmiszerért minden ingóságát, elkerül a háztól a varrógép, lassan a bútorok, amit valahogy kitudtak hozni magukkal, aztán ruha, fehérnemű, látja, kérem, így vetközteti le az iparcikkekre utalt falu az éhező intelligenseket. Vegye a kezébe a *Nas Vjeket*,* olvassa el a kimutatást arról, miként pusztul itt napról-napra az államvagyon, miként szegényedik a polgárság, anélkül, hogy a polgárság vagyoni állapotában beálló változás bárkinek is javára szolgálna s akkor látni fogja, milyen az az ország, ahol minden ipari és mezőgazdasági termelés megszűnt. És ha a bolsevikok elküldik a maguk országába is az ő agitátoraikat s elküldik bizonynyal, — hisz ez csak pénz kérdése, pénzt meg nyomnak az állami nyomdák, — sohase ezek ellen az agitátorok ellen harcoljanak, *mindig csak a képet mutassák meg a népnek, a fanatikusok és esztelenek által tönkretett Oroszország képét. És akkor nem lesz senki, aki bolsevik akarna lenni, csak a huligánok, akiknek a bolsevizmus a rablás szabadságát jelenti.*

— És azt mondja meg — mondotta a Szövetségek Szövetségének egyik vezére, — hogy ide pedig minden európai kormány sürgősenküldjön tanulmányútra néhány nyitottszemű embert. *Meggyőződéses szocialistákat.* S ezek az emberek nézzék itt végig a bolsevikok éhező országát. Nézzék meg a pusztai ipartelepeket, a bevetetlen földeket, meg a Wecséka működését, menjenek

* *Nas Vjek* — a Mi Századunk, az orosz demokraták lapja, eredeti címe Rjecs volt, mikor a bolsevikok a Rjecset betiltották, akkor vette fel a lap ez új címet. Oroszországnak legkomolyabb bel- és külpolitikai orgánuma.

ki a falura, s nézzék meg, hogy folyik ott a harc életre-halálra a parasztok és a vörösgárda között. Menjenek végig a pétervári utcán, nézzék meg, kik árulnak ott újságokat, kik árulnak cipőfűzőket, kik tisztítják a járókelők cipőit. És nézzék meg, miből él az ipari munkásság, az intelligencia, hogy kínlódik itt mindenki. S ha hazamennek ezek a kiküldöttek, el fogják mondani, hogy az ipari munkásságnak és a polgárságnak az egész világon egy az érdeke: *a rend és a termelés folytonosságának fenntartása. Ahol nincs rend, ahol a termelés folytonossága megzavartatik, ott egyaránt éheznek, egyaránt ruha nélkül marad az ipari munkás, polgár és paraszt. Európa polgárságának és ipari munkásságának tudatára kell ébrednie annak, hogy érdekeik közösek. A bolsevizmus jelenti a pusztulást, éhséget és nélkülözést.* Európa polgárságának egy hatalmas szervezett táborban kell egyesülnie s karöltve az ipari munkásság szervezett táborával harcolnia kell a bolsevizmus ellen. S ha Európa polgársága züllött lesz és rohadt s a polgárságot összefűző érdekközöségnek csak akkor ébred majd tudatára, mikor késő lesz minden, akkor a maguk országa is Oroszország sorsára jut, éhség, nélkülözés és pusztulás lesz önöknél is az úr, kifutók, kapusok lesznek az önök intelligensei s asszonyaik, leányaik tereken és utcakeresztezéseken fogják árulni az újságokat.

Másnap elutaztam. És nekem most nagyon gyakran jutnak eszembe orosz barátaim szavai.

AZ OROSZ INTELLIGENCIA TRAGÉ- DIÁJA.

Ifjú korukban hosszú hajat hordtak és az volt a hitük, hogy ők fogják megmenteni Nagy-Oroszországot *szenvedéseitől*. Az egyetemről kikerülve az életbe, komoly államhivatalnokok lettek, ügyvédek, orvosok, mérnökök, tanárok vagy ökonomok, rövidre vágatták a hajukat, a hivatal miatt csak titokban áldozhattak ideáljaiknak, de hűségesekek maradtak hozzájuk s szent örülettel hittek benne, hogy ők, az orosz intelligencia lesznek Oroszország megváltói. És tanítói lettek a földalatti Oroszországnak. A mindennapi kenyérért küzdő népnek politikai jogokról beszéltek, világotalakulásról, egy szebb jövőről és a paraszt, aki az egészből csak annyit értett, hogy itt valami készül az »Atyuska« ellen, szaladt a pópához vagy az Ochranához és a megváltók százával és százával kerültek Szibériába. így lett Szibéria az orosz intelligencia találkozóhelye. így érthető meg Amphitheatroff Sándornak közmondássá vált kijelentése: »aki Oroszországban felüláll az átlagos intelligencián, az vagy volt már Szibériában, vagy most van ott, de egyszer minden bizonnyal oda-kerül.« Illusztrációként szolgáljon az a tény, hogy 1905-ben, a pétervári és moszkvai forradalmak után, az egyedül e két városból Szibériába száműzött

orvosok száma meghaladta a hatszázat. A cárizmus drákói rendszere az ítélkezés jogát majdnem kizárólag a rendőri és közigazgatási hatóságokra ruházta „s ezek nem jártak el különös körülményességgel: a száműzetésre ítélt szerencsétleneknek tekintet nélkül családi és üzleti ügyeikre 24-48 óra alatt útra készen kellett állaniok. Mindez azonban nem rettentette el az orosz intelligenciát a földalatti propaganda folytatásától s mikor 1915 nyarán a nagy visszavonulás után nemcsak a nép, de a hadsereg is a bűnösök után kutatott, árulókat keresett, az intelligencia becsempészte a hadseregbe a forradalmi propagandát. A propaganda legkedvesebb eszköze a misztifikáció volt. Legendák keletkeztek, a hadseregben a cárnak és a cárnénak a császárhoz és a német rokonokhoz írott apokrif leveleit terjesztették, a fővárosokban és a vidéken előfordult kisebb zavargások áldozatainak számát fantasztikusan nagyra növesztették s mikor Pétervárrói március közepén a frontra eljutott a diadalmas forradalom híre, még a gárdaezredek között sem akadt olyan, amelyik fegyvert fogott volna a régi rezsimért. Ez volt az intelligencia propagandájának eredménye.

A diadalmas márciusi forradalom mómora egy táborban találta az orosz intelligenciát, a szabad vállalkozási lehetőségektől Oroszország iparának fellendülését remélő nagytőke jórészét, az egész kispolgárságot és a munkástömegeket. Azok, akik velük szemben állottak, — a cárhoz hű arisztokrácia, a pópák, a bürokrácia és a rendőrlegénység százezrei, — az üldöztetések elől odamenekültek, ahol eddig a forradalmi propaganda székelt: a föld alá. A parasztság volt a néma harmadik. Az istentől elhagyott orosz falu egy

reggel csak arra ébredt, hogy a városban, ahonnan eddig Atyuska az ország sorsát intézte, nagy dolgok történnek, Atyuskát bezárták, cár ezután nem lesz, valami új van készülóban, hogy mi, azt nem érti, csak azt tudja, hogy ott cár helyett a »President« lesz az úr. És ezen a ponton kellett először felvennie a harcot a diadalmas forradalomnak, harcot az orosz faluval, mely Oroszországot még mindig a cárban látta megtestesülve s amely az orosz életet cár nélkül elképzelni se tudta. A diákok és az intelligensek általán, akiket csak nem kötött a városhoz valamely más politikai elfoglaltság, sorra járták a falvakat. Sokat agyonverték közülök, a mártírok helyébe újak léptek, az orosz falu lassanként engedni kezdett merevségéből és egységes lett a forradalmi front. Ekkor jött *Lenin* s vele előtérbe került a teória, hogy a tömegek a forradalmat nem azért csinálták, hogy általa megvalósíttassanak a burzsoázia *nemzeti törekvései*, a forradalom célja a szociális világrendszer valóra váltása. S ezzel meg volt törve a forradalmi front egysége. Az ipari munkásság és a katonaság nagyrésze a forradalmi kormány ellen fordult, sorra buktak Miljukow, Lwow herceg, végül pedig mikor a pacifista propagandával a bolsevikok megszerezték maguknak a hadsereget, elbukott maga a forradalmi vezér, Kerenszky.

Az októberi forradalom az orosz intelligenciát a maga teljes egészében Kerenszky táborában találta. Az az intelligencia, mely mindeddig a leghangosabb szóval hirdette a szociális átalakulás szükségét, most szembeszállott azokkal, akik a szociális átalakítás programjával jöttek, mert az volt a véleménye, hogy a szociális forradalom ideje még nem következett el. Az egyik oldalon az egész világon uralkodó kapitalista rendszer, a

másik oldalon pedig az Oroszországban testetöltő és minden átmenetet mellőző szociális világfelfogás olyan sűrűlódási felületeket adnak, melyek a harcot Oroszország és az egész világ között elkerülhetetlenné teszik. Ha most tekintetbe vesszük Oroszország gazdasági hátramaradottságát, népeinek csekély intelligenciáját, nem lehet kétségünk aziránt, hogy Oroszország szociális berendezkedése, a kapitalizmussal és az egész világnak a kapitalista világrendszert képviselő minden hatalmával vívott egyenlőtlen harcban alul marad és ez a vereség ássa meg sírját nemcsak az orosz forradalomnak, de az egész világ népeit betöltő forradalmi gondolatnak is. Ennek a meggondolásnak fegyverével harcolt az orosz intelligencia a bolsevikok ellen.

És az orosz intelligencia harcba indult azok ellen, akik íme most meg akarták valósítani azokat az ideákat, melyekért az orosz intelligencia évtizedeken át harcolt, melyekért Silka és Nercsinszk börtöneiben, a schlüsselburgi fegyházban, a Péter-Pál erődben, Kronstadt kazamatáiban, Kelet-Szibéria istenverte telepein elszenvedte Krisztusnak kínjait. Az egész orosz ifjúság nemcsak hogy az utolsó percig ott küzdött Kerenszky oldalán a polgári demokrata köztársaságért, de mikor Gacsinánál Kerenszky elbukott, akkor sem hajtotta meg a tépett zászlót; a praportsik iskolák növendékei elvitték a harcot Odesszába, Kiewbe, Taskendbe, Irkutskba, mindenüvé a vidék nagy orosz városaiba.

S ezzel az orosz forradalom történetében egy új fejezet kezdődik, az új kornak vezető gondolata: Protif intelligentoff. (Az intelligensek ellen.) A második forradalomnak ez a jelszava jelenti a szélsőbaloldali forradalmi pártoknak

késhegyig menő, kíméletlen irtó hadjáratát az orosz forradalmi gondolat apostolai, az orosz intelligencia ellen. Az üldözés az állami tisztviselők sztrájkjával vette kezdetét. Az állami tisztviselők az októberi forradalom után kijelentették, hogy ők mindaddig nem foglalják el hivatalaikat, míg az erőszak lesz az úr a jog fölött, míg a népakarat megnyilvánulása a fegyverek erejével akadályoztatik meg, mindaddig nem veszik fel a tollat, míg az új kormány, melynek szülőanyja a kisebbségi erőszak, helyét át nem adja az ország törvényes kormányának, Kerenszkynek és a Péter-Pál erődben sínylődő minisztertársainak. Az állami tisztviselőkön kívül sztrájkoltak még a tanárok, tanítók és a vasúti tisztviselők nagyrésze. Azok pedig, akik egész eddigi életükben a sztrájknak szabadságáért harcoltak, most új eszközök kitalálásában kiváló leleményességet mutattak s minden eszközt alkalmasnak és alkalmazhatónak találtak, csak sikerüljön az egész ország életét megbénító sztrájkmozgalom letörése. Az újságokban felhívások jelentek meg, hogy a tisztviselők, kik huszonnégy óra alatt állásaikat el nem foglalják, nemcsak állásukat veszítik, hanem elveszítik nyugdíjigényüket is. És mikor a sztrájk mégis tovább tartott s a népesség mind szélesebb rétegeit ragadta magával, a kormány elrendelte a sztrájkvezérek és mindazon magasabb rangú tisztviselők letartóztatását, akiknek munkáját a kormány nem nélkülözhetette, bezárták őket a Péter-Pál erőd nedves kazamatáiba, így akarták őket a munka újból való felvételére rákényszeríteni. A tisztviselők nagyrésze nem engedett a terrornak és a bolsevikok egy új tisztviselői kar szervezésének kényszerszüksége előtt állottak. Felvettek mindenkit, aki csak jelentkezett, alkalmazást

talált náluk minden jelentkező intelligens személy válogatás nélkül s csak így lehetséges, — az egyik pétervári esti lapnak, az Echonak adatait idézem, — hogy a Trockij külügyminisztériumban, különös pedig annak fordítóosztályában, majdnem csupa olyan emberek ülnek, akik a cári rezsim alatt párisi és londoni rendőrkémekek voltak, vagy pedig a pétervári fekete kabinet szolgálatában állottak. A sztrájkoló tisztviselők újságárusok lettek, havat lapátoltak, cipőt tisztítottak az utcasarkokon, leányaik cipőzsinórokat és fogpasztát árusítottak, de a bolsevikok szolgálatába nem léptek. Mikor így a bolsevikok szembe találták magukat az orosz intelligencia egységes frontjával, megindult az intelligencia letörésére irányuló kormányrendeletek lavinája. Az ügyvédséget, mint minősítéshez kötött foglalkozást megszüntették, az ügyvédi kamarákat feloszlatták, mikor a kamarák ezzel az intézkedéssel szembe helyezkedtek s kijelentették, hogy ezt egyszerűen nem veszik tudomásul, a bolsevikok kompromisszumot kötöttek velük, mely szerint megengedték, hogy a kamarák mint magánkorporációk szerepeljenek, — a bíróságok működését pedig megszüntették. A nyugdíjigények korlátozása, magasabb hivatalnokok fizetésének leszállítása, a polgári lapok betiltása csak további állomásai annak a harcnak, mely fel akarta őrölni az orosz intelligenciát. S mikor mindez nem törte meg az intelligencia ellenállását, a bolsevikok előszedték a régi kipróbált fegyvert, a terrort. A kormány lapjaiban és a népgyűléseken maguk a népbiztosok izgattak az intelligensek ellen. Ha elpusztul az orosz köztársaság, mondták, az egyedüli bűnös a szabotáló intelligencia. És még most is összeszorul a szívem, ha arra a délutánra gondolok,

mikor egy népgyűlésen először ütötte meg a fülemet a tömeg ajkáról a tízezerszeresen visszhangzó csatakiáltás: Bej intelligentoff! (Üsd az intelligenseket!)

A nép alacsony ösztöneire való appellálás nem maradt eredmény nélkül. Az intelligenciának a hazatérő katonák által felizgatott parasztok elől a városokba kellett menekülnie. Tanítók, tanítónők, orvosok, mérnökök és agronómok visszahagyták a falvakban minden vagyonukat, hogy megmenthessék ideáljaitól megrabolt nyomorult életüket. S a városokban csak a foglalkozás nélküli intelligensek számát szaporították s még az életük sem volt biztonságban, hiszen a városok közbiztonságát állandóan veszélyeztették a vörösgárdák és a gárda égisze alatt működő huligánok. Pétervárrott a színházak kilenckor zárnak, kilenc óráig közlekednek a villamosok. Záróra után csak katonákat és munkásokat látni az utcákon, az intelligencia nem merészkedik ki lakásaiból. Nem akarok itt hosszasan foglalkozni a pétervári, péterhofi és nizsninowgorodi praporsik iskolák (tartalékos tiszti iskolák) ellen intézett véres támadásokkal s nem is emlékezem itt meg részletesen az orosz intelligencia ellen elkövetett szörnyűségekről sem, (lásd Igazságszolgáltatás a bolsevikok alatt c. fejezetet), szolgáljon illusztrációként az a tény, hogy a lapokban van egy állandó rovat: *Travlya protif intelligentoff*. (Hajsza az intelligensek ellen.) Csak egyetlen egy esetet akarok a sok tízezer közül kiragadni, ezt az egyet is azért, mert azt hiszem, hogy ennek az úgynevezett eupatoriái esetnek nincsen párja sehol, semmiféle forradalmi terrorok történetében. Dél-oroszországi utasok hozták az első hírt Pétervárra, senki se hitte, míg egy napon a Vecsernij

Csasz a nyilvánosság elé nem hurcolta az *eupatoriai intelligencia tragédiáját*. Eupatoria kicsi város a Fekete-tenger partján. A városban tanyázó matrózok egy napon elhatározták, hogy kiirtják a város intelligenciáját, nehogy a gyűlölt burzsoázia, mely csak a forradalom végét várja, mégegyszer megérje politikai feltámadását. *Az utcákon a matrózok összefogtak mindenkit, akinek nem voltak kidolgozva a kezei, követ kötöttek az áldozatok lábára és bedobták őket a tengerbe.* Az egyik áldozatnak, egy dúsgazdag bankárnak a felesége, a helyi szovjetnél hallatlan áldozatokkal keresztülvitte, hogy férjének, holttestét bűvárokkal felkutathassa és a felszínre hozassa. Egy gyakorlott bűvár vállalkozott a feladatra. Alig bocsátották le, máris megszólalt a vészjel. Felhúzták, s ahogy leszedték róla a bűvárruhát, dühöngeni kezdett és nem lehetett kivenni belőle egy értelmes szót. A tenger mélyén látott mely irtózatok vehették el a szerencsétlen ember eszét? Egy másik bűvár ajánkozott, hogy megfejti a rejtélyt. Ismét a vészjel. Felhúzzák, az arca el van torzulva s az orvosoknak csak lassan sikerül megnyugtatni. Aztán beszélni kezdett:

— *A tengerbe dobált szerencsétlenek állanak a tenger vízében. Egyenesen tartja őket a lábukra erősített kő. Karjaikat lóbálja az ár és a halottak lóbálózó karjaikkal olyanok, mintha beszélnének.*

Az eupatoriai áldozatok száma meghaladja az ötszázat. Az eupatoriai eset adalék a bolsevik uralom történetéhez.

Az orosz politikában az orosz intelligencia, általan az egész polgári osztály ma semminő szerepet nem játszik. A mai Oroszország urai a szovjetek, a munkás- és katonatanácsok, a polgárság ki van zárva a »népképviselőiből. Orosz-

országot a proletariátus egyrésze ma abszolutisztikus uralma alatt tartja. A polgári gondolkodású intelligencia tehát már a proletárdiktatúra természeténél fogva van kizárva az államügyek irányításából, azokkal az intelligensekkel pedig, akik a bolsevikoktól jobbra álló valamelyik szocialista párthoz tartoznak, senki sem törődik. A Novaja Zsizin körül csoportosuló úgynevezett Gorkij-csoport tagjai a választásokon 48-200 szavazatot kaptak s végül is a csoport egyetlen tagját sem tudták behozni a szovjetbe. Az orosz intelligencia ma üldözött vad a saját hazájában. O idézte fel a forradalom szellemeit, s ma nincs meg az ereje, hogy megfékezze a szellemeket, melyek őt magát feltartóztatlanul viszik a szakadék felé, az országot pedig, melyet meg akart váltani, a gonoszoktól megszállottak erejével döntik bele a pusztulásba. Ez az orosz intelligencia tragédiája.

IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS A BOLSEVIKOK ALATT.

Amerre velünk a vonat elszaladt túl az Urálon, az állomások mentén a vidék tele volt tűzdelve vörös épületekkel. És mentül beljebb jutottunk Szibériába és közeledtünk a mandzsúriai határhoz s aztán Kelet-Szibériában mindenütt, ahol az Amur elhaladt, a vörös épületek mind sűrűbben jelentkeztek, néhol egész telepek repültek el mellettünk és az orosz katonák, ha kérdeztük őket, csak egy-egy szóval válaszoltak: tyurma-katorga (börtönfegyház). Amelyik közülök bőbeszédű volt, néhol még ejtett egy-két szót: »ugolovnije«, »politicseskije«, hogy itt politikai, amott közönséges büntetések vannak elzárva, vagy mind a két fajta vegyesen, de alighogy kiszaladt a szájukon a szó, máris félve néztek körül, nem jön-e az ellenőrző tiszt, nem hallotta-e, hogy ő itt fogoly tisztekkal politikai büntetésekről beszél? Akkor még virágjában volt a cári Oroszország s az egész országot lázító elégedetlenséget az erőszak uralmával még csak éppen ezek a vörös téglapépületek jelezték, melyek mint valami óriási piros virágok szegték be a szibériai vasútvonalat. Fegyintézetek, nyomorúságos telepek, ahol a száműzöttek laktak és gyönyörű városok tele ragyogó fejű intelligenciával, száműzöttekkel vagy száműzöttek ivadékaival: ez

volt Szibéria. És mi, akiket a vonat egy ilyen vörös épületbe vitt, a világtól legtávolabb eső büntetőtelepre, Krasznaja-Rjecskába, északra Vladivosztoktól, a kamcsatkai határra, mi, akiknek útitársai megvasalt, egymáshoz láncolt fegyencek voltak, — politikai és közönséges büntettek — mi is érezni kezdtük egy nagy nép tragédiáját.

S amikor megérkeztünk a mi rendeltetési helyünkre, a parancsnok azzal fogadott minket, hogy amikor a kapun bemegyünk, gondoljunk arra, hogy innen kifelé csak két út vezet:

— Az egyik kis targoncán koporsóban a temetőbe, a másik — ha talán egyszer a békét megkötnék — haza, de ez oly sokára lesz, arra ne is gondoljunk, hogy ezt megérhetjük.

Es mi, a szerencsétlenek, mikor betámolyogtunk az óriási kapukon és visszaneztünk a három méter magas falakra s a falakból fegyveres örökkel kiemelkedő őrtornyok sokaságára s aztán még sokszor a sok év alatt, mi tudtuk azt, mit jelentenek szenvedésben, nyomorúságban ezek a vörös épületek. S amikor jött a Kerenszky-kormány s mi ujjongó szeretettel vártuk a szabadságot és a szibériai újságokban olvastuk, hogy a mi szerencsétlen sorstársaink a silkai, nercsinszki fegyházak politikai elítéltejei, Górnai Zagatuj és az Irkutsk körüli telepek lakói pénz hiányában nem tudnak hazajutni nagy Oroszországba, szegények voltunk, még a koldusnál is szegényebbek, de mi is küldtünk pénzt Szpiridónova Máriának a politikai elítéltek javára.

A forradalom megnyitotta a vörös épületek kapuit, egész Oroszországban hangzott az ének, hogy vége *Silka*, vége *Nercsinszk* szörnyűségeinek, *Schlüsselburgra* és a *Péter-Pál-erődre*, a *Kreszti*-re úgy tekintettek, mint egy irtózatos, soha meg nem

ismétlődő, vissza nem térő múlt szörnyű emlékeire és a lapok, a könyvesboltok kirakatai telve voltak a politikai elítéltek emlékezeiseivel. S akiknek nem volt más dolguk, azon törték a fejüket, ugyan mire is használhatná a felszabadult Oroszország a kiürült fegyintézeteket, közülük alig egyik vagy másik fogja betölteni a régi hivatását, hiszen szabad lakói egy szabad országnak, ahol mindenkinek megvan az egyenlő érvényesülési joga, ahol mindenkinek joga egyaránt érvényesül s ahol mindenki csakis a saját munkájából élhet meg, ebben az országban dehogy is lesznek nagyszámú bűnösök. Minden forradalmi gondolkozású embernek irtózatos volt a kiábrándulása. Rablás, pusztítás, pogromok, hatalmaskodások, gyilkosságok napirenden s Kerenszky kénytelen volt hatályon kívül helyezni a forradalomnak hozsannával fogadott első igazságügyi intézkedését, kénytelen volt visszaállítani a halálbüntetést. Négy hónappal a forradalom után a forradalmi kormány, melynek akkor választania kellett az erős kéz politikája és a teljes anarchia között, halálbüntetést állapított meg egynémely súlyos katonai deliktumon kívül a gyilkosságra, fegyveres erőszakra, rablásra és fosztogatásra. Egyidejűleg kiadott rendeletével pedig a hadügyminiszter és a belügyminiszter — a felelős szerkesztőknek egyben való felelőségre vonása mellett — feljogosítottak oly lapoknak a betiltására, melyek a katonai felsőbbség iránti engedetlenségre, katonai kötelesség nem teljesítésére, erőszakoskodásokra vagy polgárháborúra lázítanak.

Ez volt július közepén, közvetlenül a bolsevikok júliusi lázadásának fegyveres elnyomása után. A bolsevikok lapjait be is tiltották, néhány vezért le is tartóztattak, hogy a szovjetek első

szavára a lapokat ismét feloldják a megjelenési tilalom alól, a vezérek előtt pedig ismét megnyissák a börtönök kapuit. S aztán egy ügyesen szervezett katonai lázadás és a bolsevikok lettek először Pétervár és Moszkva, azután pedig az ellentálló többi szocialista pártok és a polgárság erőinek letiprása után az egész Oroszország urai. Elkövetkezett a proletariátus diktatúrája s minden nap hozott egy új rendeletet, mely a szociális világrend eszméit törekedett a gyakorlatba átültetni. Igazságügyi téren az elképzelhető leggyökeresebb reform: *az eddig volt igazságügyi szervezeteknek teljes eltörlése és helyükbe új szervezeteknek felállítása.* Ezt a radikális intézkedést a bíróságnak és az ügyvédi kamarának szabotázsja előzte meg. Ezek a szervezetek, belekapcsolódva az egész orosz polgárságnak, a mensevikoknak, a forradalmi szocialisták jobboldalának és centrumának, az egyesülteknek és a nemzeti szocialistáknak a bolsevikok ellen hirdetett általános bojkottmozgalmába, a proletariátus diktatúrájának kihirdetése után kijelentették, hogy ők a hatalom önkényurainak szolgálatot teljesíteni nem hajlandók. S erre a bolsevikok *elrendelték az ügyvédi kamarák felosztatását, megszüntették az ügyvédséget, mint képesítéshez kötött foglalkozást, kimondták, hogy mindenki képviselhet mindenkit a bíróság előtt.* Elrendelték továbbá, hogy a bíróságoknál a tárgyalásvezetők kötelesek a tárgyalás berekesztése után megkérdezni a hallgatóságot, *nincsen-e valaki a közönség között, aki a vádlott javára vagy ellenére fel akarna szólalni?* A régi bíróságok minden fórumát megszüntették, *a bírákat, ügyészeket elbocsátották s a régi bíróságok helyébe felállították a forradalmi törvényszékeket.* Az elnök rendszerint jogvégzett egyén, — ez

azonban nem szükségszerű követelmény — a bíróság másik két tagja laikus bíró. Én ezt a bíróságot működésben először a messze keleten láttam, Kelet-Szibéria fővárosában, Chabarovszkban. A bíróság az egykoron volt kormányzósági palotában székel, elnöke pedig *Zubkow* elvtárs volt, a chabarovszki szovjet végrehajtó bizottságának elnöke. *Zubkow* elvtárral mint a hadifogolytábor kiküldöttjének volt megbeszélhatalom s mint-hogy a tárgyalás éppen folyt, társaimmal együtt helyet foglaltunk a teremben. Három esztendei nyomorúságom alatt láttam elég elképzelhetetlen, megrázó dolgot, azóta végigszöktem az egész Szibérián, Nagy-Oroszországon, Pétervárott láttam munkában a Szmolnit, jelen voltam a bolsevikok, a forradalmi szocialisták, a mensevikok és a polgári pártok nagygyűlésein, végighallgattam a pétervári törvényszék tárgyalásait, hallottam lázongó tömegek előtt beszélni Zinowjewet, Koloszowot és Szipiridónowát, de rám soha semmi olyan megrázó hatással nem volt, mint ez a tárgyalóterem az ő groteszk beállításával. Az egyik sarokban egy katonaruhás írnok jegyzőkönyvet vett fel valami bagatell-ügyben, a másik sarokban a matróz-jegyzőkönyvvezető előtt egy asszony térdelt, hogy ne váltsza el az urától, — igaz, hogy egyszer megbotlott, de hisz az ura három évig távol volt, — a középben pedig *Zubkow* elvtárs két másik bíróval egy büntetőügyet tárgyalt. Egy szmokingos pincérnek az ügyét, aki szuronyos örök között állott a bíróság előtt. *Zubkow* elvtárs észrevett minket, félbeszakította a tárgyalást, elintéztük vele a dolgunkat s nem kísérhettük további figyelemmel a történendőket.

Pétervárott első utam az ügyvédi kamarába vezetett, a Kirocsnaja ulicára. A kamara titkárát

már régebről ismertem, kérésemre orosz büntetőjogi könyveket és orosz államjogot küldött nekem egy évvel azelőtt Krasznája-Rjecskára s amikor bemutatkoztam neki, mint régi ismerőst üdvözölt. Déli egy óra volt, a titkári szoba melletti, ebédlőnek berendezett nagy termekben ügyvédek ebédeltek! Mikor vége volt az ebédnek, a titkár átvitt a társalgóba, bemutatott a jelenvoltaknak, s meghívott, hogy délután jöjjenek el az ügyvédek és a bírákat segélyző alap alakuló közgyűlésére, biztosított róla, hogy a kamarában mindig a legszívesebben látott vendég leszek, látogassam meg őket gyakran pétervári tartózkodásom alatt, avval magamra hagyott az engem körülálló új ismerőseim között. Először politikáról beszélünk, az orosz életről, az én véleményemet tudakolták, mit gondolok a bolsevikokról, bemasíroznak-e a németek, vagy legalább az osztrákok Pétervárra, mikor lesz vége a rémuralomnak? Aztán én kezdtem őket kérdezni: miből élnek? mi lesz a bíróságok és az ügyvédség jövője? A kétségbeesett emberek sok panaszkodása volt a felelet. Jöjjenek el délután, akkor meghallom a legintelligensebb testület tragédiáját: újságot árul, havat kapar, eladogatott tárgyaiból vagy könyöradományyaiból él, akinek az októberi forradalom idején nem volt otthon félretett pénze. A kamara a Népbiztosok Tanácsának feloszlató rendeletét nem vette tudomásul, menzát is rendezett be, ma segítő-alap is alakult, valahogy csak tengődnek. Délután jelen voltam a segítő-alap alakulóján s ott ismerkedtem meg a pétervári jogászai élet kiválóságaiival, *Grusenber* szenátorral, *Beilis* egykoron volt védőjével, *Mandelstammal*, a kamara elnökével, *Zarudnij* volt igazságügyminiszterrel és *Balz*-val, *Kerenszky* volt államtitkárijával, *Ger-*

sunna, a kamara egyik legnagyobb kópönyájával és még sokakkal, akiket vagy az újságokból, vagy a régebbi idők politikai pőréről megjelent könyvekből mind jól ismertem. S ezen a gyűlésen nem beszédeket mondtak, hanem sirámokat sírtak. Anyagi romlásról, lezüllésről. Nincs mit enni, a bojkottot ugyan már feloldották, de a minősítéshez nem kötött ügyvédséghozatala lehetlenné tette az ügyvédek, a polgári perek a vagyonbiztonság megszűnésével kimentek a szokásból, bűnperekben pedig a vádlottak egy bolsevik agitátort visznek védőnek a forradalmi törvényszék elé, nem pedig ügyvédet. Sok pénze ebben a társaságban senkinek sem volt, de akinek volt valamije, az mind jegyzett a nyomorgó ügyvédek és bírák segélyalapjára. A kamarába pétervári tartózkodásom alatt még nagyon sokat jártam fel. Különösen előadásokra. S valami olyan végtelenül megható volt abban, hogy ezek az emberek, akik előtt most jóidőre be volt csapva a kapu, ezek most tudományos kérdésekkel foglalkoztak. Nagy viták voltak arról, vajjon megengedhető-e ügyvédeknek a társulás és foglalkozhat-e az ügyvéd az ügyvédségen kívül más egyéb keresettel is. Francia példákat, angol példákat hoztak, vitatták a német és osztrák törvényi rendelkezéseket s komolyan megvitatták az egymás érveit ezek az emberek, akik nem tudták, mit hoz a holnap, nem kell-e nekik is kimenni az utcára havat kaparni, újságot árulni, vagy cipőfűzőt? Más alkalommal Balz tartott előadást az 1905-iki Munkástanács peréről, Trockij és társainak elítéltetéséről s érdekes volt hallani a remiszcenciáit annak a férfiúnak, aki tizenkét évnek előtte a cári bíróságok előtt Trockij és társai ellen a vádat képviselte. Utána az egykori védők

— ellenfelei a tárgyalóteremben — szólaltak fel. Sorra beszéltek *Grusenberget*, *Zamdnijt* és a többiek, csak *Maljantowits* hiányzott, Trockij védője a Munkástanács tagjai ellen indított bünvádi eljárásban. Maljantowits nem jöhetett, a Péter Pál-erőd kapui nem nyíltak meg előtte, hogy eljöhesse vitázni egykori védencének pőréről, ki őt, mint a Kerenszky-kormány utolsó igazságügy-miniszterét az októberi forradalom után letartóztatta. Más alkalommal azt a kérdést tárgyalták meg, szabad-e a védőnek politikai perben az elnök erőszakoskodása esetén elhagyni a pódiumot? És egy gyönyörű eseménysorozattal világították meg előttünk ezt a kérdést. Sorra beszéltek a régi forradalmi perek védői, az ötvenek pőréről, a százkilencvenhármak tárgyalásáról, az első Munkástanács vádlottjairól, Trockijnak indokolásáról, mikor a védők a vádlottakkal együtt hagyták ott a tárgyalótermet.

S minden héten megbeszélték annak a hétnek jogi eseményeit egy előadás és hozzászólások keretében. Események pedig bőven voltak. Az új rendeletek egymást követték, az igazságot pedig nem a forradalmi törvényszékek szolgáltatták, hanem az utca. Megfogták a tolvajt, nem vitték a komisszáriátusra. Megállapították, hogy ő a tettes és agyonverte a folytonos rablásokon, betöréseken és zsebtolvajlásokon felbőszült tömeg. Felháborodva tárgyalták azt a lassanként polgárjogot nyert eljárási módot, hogy a kerületekben a komisszáriusok a letartóztatott »burzsuik«-tól óriási összegeket zsaroltak ki s ha egyik-másik nem állt kötélnek vagy keveset ígért, följelentést tettek ellene megvesztegetés kísérlete miatt. S az még a jobbik eset volt, hogy csak följelentést tettek a delikvens ellen, sokkal kellemetlenebb volt,

mikor a szabadulásért nagy pénzeket fizetni vonakodó letartóztatottat egyszerűen agyonverték, mint ez a sok szóbeszéd tárgyát képező Apter-ügyben történt. Sokat beszéltek ezekkel a kikényszerített megvesztegetési ügyekkel kapcsolatosan a pétervári kamarában annak az ügyvédnek az esetéről, aki a forradalmi törvényszék előtt előadván a tényállást, — hogy védencétől miként kért az egyik kerületi biztos pénzt a szabadlábrahelyezésért s mikor védenca a fizetést megtagadta, akkor emelt ellene vádat a komisszárius megvesztegetés kísérlete miatt, — s minthogy a konkrét esetre nézve bizonyítékot felhozni nem tudott, kérte, engedjék meg neki annak bizonyítása, hogy ez az eljárási mód nemcsak a kérdéses komisszárius állandó uzusa, de bevett szokás a bolsevikok komisszáriusainál. Vége volt a tárgyalásnak s az ügyvédet a komisszárius által a saját kerületéből odahívott vörösgárdisták letartóztatták s csak nagy kínlódások után sikerült szabadlábrahelyezését kieszközölni. Másik, a kamarában állandó megbeszélés tárgyát képező eset volt a Hensel-fiúk esete.*

Ezekután áttérek a *Vecsékának*, vagy ahogy Oroszországban közönségesen írják, V. Cs. K. működésének ismertetésére. V. Cs. K. három szónak a rövidítése: *Vszerosszijszkája csrezvicsaj-naja Komiszia* (Mindenorosz rendkívüli bizottság), teljes címe pedig »*az ellenforradalmáról szaboteurök és spekulánsok leküzdésére alakított mindenorosz rendkívüli bizottság*«. Ez a bizottság 1918. év elején alakult s azóta állandó réme az orosz életnek s ha valaha a késő történelem a bolsevikok uralmának legjellegzetesebb intézmé-

* Lásd »Pétervár a kommün napjaiban« című fejezetet.

nyét fogja kutatni, azt hiszem, a Vecsékában fogja megtalálni. Mint a címe is mutatja, az ellenforradalmárok, spekulánsok és saboteurök leküzdésére alakult. Első kötelessége volt kinyomozni azokat a férfiakat, akik a polgárságnak és a szocialista pártoknak a bolsevikokat szabotáló mozgalmát vezették, feladata volt küzdeni az ellenforradalom és az árdrágítók ellen. Az első feladatát akként oldotta meg, hogy nemcsak a polgárság sztrájkmozgalmának vezéreit vetette börtönbe, de letartóztatta mindazokat a pénzembereket és nagyiparosokat is, akik a polgárság mozgalmát pénzzel támogatták. Az ellenforradalmárok ellen harcolt a bizottság a legnagyobb sikerrel. Itt nem volt szükség nyomozásra, vizsgálatra, a tényállás tiszta: mindenki ellenforradalmár, aki ellene a bolsevikok uralmának. Itt már nem is egyes személyeket tartóztattak le ellenforradalom gyanúja alatt, hanem egész kategóriákat, mint júliusban Mirbach meggyilkolása után a *Paraszttanács tagjait*, augusztus elején pedig Pétervár és Moszkva egykoron volt tényleges tisztjeit.

A spekulánsok elleni intézkedések a *mjesocsnikok* üldözésében kulmináltak.

A Vecséka működésének illusztrálására néhány adat. Mikor 1918. év júliusában a Mirbach gróf meggyilkolását közvetlenül megelőző napokban a Paraszttanács Moszkvában tartott értekezletén elhatározta, hogy a parasztok a bolsevikok főfészekének, Moszkvának és Pétervárnak ne adjanak enni, — ily módon óhajtván megdönteni a bolsevikoknak a parasztok előtt gyűlöletes uralmát — a Vecséka a Paraszttanács kétszáz tagját minden előzetes eljárás nélkül agyonlövötte. S a kivégzéseket még prezentálták is a német

kormánynak, mint különös németbarát voltuk bizonyítékát, mint a történelemben példátlanul álló véres bosszút Mirbach gróf haláláért, mely ugyancsak a Paraszttanácsnak Pétervár és Moszkva bojkottjára felhívó ülésén határozottatott el. A parasztmegbizottak legyilkolásánál csak az augusztus elején ellenforradalom gyanúja miatt letartóztatott tisztek sorsa rémesebb. Augusztus elején falragaszok és lapközlemények arra szólították fel Pétervár és Moszkva tényleges tisztjeit, hogy regisztrálás végett a felhívásban meghatározott helyen különbeni büntetés terhe mellett jelenjenek meg. A megjelenteket, nehogy velük is növekedjék az ellenforradalmárok serege, koncentrációs táborba vitték, a péterváriakat a bolsevikok legmegbízhatóbb erődjébe, Kronstadtba. Pétervár és Kronstadt között szénhiány miatt a gőzösök nem közlekednek s így a tiszteket bárkákon szállították. Alig értek ki a bárkák a tengerre, egyik közülök — melyen csoportosítva voltak a külön megjegyzettek — nyomtalanul elsülyedt. S a bolsevikokat elleneik azzal vádolják, hogy ennek a bárkának feneke már eleve el volt fűrészelve, vékonyan, finoman, hogy a deszkák alig tartottak, néhány evezőcsapás után a bárkának ketté kellett válni: ez volt a legegyszerűbb és legbiztosabb mód különösen veszélyes elleneiktől való szabadulásra. A többiek, akiknek még sikerült megérkeznie Kronstadtba, az erődben nyertek elhelyezést. Napi ételmük: 5 deka kenyér, leves — értsd: főtt víz, benne néhány kásaszem — és hering. Minthogy pedig a hozzátartozóknak a foglyok részére tilos volt ételmet beadni, akinek nem sikerült innen valami módon elszöknie, annak négy hét alatt éhen kellett veszni.

Moszkva és Pétervár nagy börtönei nem elégségesek az új rezsim politikai elíteltjeinek befogadására. Moszkvában a Bolsaja Ljublyankán még az Anker biztosító társaság pincéit is igénybe kellett venni, hogy csak a politikaiakat elhelyezhessék. Mert ahhoz, hogy valaki ellen az eljárás meginduljon, nem kell különösen sok. Elég a cselédnek vagy egy vörös gárdistának a feljelentése, hogy itt vagy ott nagyobb társaság gyűlt össze s a bolsevikokkal elégedetlenkedtek. Ez már ellenforradalom. A lakásban megjelennek a kutatók, közben a család hölgytagjait esetleg megbecstelenítők, a hölgyeiket védő férfiakat agyonverik s végül, mikor semmi terhelőt nem találtak, az egész társaságot beviszik a komisszáriátusra s onnan valamelyik tyurmába. Mindez Moszkvában és Pétervárott mindennapos. S a börtönből való szabadulásnak egy biztos módja van: *a pénz*. Ha van a szerencsétlennek valahol rejtett pénze, vagy másnemű értéket tudnak felhajszolni szabadon maradt barátai vagy hozzátartozói: biztos a szabadulás. A bolsevikok nem ellenségei a pénznek s abban, hogy »vesznek« (megvesztegetési pénzeket fogadnak el), csak annyiban különböznek a cári rezsim tisztviselőitől, hogy míg az utóbbiak szemérmesek voltak, a bolsevikok megvesztegethetőségüket sem nem szégyenlik, sem nem tagadják. Aki aztán megvesztegetni nem képes, azt vagy föbbe lövik még elfogatásának napján vagy bennfelejtik valamelyik kedves letartóztatási intézetben két-három hónapra.

A fegyházba különben nemcsak ellenforradalom gyanúja alatt, de mint *spekuláns* a következő címleteken is be lehet kerülni: a megengedettnél nagyobb mennyiségben van a lakásban felrakta-

rozva liszt és cukor, — tehát több mint 10-10 font. Valamely keservesen megszerzett és irtózatossá árákon megfizetett falatból egyszer nem kap a cseléd, kész a névtelen feljelentés és jönnek a Vecséska emberei.

Minden nagyobb városnak megvan a maga Vecséskája. Pétervárott Zinowjew és Jossilevics urak az elnökök, Moszkvában Dzserszinkij komisszárius és Peters úr a vezérek, ez utóbbinak egyetlen öröme az emberek kínoztatása. Ez a kiváló férfiú legutóbb egy napon 120 »ellenforradalmárt«, lövetett agyon, köztük Alexander Vilenkin kadett-párti ügyvédet, aki Kerenszky alatt a tizedik hadsereg komisszáriusa volt. Perszky Szergiusznek a Journal de Genèveben megjelent tudósításában olvasom, hogy Peters úr agyonlövötte *Korotnow* tanárnak fiát, mint spekulánst, mert néhány barátjának kenyérjegyet ajándékozott. Mikor az ifjút letartóztatták, atyja — orvosprofesszor a moszkvai egyetemen — felkereste Lenint, kinek feleségét gyógyította meg egykoron — és könyörgött, hogy fiát bocsáttassa szabadon. Lenin ezt meg is ígérte s az ifjú Korotnowot néhány nap múlva agyonlőtték. Az előbb említett Vilenkin egy előkelő lovasezredben szolgált s dacára zsidó voltának, még a cári rezsim alatt tisztii rangot nyert. Kerenszky alatt a X. hadsereg komisszáriusa s mikor a bolsevikok uralomra jutottak, egyik kérlelhetetlen ellensége az új rezsimnek és előharcosa a polgári szervezkedésnek. Peters tizenkétszer íteltette halálra, mint ellenforradalmárt és Krylenkó, kinek még egyetemi hallgató korából — akkor még *Tovariscs* Ávrámnak hívták Krylenkót — legjobb barátja volt Vilenkin, mind a tizenkét alkalommal kegyelmet könyörgött ki Leninnél barátja számára s az utolsó alkalommal még szavát vette Leninnek, hogy

nem akadályozza meg Vilenkin külföldre szökését. Ahogy Peters Lenin ígéretéről tudomást szerzett, Vilenkint főbelövette. S most megkezdődött a harc Krylenkó és Peters között. Krylenkó Petersnek nemcsak a cári rezsím alatt viselt dolgait ásta ki, de adatokat szerzett arra nézve is, hogy Petersnél pénzzel, valóságos vagyonokkal mindent el lehetett érni, még a halálos ítéletek végrehajtásának felfüggesztését is, adatokat gyűjtött arra nézve, hogy a negyvenkétezer ember között, akiket Peters hat hónap alatt kivégeztetett, óriási számmal voltak Petersnek politikai ellenségei, vagy olyanok, akiktől félt, mert ismerték az Ochranában viselt dolgait* s mikor teljes bizonyítékai voltak arra nézve, hogy Peters úr magát Lenint is el akarta fogatni, hogy ő foglalhassa el helyét a Kremlben, Peters a leplezések hatása alatt egyelőre háttérbe szorult, de mint mindenre kész és mindenre elszánt férfiú ma ismét megtalálta elhelyezkedését az orosz forradalom legszélsőbb baloldalán. A Vecséka gyakran alkalmaz mégis pénzbüntetéseket. Nem ugyan könyörületből, mint inkább azért, mert a pénzekről nyugtát nem adnak, azokról senkinek elszámolni nem kell, azok kedves kis mellékjövedelmei a Vecséka tagjainak. Ha az elítéltnak nincs pénze s Jizetni nem tud, ott pusztulhat el a börtönben. Éhezik, ha *beteg, orvost hozzá nemcsak nem hívnak, de be sem engednek* s éjszakánként nagy teher-automobilokon hordják ki a letartóztatási intézetekből az egymásra dobált hullákat. A Vecséka mellett a történelem a spanyol inkvizícióról, mint valami humánus, istennek kedves intézményről fog megemlékezni.

* Peters a cári rezsím alatt a rigai Ochranának volt helyettes főnöke.

Külön kell még említenem a sajtó ellen fogantatosított büntetőjogi intézkedéseket. A proletárdiktatúra első ténykedése a polgári lapok és a bolsevikoktól jobbra elhelyezkedő szocialista lapok — a mensevikok jobboldali és centrumforradalmi szocialisták és egyesültek — betiltása volt. Mint-hogy azonban ezek a lapok hol új címeken, hol pedig régi címek megtartásával ismét megjelenni próbáltak, a lapok nagy része ellen a forradalmi törvényszékek előtt megindult az eljárás, természetesen *ellenforradalom gyanúja miatt*. S ne holmi polgári lapokra méltóztassanak gondolni, hanem Csernow lapjára, a *Djelo Narodára* és a mensevikok orgánumaira. A legtöbbször a vád valótlan, ellenforradalmi hírek terjesztésére szólt. A lapok például megírták, hogy Kaledin vagy Szemenow csapatai itt meg ott megverték a bolseviki csapatokat, vagy a nép éhezik, a parasztok és a rekviráló vörös gárdisták között bombaharcok folynak a falvakban, írtak a Vecséka szörnyűségeiről: már ez elég volt az eljárás megindítására. A bizonyítás az újságíróra nézve nem csekély mértékben volt nehéz, miként hozhatta ő fel a szertezüllött Oroszországból a vidéki városokban rendelkezésére álló bizonyítékot? A büntetés a lap betiltása és az újságírónak börtönre való elítélése. Talán senki a cári rezsím alatt annyit a rezsimtől nem szenvedett, mint az orosz újságírók, most, mikor az ő ideáljaiknak kellett volna megvalósulniuk, fájdalommal kénytelenek megállapítani, hogy a cári rezsím még különösen irgalmas és könyörületes volt a sajtóhoz és az újságírókhoz.

Az előadottak mindenkit meggyőzhettek arról, hogy ez nem igazságszolgáltatás, hanem határozott eljárási szabályok és kódex nélkül működő állami

terror, melynek célja a proletariátus diktatúrájának megszilárdítása. Nikoláj *Bucharin* — a bolsevikok egyik kiválósága — szerint: »a munkásosztály diktatúrája a munkásosztály olyan állami, hatalmát jelenti, amely *megfojtja a burzsoáziát és földbirtokosokat*«. A három bűncselekmény, mely miatt a burzsoázia megfojtandó: bűnössége az ellenforradalomban, a szabotázsban és a spekulációban. Az erőszak, melyet a burzsoázia ellen alkalmaznak, nem valami tagadni való szükséges rossz, hanem Bucharin szerint egyenesen »szent« s az »nem is forradalmár, aki fél az erőszaktól«. Tehát a bolsevikok felfogása szerint minden erőszak nemcsak jogosult, de szent is és a börtönök arra valók, hogy bennük az ellenforradalmárok, saboteurök és spekulánsok elhelyezést nyerjenek. Minden, amit tesznek, a proletariátus diktatúrájának megerősítése érdekében és a kommunizmus diadalrajuttatásáért történik.

A bolsevikok igazságügyi szervezetének és igazságszolgáltatásának ismertetésében nem számolhattam be egy új büntetőjogi kódexről. A bolsevikokat a deliktumok közül csak az ellenforradalom, a sabotage, spekuláció és tiltott hírek terjesztése érdekli. Nekik még nincs code Napoleonjuk. Amint a spanyol inkvizíciónak nem volt szüksége eljárási szabályainak és büntető rendelkezéseinek kiépítésére, úgy nincs erre szüksége a bolsevikoknak sem. Vezeti őket a vad ösztön.

A SZOVJETKORMÁNY KÜLPOLITIKÁJA.

„Mir, cstoby to nyi sztaló” — a mindenáron való béke volt a külpolitikai jelszó, melyet Lenin 1917 áprilisában, egy hónappal az első forradalom után, odadobott a nép közé. A gyilkolásnak meg kell szünnie, bármi legyen is az ára. Az entente imperialista kormányait kényszeríteni kell, hogy a zöldsztalnál tárgyaljanak Németországgal a világ jövő sorsáról s itt ezeknél a zöldsztaloknál a forradalmi Oroszország legyen forradalmi tömegeinek erejével a kard, mely azok javára dönti a mérleget, akik az annexió és kontribúció nélküli békét akarják s akiknél nemcsak hamis céger a demokratikus haladás. És a pacifista programnak ez a szakadatlan hangoztatása és Kerenszkynek szerencsétlen külpolitikája, mely odahaza az annexió és kontribúció nélküli békét hangoztatta, künn azonban segédkezett Lloyd Georgenak a stockholmi konferencia megücsítésében és a népnek a háborútól való irtózása szereztek meg Leninnek azokat a tömegeket, melyek októberben megdöntötték a Kerenszky-kormányt.

A szövetségeseek, akik még a Lwow és Kerenszky-kormányok idején mindent elkövettek, hogy a bolsevikokat az orosz nép előtt diszkreditálják és mindenáron bizonyítékokat akartak produ-

kálni, hogy Lenin és Trockij Németországnak fizetett ügynökei, most azt az álláspontot foglalták el, hogy ők a bolsevikokat, akik erőszakkal ragadták magukhoz a hatalmat, el nem ismerik, ők Oroszország törvényes kormányának csak a Kerenszky elnöklete alatt álló Ideiglenes Kormányt ismerik el, mikor pedig a Szovjet-kormány a központi hatalmakkal megkötötte a fegyverszünetet, az entente-államok ünnepélyes deklarációval fordultak az orosz néphez, melyben kijelentették, hogy a bolsevikok ugyan megszegették a londoni deklarációt, de a fegyverszünetet ők nem tekintik az egész orosz nép tényének s ezért Oroszországgal szemben ellenségesen fellépni nem fognak.

A bolsevikok táborában pedig a fegyverszüneti szerződés megkötése után kitört a belháború. Egyik oldalon Lenin, Trockij és Krylenko, Zinowjew és Kamenew, a másik oldalon Radek Károly a köréje csoportosult balszárnyával a bolsevikoknak és állott a harc, kössön-e békét a szovjet-kormány az imperialista Németországgal, olyan békét, mely magában rejti a forradalmi Oroszország pusztulásának magvait, vagy pedig hadba kell szólítani a forradalom védelmére Oroszország proletariátusát s ha kell, ám bukjék el nyílt harcban az imperialisták ellen a szovjetköztársaság, bukjék el a feltámadás biztos reményében; inkább a halál, mint a szégyenletes imperialista béke. A minden áron való békét, látatlanba is alá kell írni a feltételeket, propagálták Lenin hívei, a harcot a halál gondolatával Radeké, akiket támogattak Steinberggel az élükön a baloldali forradalmi szocialisták, Kolozsoff vezérletével a jobboldali szociálforradalmárok, általán az összes szocialista frakciók és lelkük mélyén az összes polgári pártok azzal a hátsógondolattal, hogy a

harcban pusztulás vár a szovjetkormányra és bármely rendet tartó idegen hódító jobb a kegyetlenkedő, gyilkoló és fosztogató honfitársnál.

Közben a diplomácia titkosságát perhorreszkáló szovjetkormány egymásután tette közzé az entente és Oroszország között a háború alatt és azt megelőzőleg kötött titkos szerződéseket és e szerződésekkel bizonyította azt, hogy az entente épp oly kevésbé küzd a demokrácia diadaláért, mint a németek, a demokratikus Oroszországnak nincs tehát oka továbbra is vérét hullatni a szövetségesegek oldalán.

Bresztben megkezdődtek a tárgyalások és Trockij felhasználta a breszti pódiumot arra, hogy megvalósítsa a szovjetkormány külpolitikai programját: revolucionizálja Nyugat-Európa proletariátusát az uralkodó osztályok ellen s az egész világon a tömegeknek egy irtózatos feltámadásával szakítsa végét a háborúnak. Hogy ezt a célját megvalósíthassa, húzni igyekezett a tárgyalásokat, hozzá akarta szoktatni a békét áhító tömegeket annak a gondolatához, hogy Breszt legyen vágyaik középpontja és a breszti pódium az a hely, ahonnan az új kinyilatkoztatást várják. Mikor Hoffmann tábornok Trockijnak nem takargatott célját egy vágással meg akarván hiúsítani, az ismételten súlyosbított feltételeket átnyújtotta aláírásra az orosz megbízottaknak, kijelentvén, hogy minden további tárgyalást perhorreszkál s ha a feltételeket az oroszok el nem fogadják, a német sereg gyorsított marsban indul Pétervár felé, az orosz megbízottak irtózatosan tépelődve aláírták a feltételeket, melyek közül a szovjetkormány külpolitikai programját illetőleg a leg-súlyosabb jelentőségű volt az a pont, mely a forradalmi propagandát a szovjetkormánynak nem-

csak a központi hatalmak országaiban tiltotta el, de még az Oroszországban fogva volt hadifoglyok között is. A német kormány követelte, hogy a breszti béke pontjai a szovjeteknek egy országos kongresszusa által ratifikáltassék.

A tanácsulást Moszkvába hívták egybe. A pétervári utcák tarkállottak a pártértekezleteket, gyűléseket hirdető színes falragaszoktól, a szovjet különféle frakciói és a szovjetben nem képviselt polgári pártok — mind gyűléseket hirdettek, a plakátokon kövér fekete betűkkel a gyűlések egyazon tárgya: a breszti béke. Az újságok közül csak a bolsevikok lapjai a Pravda és az Izvjesztija agitáltak a ratifikálás mellett. Az orosz demokrácia — írták a hivatalos orgánusok — két front ellen nem veheti fel a harcot. A belső fronton a forradalom ellenségei lesik az alkalmat, hogy kést döfjenek a demokrácia szívébe, a külső fronton a megkínzott, erőiben kimerült Oroszország áll szemben Németország, érintetlen seregeivel. Meg kell kötni a békét, bármily súlyosak is legyenek a hozandó áldozatok, várni kell addig az ideig, míg az európai proletariátus elnyomói ellen támad, a közbeeső időt pedig szociális munkával kell eltölteni. A ratifikálás ellen agitáló táborában ott találjuk az összes polgári pártokat, a bolsevikok táborában a *Radek* Károly vezetése alatt álló ellenzéket, a jobboldali forradalmi szocialista pártot a maga egészében és *Steinberg* igazságügyi népbiztos vezetésével a baloldali szocialista párt nagy többségét. A polgári pártok térképpel agitáltak: Oroszország területe a forradalom előtt, melléje állítva Oroszország a breszti béke után. A breszti béke Oroszország pusztulását jelenti — írták a polgári lapok — s ha az orosz seregek nincsenek abban a helyzetben, hogy ellentállhassanak a német

csapatoknak, ám borítsa el a német árvíz egész Oroszországot, semhogy Oroszország maga írja alá halálos ítéletét. Radek pártja és a forradalmi szocialisták a háború folytatását kívánták. Harcolni kell, ha egyéb lehetőségek nincsenek, szervezni kell az egész országban a guerillaharcot, de a breszti békét aláíni nem szabad. Ha a forradalomnak el kell buknia, jobb ha a harcmezőn bukik el a reakcióval vívott nyílt ütközetben, bátran kiállva a forradalmi gondolatért, sirbaszállva a gyors feltámadás reménységével, mintsem egy szégyenteljes békével önmaga ásson magának egy mély sírt, melyből nincsen feltámadás.

Két ilyen a breszti béke ellen egybehívott népgyűlésen voltam. Az egyik az egyesült szociáldemokratapárt gyöngén látogatott értekezlete egy kis színházban, ahol olyan kevesen voltunk, hogy a színháznak első sorai is alig teltek meg hallgatósággal. Ezen a gyűlésen nem mondtak semmi különöset, a szónokok szidták a németeket, a közönség tapsolt, ez egy egészen sablonos dolog volt akkoriban Pétervárott. A másik gyűlésen Koloszoff beszélt, Kerenszky pártjának egyik oszlopa:

— Nyugatról, Narva felől közeledik felénk egy fekete batár. Hozza az elnyomást, a szolgaságot az orosz népnek, hozza a régi önkényuralmat. A kocsi keménynézésű, vértékbe öltözött utasa kezeiben szorongatja az orosz forradalom halálos ítéletét. II. Vilmos ül a kocsiban, a batár előtt német gránátosok nehéz csizmái tapossák puhára az akaratos orosz földet. S mi itt gyűlésezünk s mi itt beszélünk és nincs senki, aki odaugorjon a fekete batár elé és belevágja a bombát a fekete batár üveglakába, hogy az elnyomó vére, fekete vére, összefolyjon az ő piros vérével.

Ez volt Pétervárott és Moszkvában a breszti béke ellen tartott beszédek általános tónusa, a szónokok felszólították a szovjetkormányt, hogy ha nem képes aktív ellenállásra, meg kell indítani a guerilla harcot, inkább a harc, mint a szégyenteljes béke és egy pillanatra úgy látszott, mintha a szovjetkormány engedne az általános hangulatnak, feladná a mindenáron való békére irányuló külpolitikai programját és készülődnek a harcra. Moszkvában és Pétervárott megkezdődött a toborzás, felszólítások mentek a falvakba, veszélyben a forradalom, siessetek segítségére. Az első csapatok, munkások és munkáslányok már meg is indultak Pszkow és Narva felé, de nem kellett csak néhány nap és máris mindenki érezte, hogy ezzel a néppel harcolni a német ágyuk ellen lehetetlen és dacára Steinberg-ék kétségbeesett agitációjának, a moszkvai tanácsülés ratifikálta a békét.

Oroszország tehát kötelezte magát arra, hogy feladja a központi államok proletariátusának revolucionalizálására irányuló törekvését és nem csinál propagandát a hadifoglyok között. Trockij egy percig sem gondolt komolyan arra, hogy ezt az ígéretet be is tartsa. Az éhező és nyomorgó hadifoglyokat egyszerűen megvették ruhával, kenyérrrel és pénzzel, ezeket nem is kellett megagítani, belőlük lettek a kínaiak és litvánok mellett a bolsevikok legjobb testőrezredei. A szemközt álló fronton német újsággal csináltak hangulatot és a bolsevikok által szerkesztett német lapok állandóan azt kérdezték a német katonáktól, vájjon jó-e a győzelmes hadsereg katonáinak, jó-e a győzedelmes országok népének? A győztes országok katonái — így írták — tovább harcolnak, rájuk tovább leselkedik a halál, a vesztes katonái

leszerelnek, hazamennek a családjaikhoz. A győztes országok népe tovább nyög az imperialista járom alatt, a vesztes országok népe földhöz jut. Hiábavalók voltak a német kormány folytonos intelmei a szovjetkormányhoz, a röpiratok és az újságok állandóan elárasztották a német frontot. Berlinben és közvetett úton a központi hatalmak egyéb országaiban Joffe tartotta fenn az összeköttetést a legszélsőbb szocialista pártok vezéreivel.

S míg így egyfelől revolucionizálni törekedtek a győztes központi államok országait, Londonban Litwinow volt a megbízottjuk, Parisba bolseviki vezért be nem engedtek, a semlegeseket és Amerikát pedig elárasztották ágenseikkel. A propaganda-alap nem kérhetett annyi milliót a szovjetkormánytól, amennyit a kormány meg nem szavazott volna; kérte legyen a pénzt akár aranyban, akár bankóban. A külföldi agitáció életkérdés a bolsevikokra nézre, lévén Trockijnak a nyomorúságok, a kínlódás és szenvedés Oroszországában köztudattá vált megállapítása, hogy a Szovjet-országnak uralmának hónapjai meg vannak számolva, ha Nyugat-Európa országait is nem ragadja magával a bolseviki ár.

Mikor a breszti béke ratifikálása után Steinbergék megkezdték a guerilla harcot, nemcsak a németeket, de a szovjetkormány ellen is és a szovjetekben is felhangzottak a támadások a külügyi komisszariátus politikája ellen, Trockij védekezése a támadásokkal szemben egy szóban foglalható össze: *perediska*.

Perediska pihenőt jelent és azt hiszem ez az orosz külpolitikai terminológiában leggyakrabban alkalmazott kifejezés. Mikor Trockijtől azt kérdezték, miként lehetséges az, hogy a szovjetkormány, mely a népek önrendelkezési jogának

alapjain áll, Bresztben aláírt egy olyan békeszerződést, mellyel a lettek német uralom alá kerültek, miként lehetséges, hogy burkolt formában Németországnak kontribúciót fizet az a szovjetkormány, mely ellensége minden háborús sarcnak, Trockij azt felelte: *perediska*. Mikor Finnországban mindenfelé fellángolt a bolsevikok által szított tűz és az egész ország egy vandál eszközökkel folytatott harc színtere lett a fehérgárda és a vörösgárda között s mikor az oroszoknak a németek parancsára ki kellett vonni gárdáikat Finnország területéről és a finn vörösgárdának Pétervárra menekült vezéreit a szovjetkormány Pétervárról még ki is üldözte és Trockijt mindezért támadták, a válasz: *perediska*. Pihenő kell a lenyomrodott, háborúban elfáradt népnek, de a *perediska* nem jelenti az elveknek feladását, csak azt jelenti, hogy a szovjetkormány külpolitikai céljait momentán megvalósítani nem képes és időre, pihenőre van szükség, hogy minden erejét összeszedje az elkövetkezendő harcra.

És a harcra nem kellett sokáig várni. A szovjetkormány ellenei nem kívántak módot adni a szovjet urainak a pihenőre. A Don vidékén először *Kaledin* vezérkedett, majd Kornilow vágta keresztül magát kizárólag tisztokból és önkéntesekből álló seregével a bolsevikok csapatain, nem volt nap, hogy ne verekedett volna, a Dontól télidőben a Kaukázusig, fegyvert, muníciót, eleséget a mindennapi harcban kellett elszedni a bolsevikoktól. Aztán lenn a délben *Denikin* önkéntes serege, *Kplcsak* az Uraiban, a kínai határon Semenow csapatai, Kelet-Szibériában a japánok, Archangelszknél angolok és amerikaiak, Ukrajnában a *Petylyura* csapatai, a Kaukázusban a kis gruzin köztársaság, harc, éhség, kínlódás az ország belsejében és a nyomorúságok

rémeire mindig csak egy reménység: Nyugat-Európa proletariátusa felkel és segítségére siet az orosz szovjetkormánynak. Ezzel a reménységgel tartja a szovjetkormány a hitet a kevésszámú fanatikusban, akiket ténylegesen a meggyőződés és nem a felelőtlen rablás reménysége vezetett a vörösgárdába. Ha Nyugat-Európában fellángol valahol a munkásmozgalom, Pétervárott és Moszkvában falragaszokon jelentik a népnek, hogy terjed a láng. Először még hittek a híreknek és reménykedéssel várták az új táviratokat, ma azonban az az intelligens munkás, aki maga is legvéresebben ábrándult ki a bolsevizmusból s aki a saját szemével látja, a saját testén érzi a bolseviki eszmék gyakorlati megvalósulásának következményeit s nem tudja, hogy Oroszországon kívül csak kevesen vannak tisztában, mik a bolsevizmus gyakorlati eredményei, az a munkás, aki maga előtt látja a bolsevizmus által Oroszországban felidézett irtózatot, nem meri hinni, hogy más népek is követni akarják az orosz példát.

A szovjetkormány pedig, mely látja, hogy Oroszországban a zsarnokság, az éhezés és” a nyomor uralma csak úgy tartható fenn, ha a Szovjet-Oroszország Nyugat-Európától kap segítséget, utolsó eszközeit folyósítja Nyugat-Európa államainak revolucionizálására. A Moszkvában és Pétervárott a propaganda-iskolában kitanított agitátorok óriási összegekkel felszerelve hagyják el Oroszországot. Feladatuk felkelteni a népek legalacsonyabb indulatait, rámutatni arra, hogy a Nyugat-Európán végigfutó forradalmak nem szüntették meg a népek nyomorát, a gazdagok még mindig a jobban ellátottak, erőszakos cselekvésre kell izgatniok a tömeget a fennálló rend ellen, elsősorban pedig szívós munkával kell kompro-

mittálniok a fokról-fokra haladást hirdető szociáldemokráciát, ki kell keresni a szociáldemokrata párt vezéreinek gyöngéit, ezen gyöngéinek feltárásával meg kell fosztani őket népszerűségüktől, s a kommunista elvek azonnali megvalósításának követelésével be kell dobni mindenütt a robbanó anyagot a szociáldemokrata pártba. Első kötelességük természetesen a hallgatás az oroszországi állapotokról. Azt, hogy Oroszország a bolsevik kormányzat alatt az éhség országa lett, el kell hallgatniok, letagadják, hogy Pétervár lakosainak száma a bolsevik uralom alatt két millióval *fogyott*, Oroszországban minden szép és jó, de hogy is ne volna ott boldogság, mikor szerte Oroszországban mindenütt »megkráglizták« a burzsuit.

És míg az agitátorok így dolgoznak, a bolsevik kormány állandóan arra törekszik, hogy az entente-val folytatandó béketárgyaláson szerezzon magának ismét egy olyan pódiumot, ahonnan Európa népeit a legvadabb osztályharcra izgat-hassa. Innen Litwinow állandó jegyzékei az entente-hoz a béketárgyalások megkezdése tárgyában, innen a kellemetlen meglepetés, mikor a Herceg-szigetekre a szovjetkormánnyal harcban álló más orosz államalakulatok megbízottai is meghivattak. A szibériai konföderáció, a gruzin köztársaság és az önkéntes sereg meghívása azt jelentette, hogy a Herceg-szigeteken a bolsevikok nem harsog-hatják bele a világba elveiket minden ellenőrzés nélkül, velük szemben ott fognak ülni a gruzin köztársaság részéről *Cshejdze* a munkás- és katonatanács első elnöke, a szibériai konföderáció részéről *Csernow*, a Kerenszky-kormány volt földmívelésügyi minisztere és *Akszentjew a.* paraszttanács volt elnöke, akit 1905-ben Trockijjal együtt

ítéltek el az első munkástanács ügyében. S nem lehet majd világgá hirdetni az Eldorádót egy olyan kongresszusról, hol klasszikus tanúi ülnek a bolsevik elnyomatásnak, bolsevikok által uralt Oroszország pusztulásának és szerteüzlésének.

A Herceg-szigetekre egybehívott béketárgyalások meghiúsultak s a bolsevikok külföldi ágensei most új pódiumot keresnek.

A bolsevikoknak a Nemzetközi Tanácsköztársaságok megvalósítására törekvő, külországokban folytatott propagandájával szemben az ellenpropagandának csak egy fegyvere van. Az erőszakos, a gazdasági világrend forradalmi átalakítására irányuló propagandával szemben rá kell mutatni azokra az állapotokra, melyek Oroszországban a minden evolúciót mellőző átalakulás következményeként jelentkeztek: minden termelés megszűnése és ezek következményeként éhség, nyomor és pusztulás a bolsevikok gazdálkodásának egyedüli eredményei Oroszországban.